

İNCELEME ARAŞTIRMA ÇÖZÜMLEME

Kaynak

SAYI 2, AĞUSTOS/EYLÜL 1993 20.000 TL

kaynak

SAYI 2,

İÇİNDEKİLER

3 YALÇIN KÜÇÜK VE SOVYETLER
BİRLİĞİ'NDE SOSYALİZMİN ÇÖZÜLÜŞÜ

Rıza Yürükoğlu

23 SBKP 29.KONGRE'DEN BELGELER
VE BİLGİLER

27 TARİHİN TEKERLEĞİ GERİYE
ÇEVİRİLEMEZ - SÖYLEŞİ

T. Habarova

36 SOSYALİST TOPLUM
VE SOSYALİST DEVLET

TKP Programı'ndan

41 ORTA ASYA TÜRK TOPLULUKLARI
ARASINDA İLK YAYILAN SÜNNİ İSLAM
DEĞİLDİ

İsmail Kaygusuz

kaynak

SAHİBİ: Genel Ajans Ltd. Şti. adına Semih İra
SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ: Melek Ergen
YAZIŞMA ADRESİ - Merkez yönetim bürosu: Piyerloti caddesi,
17/4, Çemberlitaş, İstanbul. Tel: (1)516 84 64
BASIM ÖNCESİ HAZIRLIK: Genel Ajans
BASKI: Dinç Ofset
BASKI TARİHİ: Ağustos 1993

YILLIK ABONE BEDELLERİ:

Yurtiçi: 100 000TL ●İngiltere: 17 Sterlin ●Almanya: 80 DM ●Fransa: 200 FF
●Hollanda: 60 HFL ●İsviçre 65 SFr ●Amerika 53 \$ ●Avustralya: 53 \$

HAVALELER: İş Bankası, Çağaloğlu Şb. Melek Ergen, Hesap No: 1095 300 400396

●Gönderilen yazıları yayınlayıp yayınlamama ve tersine bir istek belirtilmedikçe düzeltme ya da kısaltma hakkı dergimize aittir. Hiçbir yazı geri verilmez.

SOVYETLER BİRLİĞİ'NDE SOSYALİZMİN ÇÖZÜLÜŞÜ

Yalçın Küçük ve Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin çözülüşü

RIZA YÜRÜKOĞLU

Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin çöküşünün nedenlerini anlamak, "Türkiye'de nasıl bir sosyalizm istiyoruz" sorusunun yanıtını vermede çok önemli yer tutar. Rıza Yürükoğlu'nun bu çalışması, bir yanda Y. Küçük'ün "Sovyetler Birliği'nde Sosyalizmin Çözülüşü" kitabının bu konuda hiçbir açıklama getirmediğini kanıtıyor, bir yanda da dünyada ve Türkiye'de sosyalizmin geleceği üzerine kafa yoran Marksistler için önemli açılımlar getiriyor.

"Profesörler sosyalizme reddiye yazmaya kalkınca, insan, en çok aptallıklarına mı, cehaletlerine mi, yoksa vicdansızlıklarına mı hayret etmesi gerektiğine şaşırıyor." (Lenin, "Eşitlik Üzerine Liberal Profesör")

Teori alanında günün en önemli görevi, Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin çöküşünün nedenlerini anlamak ve bu anlayışları program ve siyasete aktarmaktır. Bu yapılmadan, teori ve pratiğimizin, dünya ölçeğinde yaşanan bunalımı aşma şansı yoktur.

(*)Yalçın Küçük, *Sovyetler Birliği'nde Sosyalizmin Çözülüşü*. Tekin Yayınevi 1991.

Türkiye'de konuyla ilgili henüz az sayıda kitap ve makale yayınlandı. Belli ki bir özümseme süreci yaşanıyor. Yalçın Küçük'ün, yazımızın başlığıyla aynı adı taşıyan kitabı(*) 1991 yılında yayınlandığına göre, Yalçın Küçük bu süreci ilk bitirenlerden oluyor. Ya da, acaba öyle mi?

Bu yazımızda, söz konusu kitabın getirdiği görüşleri değerlendireceğiz. Yazarından dolayı değil, konunun öneminden dolayı.

Yalçın Küçük'ün kitabında, hiçbir eleştiri yazısının değinemeyeceği kadar çok yanlış var. Bunların tümünü ele almak gerekli ve yararlı da değil. Bu nedenle, yalnızca önemli ve konuyla ilgili yanlışlara değineceğiz.

Bu önemli yanlışları, "temel fikirler" ve "öteki yanlışlar" olarak iki bölüme ayırabiliriz.

A. TEMEL FİKİRLER

1. "Komünizmin iki aşaması" fikrini yadsıma

Kitap, sosyalist sistemin çöküşünün gerçek nedenleriyle hiç ilgilenmiyor. Tüm yapmaya çalıştığı, bin türlü dolaylı ve dolaysız yoldan, çöküşün suçunu Marksizme yüklemektir.

Bunu yapabilmek için Yalçın Küçük'ün bir "dayanağa" gereksinimi var. O dayanağı, komünizmde iki aşama olduğu fikrini reddederek "buluyor." Komünizmde bir alt aşama (sosyalizm), bir de üst aşama (komünizm) olduğunu reddedince, komünizmin unsurlarını taşımadığı gerekçesiyle Sovyetler Birliği'ni eleştirebiliyor.

* Önce Yalçın Küçük'ü Okuyalım:

"... Marx, üstelik marjinal notlar olarak ifade ettiği bir kısa çalışmada, Gotha Programı'nın Eleştirisi'nde, birdenbire komünizmi iki aşamaya bölerek birincisine sosyalizm adını veriyor ve bununla ilgili çok katı önermeler yazıyor. Bu çalışmamın gelişmesi içinde Marx'ın buna hakkı olmadığı sonucuna vardım; hak, ya eylemden ya da teoriden doğuyor. Bu önerme için bir eylem birikimi göremiyorum; bu kadar önemli bir önermeyi ise sadece bir paragrafa sığdırmayı ve bunun hep bir paragraf olarak kalmasını da teorik açıdan haksızlık olarak değerlendiriyorum.

"(...)

"Bahro, Doğu Almanya'da yayınlanan kalın bir kitapta, sosyalizmin, dünya çapında kapitalizmden komünizme geçiş sürecinde, 'göreceli olarak bağımsız sosyo-ekonomik formasyon' olduğunu yazıldığına işaret ediyor. (Ulbricht'in kitabı-R.Y.) Daha önce pek dikkati çekmeyen bu önemli keşif, Bahro'nun işaretinden de sonra, özellikle kapitalist restorasyonun açıklık kazandığı bir zamanda daha büyük önem kazanıyor. Bu açıdan bakıldığında reel sosyalist ülkelerin, yumuşama politikası çerçevesinde ve teker teker komünizme geçiş hedeflerini askıya aldıkları anlaşılıyor..."

"(Ulbricht'in), sosyalizmi, göreceli sıfatıyla yumuşatılmış olsa bile bağımsız bir sosyo-ekonomik formasyon olarak tanımlaması marksizme büyük bir katkıdır; çok büyük tartışma gerektireceğinden hiç bir kuşku duymuyorum. Ancak zamanında farkedilmediği için ve farkedildiği zamanda da sosyalizmden kaçış büyük bir hız kazandığından üzerinde durulmadığı anlaşılıyor; tam bir sapmadır.

"Aşında bu bile çok tartışma götürür; çünkü, Marx'ın aşamalandırma merakı, ilk sosyalist denemelerin çöküş sürecinde, daha çok ön plana çıkıyor ve daha büyük tartışmaları gerektiriyor. Marx'ın kendisinin bile 'marjinal' olarak nitelediği Alman Sosyal Demokrat Partisi için hazırlanan Gotha Programı'yla ilgili eleştiri notlarında, bir paragrafta, hiçbir dayanağı veya gerekçesini geliştirmeden komünizmi iki aşı-

maya ayırması, zaman içinde kutsallaşıyor ve giderek sosyalizm aşaması katılaşıyor... Marx'ın bu aşamalandırmasının dayanaklarının hiç ama hiç aranmamış olmasını son derece şaşkırtıcı bulmak gerekiyor..."

"Marx'ın komünizmi aşamalandırmasının dayanakları yetersiz ve sosyalizmin tarifi ise son derece sınırlı sayılmak durumundadır."

* Kısa Yanıtlar:

Yalçın Küçük, daha Bahro'nun sözünü ettiği kitabı ve yazarını ve kitabın yarattığı büyük tartışmayı bilmiyor! Bu, yazarımızın, 1970'lerin başlarında (ve tabii bugün de) Marksist değil, yalnızca bir burjuva öğretim üyesi olduğunun kanıtı oluyor. Çünkü dünya komünist hareketi içinde o konuda yazılmış çok kitap ve yıllarca sürmüş bir tartışma vardır. Tartışmayı başlatan, Bahro'nun atf yaptığı kitap, 1966'da Ulbricht tarafından yazılmıştır. Ulbricht, Alman Demokratik Cumhuriyeti'nin kurucusu ve ilk devlet başkanı, partinin de genel sekreteridir... Dahası, söz konusu tartışmada SBKP doğru tutum almış ve sosyalist aşamanın, "görelî" de olsa, komünizmden ayrı bir formasyon olarak ele alınamayacağını savunmuştur.

İkincisi, Yalçın Küçük, lastikli bir cümleyle Ulbricht'in yanlışını Marks'ın "aşamalandırma merakı"na bağlıyor. Okurun biliçaltını Marks'a karşı örgütlemek için. Yoksa ikisi arasında en ufak bir neden-sonuç bağı yok. Marks'ta böyle bir "merak" olduğunu varsaysak bile, oradan bu yanlış nasıl atlanır? Marks, iki aşamayı birbirinden ayırıyor mu?

Üçüncüsü, ikide bir araya "marjinal notlar", "kısa çalışma" gibi sözler sıkıştırması yine aynı çirkin bilinçaltı doldurma yönteminin uzantılarından. Marjinal sözcüğü, Marks ve Engels'in kitaba önem vermedikleri, "marjinal" buldukları anlamına değildir. Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin *Gotha Programı*'yla yanyana okunması, bir madde oradan, yanıtının buradan okunması gereğini anlatan bir sözdür... Peki, "kısa çalışma" ne demek oluyor? *Gotha Programı'nın Eleştirisi*, Marksizmin en değerli ürünlerinden, o hazinenin en değerli taşlarından biridir. O "kısa çalışma"nın tüm teorik dayanakları ise *Kapital*'in 1. cildinde getirilmiştir. Ne güzel ki, Marks ve Engels, Yalçın Küçük gibi yazmıyorlar!

Dördüncüsü, Küçük, sık sık Marks'ın "aşamalandırma merakı"ndan söz ediyor. Böylece onu, basit bir oportünist gibi algılatmaya çalışıyor. Hepimiz biliriz ki, tekil süreçleri aşamalara bölmeye çalışmak, oportünizmin ayrılmaz bir özelliğidir. Peki, Küçük'ün böyle pis bir dille konuşmaya hakkı var mıdır? Kendisi herhangi bir yerde,

Marks'ın söz ettiği aşamaların yersizliğini kanıtlıyor mu? Neden komünizmde bir alt aşamaya gerek yoktur, gösteriyor mu? Göstermiyor! Öyleyse, "merak" gibi sözcükler kullanması, kendi kötü niyetinden başka neyi gösteriyor?

Beşincisi ve gerçekten en mide bulandırıcısı şudur: Marks komünizmde iki aşama fikrini "birdenbire", "hiçbir dayanağını, gerekçesini geliştirmeden" getirmiş. Hem de "bir paragrafta getirmiş ve bu hep bir paragraf olarak kalmış." Bu fikrin "dayanaklarının hiç ama hiç aranmamasını son derece şaşırtıcı bulmak gerekiyor"muş! Neyin asıl "şaşırtıcı" bulunması gerektiğini şimdi görelim.

* Komünist Toplum Üzerine

Marks ve Engels

Yazılarının

Kısa Kronolojisi:

(Gotha Programı'ndaki Görüşlerin

Teorik Dayanaklarının Hazırlanması)

* 1844 - ilk öğeler: Marks, *Ekonomik ve Politik Elyazmaları*'ni yazıyor. Engels, *Ekonomi-politiğin Eleştirisinin Ana Hatları*'ni yazıyor. Engels ilk kez burada, sosyalizmin ana konularından biri olan, değer yasasının işleyişinin "özel mülkiyet kaldırıldıktan sonra, bir süreç içinde sınırlanması" fikrini getiriyor. Komünizmde iki aşama görüşü bu fikrin içinde vardır.

* 1845-46 - *Alman İdeolojisi* (ortak eser) ile şu fikirler geliyor: Yeni üretim ilişkilerini, üretim güçlerindeki değişme getirir. Komünizm de, üretken güçlerin "muazzam büyümesi ve gelişmesi" temelinde gelebilir. Çünkü ancak bu, özel mülkiyeti kaldırma imkanını verir... Burada, komünizmin, kapitalizmin üretim güçleriyle kurulamayacağı fikri vardır. Komünizm daha yüksek bir üretim biçimidir, onu yaşatabilecek üretim güçleri de, kapitalizmin kaldıramayacağı türden olacaktır.

* 1840'ların ikinci yarısı: *Felsefenin Sefaleti, Ücretli Emek ve Sermaye*. 1845, Engels'in *Elberfeld Konuşmaları*: İlk kez, komünizme varışın aşama içereceği fikri burada geliyor... Ardından, *Komünizmin İlkeleri* (Engels) ve *Manifesto*, "geçiş dönemi" diye de adlandırılarak, kapitalizmden komünizme geçiş döneminin programını veriyor!

* 1850: Marks ilk kez, 1848-49 devriminin deneylerine dayanarak, komünist toplumun gelişiminde aşamalar olacağını söylüyor. (*Londra Alman İşçileri Eğitim Derneği Dersleri*)

* 1857-58: Marks, *Ekonomi-Politiğin Eleştirisinin Anahatları*'ni (*Grundrisse*) yazıyor. *Grundrisse, Kapital*'in ve pek çok önemli kitabın ilk taslağı oluyor. Marks, *Grundrisse*'de komünist toplumla *Kapital*'de olduğundan çok daha uzun ve detaylı olarak ilgilenmiştir. Çünkü *Grundrisse* kendisi için araştırma kitabıdır. *Kapital* ise sonuçların sistemli ve özlü bir sunuluşudur.

* 1859: Marks, *Ekonomi-Politiğin Eleştirisine Katkı*

* 1861-63: *Kapital*'in ilk taslağı

* 1864-66: *Kapital*'in 1. ve 3. ciltleri

* *Gotha Programı*, 1875: Marks, 31 yıllık çalışmanın ve özellikle *Kapital* için yapılan ekonomik araştırmanın temelinde, komünist toplumun her iki aşamasının temel özelliklerini ele alıyor.

Komünizmin aşamalarının teorik "dayanak" ve "gerekçelerini" hazırlayan çok sayıda eser ve 31 yıl! Şimdi Yalçın Küçük'de bilimsel namus var mı?

* 1878: Engels, *Anti-Dühring*'i yazıyor ve komünist ekonomi üzerinde geniş biçimde duruyor.

Marks ve Engels'in, iki aşama fikrine öyle "hoop" diye ulaşıldıkları ortadadır. Öyleyse Yalçın Küçük, ya Marksist kaynakların ABC'sini öğrenmeden kitap yazabilecek kadar cahil ve ciddiyetsizdir, ya da bile bile gerçeğin tersini yazabilecek kadar yalancıdır. Hangisi olursa olsun, böyle bir insandan toplumuna yarar gelmez.

Tabii, Marks ve Engels'in, "komünizmde iki aşama" fikrine bir ömür boyu araştırmanın ardından ulaştıklarını göstermek, sorunun ancak bir yanını çözer. Öteki yan hâlâ duruyor: Komünizmde iki aşamanın zorunluluğu fikri doğru mudur, yanlış mıdır? Şimdi bunu görelim.

* Komünizmde Neden

İki Aşama Olacak?

Bunu anlayabilmek için önce kısaca komünist toplumun nasıl bir toplum olduğuna bakmak, sonra kapitalist sistemin aşamaya geçtiği, varış sürecinde yıkılacağı sınırı saptamak gerekir.

* Komünizm Nedir?

"Komünist toplumun üst aşamasında, bireyin işbölümüne köleleşici bağımlılığı ve bununla birlikte, kafa ve kol emeği arasındaki antitezin yokolmasının ardından; emeğin yalnızca bir yaşam aracı değil, yaşamın temel gereksinimi olmasının ardından; bireyin her yönlü gelişimi ve kooperatif zenginliğin tüm sonuçlarının çok daha bolca akmasıyla birlikte, üretim güçlerinin de artmasının ardından - ancak o zaman burjuva hakkın dar ufku bütünüyle aşılabilir ve toplum sancağına şunu

yazar: Herkesten yeteneği kadar, herkese gereksinimi kadar!" (*Gotha Programı*)

Marksist ekonomi-politikte, üretici güçler her zaman konunun merkezidir. Üretim ilişkileri ancak, onların maddi dayanakları olan üretim güçlerinin karşısına konularak anlaşılabilir. Böyle olduğu için de, Marks'a göre, üretim güçleri, üretim ilişkisi demektir. "Değişik ekonomik çağları ayırdetmemize olanak veren şey, yapılan maddeler değil, bu maddelerin nasıl yapıldığı ve hangi aletlerle yapıldığıdır. Emek aletleri, yalnızca insan emeğinin ulaştığı gelişme derecesinin ölçütünü vermekle kalmaz, aynı zamanda emeğin hangi toplumsal koşullar altında yürütüldüğünün de göstergesidir." (*Kapital*, Cilt 1, İng. basım, s.175-176)

Komünizmin üst aşamasının maddi ve teknik temelini karakterize eden emek aletleri, kendi kendini denetleyen makinelerin otomatize sistemleri olacaktır.

* Kapitalizmin Sınırı Neresidir?

"... (Sermayenin) tarihsel misyonu, bir yanda ihtiyaçlar, gerçek olanın üzerinde ve ötesinde emek demek olan artı-emeğin kendisinin, bireysel ihtiyaçlardan kaynaklanarak evrensel bir ihtiyaç olduğu noktaya kadar geliştirildiğinde; öte yanda evrensel çalışkanlık sermayenin birbirini izleyen kuşaklara uyguladığı katı disiplinle geliştirilip yeni kuşağın ortak özelliği durumuna geldiğinde, ve nihayet, bu çalışkanlık - sermaye tarafından, onun zenginleşmek için sürdürdüğü sonu gelmez uğraşısı içinde ve bunda başarıya ulaşmasını sağlayacak yegane koşullar altında, üretici güçlerin sürekli olarak iteklenen gelişmesi sayesinde - bir yanda, genel zenginliğin elde edilmesi ve korunmasının bir bütün olarak toplumun yalnızca az bir miktar emek-zamanını gerektirdiği, ve öte yanda, çalışan toplumun, kendi giderek artan yeniden-üretimi, gittikçe gelişen bolluk içindeki yeniden-üretimi sürecine karşı bilimsel bir tutumu benimsediği bir noktaya kadar ilerlediğinde; yani, şeylerin kendisi için yapabileceklerini bizzat insanın kendisinin yaptığı türden emeğe son verildiğinde, tamamlanmış olur." (*Grundrisse*) (abç)

Grundrisse'den yaptığımız bu gerçekten dikkate değer alıntıda Marks, kapitalizmin rahminde gelişen komünist toplumun ön koşullarını vermektedir.

Tarihsel açıdan her üretim tarzının, ötesinde yaşayamadığı nesnel bir sınırı vardır. İnsanlar farklı bir yaşam istedikleri için sistemlerin sonu gelmiyor. Peki, kapitalizmin sonul sınırı neresidir? Marks'a göre bu noktanın gelişi için üç koşul gerekmektedir. *Birincisi*, Marks, sistemin giderek işçiyi üretimden uzaklaştırmasına işaret ediyor. (Marks, üretimin tümüyle işsiz yapılmaya

Marksist ekonomi-politikte, üretici güçler her zaman konunun merkezidir. Üretim ilişkileri ancak, onların maddi dayanakları olan üretim güçlerinin karşısına konularak anlaşılabilir. Böyle olduğu için de, Marks'a göre, üretim güçleri, üretim ilişkisi demektir.

sından söz etmiyor. Tümüyle robotlarla üretim yapan kapitalist bir toplumu hayal edemezsiniz, çünkü o zaman sömürü kalmaz.) *İkinci eğilim*, kapitalizmin bireyi mülkiyet sahipliğinden uzaklaştırmasıdır. Ve *üçüncü* koşul, kapitalizmin yayılacağı alan kalmamasıdır.

* Neden Sosyalist Aşamaya Gerek Var?

Yukarıda yazılanlardan Yalçın Küçük için bile iyice açık olması gerekir ki, kapitalizmin varabileceği en yüksek aşamada da komünizmin üst aşamasını sağlayacak üretim güçlerine varılmıyor. Bunu yaratacak bir ara dönüşüm aşaması gerekiyor.

Komünizmin bu iki aşaması, asıl olarak, toplumun üretim örgütlenmesinin karakteriyle, üreticilerin tarihsel gelişmesinin düzeyiyle ve bunların sonucu olarak, bireysel tüketim araçlarının dağıtım biçimiyle birbirinden ayrılıyor. Engels 1890'da şöyle yazıyor: "Dağıtım yöntemi, özünde, ne kadar dağıtılacak şey olduğuna bakar. Bu da mutlaka üretimin ve toplumsal örgütlenmenin gelişmesiyle değişir. Bugünden yapılabilecek tek şey, 1) başlangıçta uygulanacak dağıtım yöntemini keşfetmeye çalışmak, ve 2) daha sonraki gelişmenin genel eğilimini bulmaya çalışmaktır." (*Schmidt'e Mektup*, 5 Ağustos 1890) İşte Marks'ın *Kapital*'in 1.cildinde ve ardından *Gotha Programı*'nda yaptığı tam da budur. "Katkıya göre dağıtım"ın, komünizmde dağıtım yönteminin ilk aşaması olduğunu göstermiş ve eğilimin gereksinimlere göre dağıtım oldu-

ğunu belirlemiştir.

“Burada söz konusu olan, kendi temelleri üzerinde gelişmiş değil, tam tersine, kapitalist toplumdaki çıktığı şekliyle, bu nedenle de hâlâ ekonomik, moral ve entellektüel, her açıdan, rahminden çıktığı eski toplumdaki doğuş izleriyle damgalı komünist toplumdur. Dolayısıyla, üretici birey, toplumdaki geriye - kesintilerden sonra - tam tamına ona verdiğini alır.” (Gotha Programı)

Bu nedenle, sosyalist aşamayı reddetmek, “kapitalizmin üretim güçleri temelinde komünizm kurulabilir” demektir! Böyle yaklaşımlar, tarihsel materyalizmin ve ekonomi-politiğin reddi anlamına gelir. Yalçın Küçük’ün yaptığı da budur.

Küçük’ün böyle “birdenbire”, “hiçbir dayanağı ve gerekçesini geliştirmeden” aşamaları kaldırma “merak”ını “son derece düşündürücü bulmak gerekiyor!”

2. “Hoş” zaman-yeni insan-sosyalist çalışma

Şimdi, ikinci büyük yanlış kümesini ele alalım.

2.1. “Hoş zaman - boş zaman”

Önce Yalçın Küçük’ün yazdıklarını okuyalım:

“Sovyet sosyalizmi, en çok boş zamanı arttırmamakta ve hoş zamana çevirememekte başarısızlığa uğradı. Yeni düzen, burjuva düzeninden ayrı bir boş zaman kullanımı yaratamadı ve hoş zamanın teorisini ve pratiğini geliştiremedi.

“Sosyalizmin amacı hoş zamandır ve çalışmayı azaltarak yine de gerçekleştirilecek çalışmayı, hoş zamana çevirebilmektedir. Çalışma, ancak piknikte bebek-nöbetine benzediği ölçüde hoş zaman olabilir; Sovyet marksizmi burada, en büyük başarısızlığını yaşıyor.

“... En ileri kapitalist ülkeye, verimlilik göstergesi açısından yetişmek ve geçmek için, mümkün olan en geniş emek seferberliğini gerçekleştirmek kaçınılmaz oluyor. Bu kaçınılmazlığın beraberinde getirdiği fiyatlar var.

“...Birincisi, çalışmanın fetiş haline getirilmesidir...

“... Sosyalizmde olgunlaşan, en azından sosyalizmin bazı koşullarını kurabilen bir ülkede, iş disiplininin azalmasına şaşmamak gerekiyor; böyle bir ülkede iş disiplini varlığını sürdürecektir olursa şaşmak zorunludur ve bunu, bir yanlışlığın işareti saymak mümkün oluyor.

“Bu açıdan bakıldığında Sovyetler Birliği’nde 1970 yılları ve 1980 başlarında iş disiplininin azalmasını çalışmanın fetişleştirilmesinden uzaklaşma olarak anlıyorum...

“... Fakat Sovyet sosyalizmi, yeni hoş zaman teorisi ve pratiğini geliştirmeyi, tümüyle ihmal ettiği için, işe ilgisizlik, ne yazık ki, sarhoşluğa açılıyor...”

* Özetle Sovyet sosyalizmi neden yıkılmış?

1. Boş zamanı arttırmadı.
2. Boş zamanı hoş zamana çeviremedi.
3. Kapitalizmden farklı boş zaman kullanımını yaratamadı.
4. Çalışmayı hoş zaman haline getiremedi.
5. Bunların altında “yetişmek-geçmek stratejisi” yatıyor: a. Çalışma fetiş oldu. b. Sosyalizmde iş disiplini azaltılmadı.

* Yanıtlar:

Bir kez, “hoş zaman” yerine, Marks ve Engels’in kullandıkları “serbest zaman” (free time) kavramını kullanmak gerekir. Doğrusu odur. Bilimsel kavramlar, Yalçın Küçük çırpıstırıcılığı içinde üretilmiyor.

Yazımızın başında, “kitabın yapmaya çalıştığı, çöküşün suçunu Marksizme yüklemektir. Bunu yapabilmek için bir dayanağa gereksinimi var. O dayanağı, komünizmde iki aşama olduğu fikrini reddederek buluyor. Bunu reddedince, komünizmin unsurlarını taşımadığı gerekçesiyle Sovyetler Birliği’ni eleştirebiliyor” diye yazmıştık. İşte yukarıdaki ilk üç maddeye aldığımız eleştiriler (boş zamanı arttırmamak, boş zamanı hoş zamana çevirememek, kapitalizmden farklı boş zaman kullanımı yaratamamak), böyle demagojik eleştirilerdir. Bunlar komünist aşamanın öğeleridir. Sosyalist aşamanın ise iyice olgunlaştığı, komünizme iyice yaklaştığı evrelerinde söz konusu olabilir. Böyle bir eleştiriyi, daha tüm ülke çapında endüstrileşme aşamasını tamamlayıp tamamlamadığı tartışma konusu olan Sovyet sosyalizmine karşı yöneltmek ise iyice saçmalaktır.

“Çalışmayı hoş zamana çevirememek” eleştirisi hepten temelsizdir, çünkü komünist aşama için bile böyle bir amaç yoktur. *Grundrisse*’de Marks, tam da bu noktaya yanıt veriyor ve Fourier’nin, “üretimin hoş zaman olacağı” fikrini eleştiriyor. Üretim her zaman ciddi iştir, komünizmde ise çok ciddi iş, en yoğun işgücü harcama olacaktır, diyor.

Tabii, sosyalizmin ileri evrelerinde ve komünizmde emek süreci büyük bir değişiklik geçirecektir. Serbest zamanın yaratıcısı olarak emek-zamanı bambaşka ve özgür bir yapı kazanacaktır ama yine de o tam bir özgürlük değil, bir “zorunluluk” alanıdır. “Aslında,” diyor Marks, “özgürlük alanı ancak zorunluluk ve dünyevi mülahazalarca (mundane considerations) belirlenen emeğin bittiği yerde başlar; yani durumun doğası gereği, gerçek maddi üretim alanının dışın-

dadır.” (*Kapital*, 3.cilt). Maddi üretim alanı ise, “zorunluluk alanıdır”, çünkü “tüm toplumsal formasyonlarda ve olası tüm üretim biçimleri altında” insan, yaşamını sürdürmek ve yeniden üretmek ve doğayla boğuşmak durumundadır. “Bu alanda (maddi üretim alanında - R.Y.) özgürlük ancak toplumsallaşmış insan olmayı; doğayla ilişkilerini rasyonelce düzenleyen, o ve onun kör güçleri tarafından yönetilmek

Sosyalizmde iş disiplininin azalması diye birşey olamaz. Sosyalizm, dağıtılacak mallarda darlık ve azın arttırılma aşamasıdır. Bireylerin toplumdaki aldıkları, ona yaptıkları katkıyla belirlenmektedir.

yerine onu kendi ortak denetimleri altına alan birleşmiş üreticiler olmayı; ve bunu en az enerji harcayarak ve insan yapısına en elverişli koşullar altında elde etmeyi içerir. Fakat bu, ne olursa olsun, hâlâ bir zorunluluk alanıdır. Bunun ötesinde, kendi içinde amaç olan insan enerjisinin gelişmesi, gerçek özgürlük alanı başlar. Ama bu ancak söz konusu zorunluluk alanını taban yaparak gelişebilir.” (*Kapital*, 3.cilt).

“Sosyalizmde iş disiplininin azalması gerektiği” fikri ise (ki, “çalışmanın fetiş olduğu” eleştirisi, bu madalyonun öteki yüzüdür) başlı başına bir dehşet! Acaba Küçük bunu nereden bulmuş, hangi kitapta okumuş? Ya da kendi “çalışmalarının” bir sonucuysa, bunlardan biraz da olsa söz edip bizleri aydınlatması gerekmez miydi?

Hem de, çalışma “fetiş” olduğu için, “işe ilgisizlik, ne yazık ki, sarhoşluğa açılıyor.” Yani, çalışmaya çok vurgu, iyi birşeyi kötü birşeye dönüştürüyor. Söylenenlerin mantığı içinde kalınacaksa, bu ancak, Sovyet işçisinin vücudu aşırı çalışmayı kaldıramadı ve alkole sürüklendi biçiminde anlaşılabilir!! Başka türlü, neden-sonuç bağı kalmıyor. Oysa Sovyet işçisi, çok ve iyi çalışmasıyla ünlenmiş bir işçi değildi. Bunun çeşitli tarihsel nedenleri (kapitalizmin eğitici sürecinden yeterince geçmemiş olmak gibi) vardır. Sarhoşluğu o toplumda bu denli

yaygınlaştıran nedenler ise, (çözülüşün gerçek ve temel nedenleri arasında başlarda gelir) profesörün ufkuna bile girmiyor. Bu nedenler, toplumda demokrasinin yokluğu, hiçbir düzeyde işçi sınıfının karar mekanizmasında yer tutamayışı, dolayısıyla ekonomik ve siyasal yaşama yabancılaşması gibi nedenlerdir.

Sosyalizmde iş disiplininin azalması diye birşey olamaz. Sosyalizm, dağıtılacak mallarda darlık ve azın arttırılma aşamasıdır. Bireylerin toplumdaki aldıkları, ona yaptıkları katkıyla belirlenmektedir. Ayrıca, bunları anlatmanın da pek bir anlamı yok. “Profesör”e asıl şunu anlatmak gerekir ki, bıraksın sosyalizmi, komünizmde de iş disiplini azalmayacaktır. Nerede iş varsa, orada, azalmayacak olan disiplin vardır. Disiplinin azalmasına yapılan işin kendisi, üretim engeldir. Azalacak olan işin disiplini değil, saatleridir!

2.2. Yeni İnsan

* Önce okuyalım:

“Sovyet sosyalizmi en çok yeni insanı yaratmada başarısızlığa uğradı. Sosyalizm, Bruno kadar inançlı, Balzac kadar meraklı, Thomas More kadar bilge, Erasmus kadar şakacı, Faust kadar öğrenme tutkunu, Gide kadar dünya nimetlerine saldırgan, bir keşiş kadar oruç tutan, doğa karşısında Einstein kadar şaşırın, kütlesine Tolstoy gibi mistik saygı duyan, Bertrand Russel kadar yaramaz, Nazım kadar saf insanı yaratmaya yazgılıdır; ilk denemede sadece savunma ve hücum korkağı yaratıklar ortaya çıkarabiliyor... (Bu söylenenlere tam bir idealist felsefe utanmazlığı denir! - R.Y.)

“Burada bir parantez açmak gereğini duyuyorum; yeni düzende hoşzaman teori ve pratiğinin fildişi kulelerde geliştirilemeyeceğinin kabul edilmesi gerekiyor. Fakat ‘yeni’, her zaman ve ‘eski’ düzende de, yenisinde de, iki yerden uç veriyor; birincisi, üretimin en dibinde olanlarıdır. Bunların yaşadığı yerler, Türkiye’de gecekondu bölgeleri, yeni’nin, yeni insanın, uç verdikleri, filizlendikleri, fideliklerdir; kuşkusuz, tüm gecekonduyu kastetmiyorum. (DİP-NOT: Yaşamın ve pahalılığın zorlamasıyla, Türkiye’nin gecekondularında, birbirleriyle akrabalık ilişkileri bulunmayan komşuların bir tek kazan kaynatmasını yeni’ye yönelik ciddi bir adım sayıyorum. Bu arada hapishane komünlerini de yeni insanın kaynaklarından birisi olarak gördüğümü eklemek durumundayım.) Bunun dışında, ‘yeni’, her toplumda ve özellikle eski düzenlerde, sanatçılarda ve uçta yaşayanlarda filiz veriyor. Bu iki alanı, yeni düzende hoşzaman teori ve pratiğinin önemli kaynakları olarak görüyorum.

“(...)

“Soğuk Savaş yıllarında Batı’da yeni insan arayışı, Batı ve burjuva ahlakını reddeden ve yaşam biçimine kuşku belirten eksistansiyalizm olarak uç veriyor...”

“... ‘hippi’ ve ‘çiçek’ gençliği, tekeller düzeninde çalışmadan kopuşu ve yeni bir boş

zaman kullanımı arayışını temsil ediyor.”

* Yanıtlar:

“Başarısızlık yeni insan yaratmada!” Yine aynı hileyi basamak yapan bir başka demagoji. Önce komünizmde iki aşama olacağı fikrini reddedeceksin ki, ardından kolayca sosyalizmin yeni insanı “yarata-
madığını” söyleyebilesin.

Belirli bir üretim ilişkisi kurulup kökleşmeden, yeni yaşam koşulları nesilleri defalarca eğitmeden, o üretim biçiminin davranış biçimleri, değer yargıları, kısaca kültürel üst yapısı ve insanı oluşmaz. Bu, tüm üretim biçimleri için doğrudur, komünizm için daha da doğrudur. Komünizmin üretim güçleri gelişmeden, ardına üretim ilişkileri kurulup kökleşmeden “yeni insan” ortaya çıkmaz!

Sovyetler Birliği’ni “yeni insan” yarata-
madığı için eleştirmekle, 1917 devriminin ardından sanat alanında ortaya çıkan “prolet-kült” akımı, özde aynı yanlıştır. Böyle zorlamalar, toplumsal gerçekler karşısında bir yere varamayacağı için prolet-kült akımı birkaç yıl içinde yokolup gitti. “Yeni insan” daha kapsamlı, daha nesnel gelişmelere bağlı olduğu için, Yalçın Küçük’ün yanlısının o kadar da dayanma şansı yoktur.

Profesör bir de ne yapıyor? Çok yakınlar-
da olmayan komünist üretim biçiminin “yeni insan”ına, kapitalizmde örnekler buluyor! Çok bilgili, çok zeki, çok yaratıcı profesör burada da durmuyor. Ne yapıyor? Komünizmin yeni insanına örnek diye gecekonduyu ve hipileri gösteriyor! Verdiği örneklerle işi iyice berbat ediyor. Yine tam bir idealist felsefe örneği, yine inanılmaz bir keyfilik.

Gecekonduyu yaşamı, yoksulluğun, çaresizliğin zorunlu kıldığı, insana insanlığını tattırmayan, herkesten birşeyler götüren, yokolması için mücadele ettiğimiz bir yaşamdır. Bu yokluğun ve çaresizliğin yarattığı davranış biçimleri, “herkese gerek-
sinimi kadar” aşamasının insanına örnek olarak veriliyor... Hipiler de, emperyalist ülkelerin, üretime ve işçinin yaşamına ayda dünya arası kadar uzak küçük burjuva öğrenci gençliğinin içinden çıkmış bir küçük burjuva liberal akımıdır. Savaşlara karşı olmak gibi iyi yanlar da taşıdılar, ama hele emperyalist bir ülkede işçinin mücadele yolunu kavramayan her akımın varacağı gibi, sıkça anti-sosyal ve gerici konumlara kaydılar. Bunlar “yeni insan”a ne kadar benzerse, profesör de, kırmızı banyabağı sahibi olduğu için o kadar benzer.

Peki, ya Küçük, bilincin maddi yaşama ön gelmesinden söz ediyorsa? *Anti-Dühring*’de

Engels, tam da bu noktayı ilgilendiren önemli bir fikir getiriyor:

“Tersi değil de, insanların fikir ve kavramlarının yaşam koşullarını yarattığı anlayışı, tüm geçmiş tarih tarafından reddedilir... Bu anlayış, ancak az ya da çok uzak bir gelecekte gerçek olabilir: İnsanların, değişen koşullara uymak için toplumsal sistemi değiştirmek gerektiğini önceden görmeleri ve kendileri farkında olmadan ya da istemeden değişimin kendini zorla kabul ettirmesinden önce bu değişimi istemeleri oranında.” (*Anti-Dühring*)

2.3. Sosyalist çalışma

* Önce okuyalım:

“Şimdi sosyalizmde hızlı sanayileşme zorunluluğunun, Sovyet sosyalizmde ödettiği ikinci fiyata değinmek istiyorum. Çalışmayı fetişleştirmek ve meta fetişizmi yerine iş fetişizmi altında ezilmenin yanında, bir de, hızlı sanayileşme ile birlikte sosyalizmde emek değer yasasının kemikleşmesi olgusuyla karşı karşıya geliniyor. Emek değer yasasının kemikleşmesi, sosyalizme, sosyalizme yabancı bir kurumun girip yerleşmesi anlamına geliyor...”

“... Emek değer yasasının asıl tahip edici yanı bireyciliği yerleştirmesinde görülüyor. Stalin’in ‘temel sorun’u işte burada yatıyor. Stalin, son ekonomik yazısında, hem kapitalizmde ve hem de sosyalizmde değer yasasının etkinliğini önemli ölçüde minimize etmesine karşın, 1930 yıllarında tümüyle bu yasayı pençesi altına giriyor. Stalin’in ‘Temel Sorun’u şurada çıkıyor; yeni işçi tulumunu giymiş mujik, hem sosyalist mülkiyete özen göstermiyor ve hem de hızlı sanayileşmenin gerektirdiği becerileri edinmek için eğitim görmeyi, eğitiminden sonra ücretinin artmasına bağlama eğilimini sergiliyor. Bu, Marx’ın işaret ettiği, yeni’nin eski’den gelen doğum işaretlerini taşıması olgusunu bir kez daha doğruluyor; köylü, hep yaptığı işin karşılığını almak istiyor.

“Harcanan emeğin birebir karşılığı peşinde koşmak, bir köylü ideolojisidir ve emek değer yasasını doğuruyor. Bu yasa ve birebir karşılık arama eğilimi aynı zamanda, bireyciliğin özünü saklıyor; daha sonraki yıllarda Sovyet sosyalisti insanın yalnızca kendi dar dünyasının maddi ve manevi sorunlarıyla ilgilenmesini buraya bağlayabiliyorum.

“... Sosyalist çalışma, kesinlikle, karşılıksız ve karşılık beklenmeden yapılan bir çalışmadır; bu, bir alfabe yerine geçiyor. (DİPNOT: ‘Communist labour in the narrower and stricter sense of the term is labour performed gratis for the benefit of the society, labour performed not as definite duty, not for the purpose of obtaining a right to certain products, nor according to previously established and legally fixed quotas, but voluntary labour, irrespective of quotas; it is labour performed without expectation of reward, without reward as a condition, labour performed because it has become a habit to work for the common good and because of a conscious realisation (that has become a habit) of the necessity of working for the common good - labour as the requirement of healthy organism.’ V.İ. Lenin, *Collected Works*, Vol.30, s.517) Bu alfabenin unutulmasını ve bir daha hatırlanmamasını, Sovyet marksizminin çürütmesinin önemli nedeni olarak görüyorum.”

Yanıtlar:

Yalçın Küçük, “hızlı sanayileşme emek-değer yasasını kemikleştiriyor, bu yasa sosyalizme yabancıdır” diyor. Söylenenin ikinci bölümü doğrudur ama biraz ileride bunun tersini söylediğini göreceğiz. Neyse, onu oraya bırakalım, değer yasası sosyalizme yabancıdır, onun bir ögesi değildir. Fakat cümlelerin başı gösteriyor ki, Küçük, Sovyetler’deki sorunu yine başaşağı görüyor.

Gerçek sorun başka yerde yatıyor. Hızlı sanayileşme aşaması, değer yasasının işleymesini istiyor ama buna izin verilmiyor. Sorun, sosyalizm öncesinde işleymesinin zorunlu olan yasa ile, iradi kararlarla, “sosyalist olduk” diyerek, yasanın işleymesini yok saymaya çalışanlar arasındaki boğuşmada yatıyor. Sovyet yönetimi, 70 yıl boyunca bu konu hakkında ne yapacağını tam olarak bilemiyor. Lenin’in ölümünden az sonra, yasanın Sovyetler’de işlemediği fikri egemen oluyor ve ders kitaplarına giriyor. Bu tutum, özellikle köyle kent arasındaki ürün değişimine darbe vuruyor, çünkü ekonominin o gelişme düzeyinde bu değişim kendi doğallığı içinde ancak meta dolaşımı ile olabilir. Ve bu tutum, yersiz ve zamansız olarak, en ufak ürünü bile planlayan bir “emir ekonomisi”ne geçme zorunluluğunu dayatıyor. Yani sorunları yaratan, tanı da Küçük’ün söylediğinin tersi bir durumdur.

Yalçın Küçük, “emek-değer yasasının asıl tahrip edici yönü, bireyciliği yerleştirmesindedir” diyor. Genel olarak konuşursak, yasanın “tahrip edici” herhangi bir yönünden söz edilemez. Tarihsel gelişmede köleci toplumla birlikte ortaya çıkmış, asıl benliğine kapitalizmle kavuşmuş, tarihte büyük bir ilerlemeyi temsil etmiş bir yasadır. Varlığı gerekli, zorunlu ve yararlı olmuş bir ekonomik işleymenin temel yasasıdır. Bu yasanın “tahrip edici” yanından değil ama ana özelliğinden söz edilebilir. Değer yasası, basit meta üretiminin ve kapitalizmin temel ekonomik yasasıdır.

Sovyetler Birliği’nin özelinde konuşursak da, söylenen yerine hiç oturmuyor. Sovyetler Birliği, kapitalizmin üretim güçleri üzerinde sosyalist ekonomik örgütlenmeyi kurmuş, komünizmin üretim güçlerini geliştirmekte olan bir ülke olsaydı, değer yasasının işleymesine izin verilmesinin kapitalizme dönüşü hazırladığı ve bir yan ürün olarak da bireyciliği geliştirdiği söylenebilirdi. O durumda, büyük bir geri adım atılmış olacaktı. Oysa, söz konusu edilen, endüstrileşme aşamasıdır. Fabrikası, yolu, elektriği, telefonu, postanesi olmayan bir toplumda,

değer yasasının işleymesini, tarihsel açıdan hâlâ olumludur.

Sonra, Stalin son ekonomik yazısında yasanın işleymesini minimize etmiyor ya da o yazı o anlama gelmiyor. Çünkü, Stalin’in başladığı nokta, yasanın işleymesini reddetmektir. Oradan kalkıp, yasanın belirli bir çerçevede ve denetim altında işleymesini (ki doğrudur, sosyalist ve komünist amaçlı bir devlette değer yasası böyle işler) söyleyince, bu, eski tutumuyla çelişmek oluyor, yasayı tanımak anlamına geliyor.

Sırada profesörün 3 tane birbiriyle bağlı, inanılmaz bulgusu var: 1) Stalin’in temel sorunu, yeni işçi tulumu giymiş mujiğin, emeğinin karşılığını istemesidir. 2) Emeğin karşılığını istemek köylü ideolojisidir. 3) Bu köylü ideolojisi emek-değer yasasını doğrular.

Kolay mı burjuva üniversitesinde profesör olmak deyip “taşı gediğine oturtacağım”, ama böylesinin burjuva profesörler arasında bile kolay bulunamayacağını biliyorum. Stalin’in temel sorunu, en büyük sorunu, çalışanın çalıştığı için karşılığını istemesi idiye, Stalin kadar beceriksiz bir yönetici dünyaya gelmemiş demektir. Demirel, Özal onun yanında devlet adamı kalırlar. Öyle ya, adamcağızın hiçbir sorunu yokmuş, bir eli yağda, bir eli balda. Yine de pek çok hata yapmış. Aslında şanssız adam Stalin. Elindeki işçiler yeni köylüden dönme olmasa, göbekten işçi olsalar, onu da istemezlerdi, bedavaya çalışır giderlerdi.

Neyse, bu 3 “bulgu”ya ciddi yanıt vermek gerçekten zor. Eskilerin deyimiyle, “ayanı beyan” edelim ve geçelim... Emeğin karşılığı değildir istenen, işgücünün karşılığıdır. Harcanan işgücüdür, emek onun harcanma sürecidir... “Emeğin” karşılığını istemek köylü ideolojisi olamaz. Köylü ekonomisi, pazara, değişime kapalı ekonomidir. Olsa olsa meta üretiminin (basit meta üretimi ve kapitalizm) olur ve de son derece doğrudur, küçümsenecek bir yanı yoktur... Emek-değer yasasını da köylü ideolojisi doğuramaz, o yasa daha köylü dünyada yokken vardı, köylü kalktı hâlâ var. Aralarında uzak yakın hiçbir ilinti yoktur.

Ancak, profesörün sosyalist çalışma konusundaki en vahim çarpıtması, asıl büyük hilesi, “sosyalist çalışma, karşılıksız çalışmadır” sözlerinde yatıyor.

Karşılıksız çalışma, komünist aşamanın çalışmasıdır. Bunun gerçekleşmesi için iki koşul gereklidir. Birincisi, ekonomik gelişmenin, bireylerin tüm gereksinimlerini toplumdaki karşılıksız edinebilecekleri bir düzeye yükselmiş olması gerekir. Böyle bir

Karşılıksız çalışma, komünist aşamanın çalışmasıdır. Bunun gerçekleşmesi için iki koşul gereklidir. Birincisi, ekonomik gelişmenin, bireylerin tüm gereksinimlerini toplumdan karşılıksız edinebilecekleri bir düzeye yükselmiş olması gerekir. Böyle bir düzeye erişene dek, toplum bireye ancak onun topluma yaptığı katkı kadar verebilir. Toplum, sosyalist aşamada, bireye vereceğini onun katkısına bağlamışsa, doğaldır ki, bireyin çalışması da karşılık için olacaktır. İkincisi, böyle bir ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişme sonunda bireyleri belli rollere sınırlayan işbölümü yokolacak, “yeni insan”, komünist toplumun insanı yetişecektir. İşte o insan için çalışmanın kendisi, “yaşamın en büyük gereksinimi”, zevki durumuna gelecektir. O insan topluma katkısını, karşılık beklemeden yapacaktır.

düze erişene dek, toplum bireye ancak onun topluma yaptığı katkı kadar verebilir. Toplum, sosyalist aşamada, bireye vereceğini onun katkısına bağlamışsa, doğaldır ki, bireyin çalışması da karşılık için olacaktır. İkincisi, böyle bir ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişme sonunda bireyleri belli rollere sınırlayan işbölümü yokolacak, “yeni insan”, komünist toplumun insanı yetişecektir. İşte o insan için çalışmanın kendisi, “yaşamın en büyük gereksinimi”, zevki durumuna gelecektir. O insan topluma katkısını, karşılık beklemeden yapacaktır.

Bunların hiçbiri olmamış, Sovyetler Birliği, az biraz kapitalizmden, gerisini de feodalizmden aldığı ekonomi, toplumsal yaşam ve kültür üzerinde endüstrileşmeye ve sosyalizmi kurmaya çalışıyor, profesör nelerden söz ediyor! Bu insanın, yaptığı hilenin farkında olması gerekir, çünkü, “hızlı sanayileşme emek-değer yasasını kemikleştiriyor” diyen kendisi. Yani daha sosyalist toplum bile olamadığı açık. Böyle bir toplumu, komünizmin unsuruyla eleştirmeye kalkıyor.

Yalçın Küçük, yaptığı bilinçli çarpıtmanın, yaptığı hilenin çok iyi farkında. Kendisine destek göstermek üzere Lenin’den aldığı alıntıyı İngilizce veriyor! İngilizce bilenler için, alıntının komünist emekten söz ettiğini anlamak çok kolay ama Türkiye’de kaç kişi İngilizceyi o düzeyde biliyor?

Dahası var, “profesör”ün ne denli kötü niyetli, ne denli bilimsel namustan uzak olduğunun, o alıntı içinde bir kanıtı daha var. Adam bir paragraf alıntı yapıyor ama hemen bir üstündeki ve bir altındaki açıklayıcı cümleleri almıyor. Oysa, alıntı ancak o cümlelerle birlikte anlamlı, yerine oturan bir bütündür. Şimdi, bunları birlikte okuyalım (birinci ve üçüncü paragraflar almadıkları, ortadaki paragraf kendi yaptığı alıntıdır):

“Şu iki yıl içinde, sosyalizm temelinde örgütlenmede bir miktar deneyim kazandık. Bu nedenle komünist emek sorununa eğilebiliriz ve eğilmeliyiz. Ya da, komünist yerine sosyalist emek demek daha doğru olacak, çünkü kapitalizmin içinden büyümekte olan yeni toplumsal sistemin yüksek değil, alt, ilk gelişme aşamasındayız.

“Kavramın net ve dar anlamı içinde komünist emek, toplumun yararı için karşılıksız harcanan emektir. Belirli bir görev olarak, belli ürünlere hak kazanmak amacıyla, önceden belirlenmiş ve yasal olarak saptanmış kotalara göre harcanan emek değil, kotalarla ilgilenmeyen, gönüllü emektir. Ödül beklentisi olmadan, koşulu ödül olmadan harcanan emektir. Ortak yarar için çalışmak bir alışkanlık olduğu için ve ortak yarar için çalışmanın bir zorunluluk olduğu bilinci (ki artık bir alışkanlık olmuştur) yerleştiği için harcanan emektir - sağlıklı bir organizmanın gereksinimi olan emektir.

“Şu herkes için açık olmalıdır ki, biz, yani bizim toplumumuz, bizim toplumsal sistemimiz, emeğin bu biçiminin geniş, gerçekten yığınsal ölçekte uygulanmasından hâlâ çok uzaktır.” (V.I. Lenin, *Collected Works*, Vol.30, s.517)

3. Yetişmek Geçmek - Komünizme Geçiş Düzeyi - Orada Kalmak

3.1. Yetişmek-geçmek

* Okuyalım:

“Lenin, kendinden önceki sosyalizm kitaplarında olmayan bir stratejiyi, en ileri kapitalist ülkeye, yetişmek ve geçmek ilkesini ortaya atıyor...”

“Lenin’in ortaya attığı ve Stalin’in gerçekleştirdiği ‘dogmat’ i pregnant’ çizgisi hem bir teori değildir ve hem de kalıcı bir ders taşımıyor. Tarihin tersliklerinden çıkmış kısa dönemli bir politika olarak görünüyor...”

* Yanıtlar:

Yalçın Küçük öyle büyük bir deha ki, basit ve anlaşılır doğrularla hiç ilgilenmiyor. Lenin’in, “kendinden önceki sosyalizm kitaplarında olmayan” bir fikri, ileri kapitalizme yetişmek ve onu geçmek fikrini ortaya attığını söyleyebiliyor. Oysa görmüyor ki, bu fikir Marks’ın teorisinin bütününde var. Sosyalizm, tarih-toplumsal bir aşama olarak, kapitalizmin bıraktığı yerden başlayacak. Onun artık ekonomik ve toplumsal gelişmeyi sağlayamaz olduğu noktadan sonra başlayacak. Demek ki, Lenin’in bir politika olarak önerdiği hedef, teorisinin genelliği ve soyutluğu içinde mevcut.

Bu hedefin, Lenin’den önceki kitaplarda somut olarak yer almasını nasıl bekleriz? Kapitalizmin toplumu getireceği optimal düzeye varmadan devrim yaparak toplumu sosyalistleştirmek için kolları sıvayanlar, tarihte ilk kez Bolşeviklerdir. Bu somut görevle ilk karşılaşan onlardır. Hedefi somut olarak gösterenler de onlardır.

Böyle bir hedef olmadan sosyalizm kurulacak! Daha ortada bir avuç işçi var. Kaldı ki bunu yazarın kendisi de kabul ediyor. Bakın ne diyor: “Sosyalizm, işçi sınıfının düzenidir. Ancak pratikte, 1920 yılında bile Sovyet proletaryasının Sovyet toplumu içinde büyük bir denizde küçük bir ada ölçüğünü aşamadığı kesindir; Sovyet düzeni, sosyalist düzeni var edebilmek için, proletarya yaratmak zorunluluğu ile karşı karşıya geliyor.”

Yalçın Küçük’ün, “yetişmek-geçmek” hedefini küçümsemesinin mantıksal sonucu,

kapitalizmin üretim güçleri temelinde komünizm kurulabilir fikrine de varmıyor. Kapitalizmin her hangi bir düzeyindeki üretici güçlerle komünizm kurulabilir demeye varıyor. Hele bir de, iki aşamayı kabul etmediğini hatırlarsak, bu daha da böyle.

3.2. Komünizme geçiş düzeyi

* Okuyalım:

“Sosyalizmin ikinci aşamasına ya da komünizm geçiş için değişmez bir kalkınma hızı ve düzeyi olduğunu sanmıyorum. Bunu şöyle de söylemek mümkündür; komünizme, en ileri kapitalist ülkeye yetişildiği zaman geçilebileceğini ileri sürmek saçmalaktır; bu yalnızca en ileri kapitalist ülkenin komünist olabileceği anlamına geliyor. Ayrıca en ileri kapitalist ülke de, krizlerle de olsa, sürekli olarak büyüdüğü için komünizm, bir serap haline geliyor; neresinden bakılırsa bakılsın, yetişmek ve geçmek ile komünizmi özdeşleştirmek bir absürd’e dönüşüyor.”

* Yanıtlar:

Tarihsel olarak kapitalizmin sonu ne zaman gelir, komünizmin ne zaman acil olarak tarihin gündemine girer, bunlara birinci konuyu ele

Kapitalizm bugün henüz potansiyelinin sonuna gelmemiştir. O nedenle karşılaştığı devresel krizler hâlâ onun büyüme ve yenilenme aracı olarak hizmet görebiliyor.

alırken değinmiştik. Bu değindiğimiz yönleri yinelenmeden neler söylenebilir?

Bir kez, Marksist olduğunu iddia eden herhangi bir vatandaş için bir tarihsel determinizm vardır. Tüm insanlık tarihinin incelenmesinden çıkan, komünizmin gelişiminin kaçınılmaz olduğu anlayışı vardır. Birşeyin gelmesinin kaçınılmazlığı ise, ondan önceki şeyin bitişinin kaçınılmazlığı ile belirlenir. İşte, komünizme geçiş için “değişmez” kalkınma düzeyi, kapitalizmin kaçınılmaz sonunun geleceği düzeydir. (Bundan sonrasını 1. maddede ele almıştık)

Bir de şu var. Hani Küçük, komünizmin iki aşamaya ayrılmasını kabul etmiyordu? Yukarıdaki alıntıda, tümüyle o kabul etmediği temelde tartışıyor. Böylece de, iyice saçmalamış oluyor. Çünkü, “yetişip-geçmek” hedefi, komünizmin alt aşaması olan

sosyalizm için söz konusudur, gereklidir, zorunludur. Komünizmin üst aşaması bundan çok çok daha yüksek bir gelişme düzeyi ister. Herhangi bir kapitalist gelişme düzeyinden doğrudan komünizme geçilebilir diyen, tarihsel gelişmeyi karikatür düzeyinde keyfileştiren bir insan, kendine Marksist deme hakkına sahip olamaz.

Sonra, bir kapitalist ülkenin "sürekli" büyüyebileceğini düşünebilmek de Marksizmin tümüyle dışındadır. Bugün büyüyebildiğine bakarak tümüyle ampirik gözlemle yazı yazan, en ufak bir teorik genelleme kapasitesi göstermeyen bir "yazar" a, değil Marksist demenin, ciddi demenin bile olanağı yoktur. Yalçın Küçük, hiçbir sistemin doğal yaşamının sonuna gelmeden, tüm gelişme olanaklarını tüketmeden yıkılmayacağını anlamak istemiyor. Kapitalizmi bugün henüz potansiyelinin sonuna gelmemiştir. O nedenle karşılaştığı devresel krizler hâlâ onun büyüme ve yenilenme aracı olarak hizmet görebiliyor.

Yalçın Küçük, herhangi bir düzeyden komünizme geçilebilir diyerek, kapitalist bir ülkenin "sürekli" büyüyebileceğini söyleyerek gerçekten gerici bir konuma oturmuştur.

3.3. Orada kalmak

* Okuyalım:

"... Yetişmek ve geçmek gerçekleşince, orada kalma eğilimi güç kazanıyor. En ileri kapitalist ülkeye olmasa bile ileri kapitalist teknolojik ve üretim düzeyine gelindiğinde, sosyalizmden kaçış başlıyor. Bugün Sovyetler Birliği'nde yaşanan budur; Marx'ın kapitalizme övgüsüyle, Lenin'in yetişmek ve geçmeye aşırı vurgusu birleşince ve bu arada kapitalist olmayan meta üretimini düşünmemek bir yana, sosyalist boş zaman kullanımı teorisi ve pratiğini ihmal, hoşzamanı ön plana çıkarmak, kapitalizme dönüş tutkusunu yaratıyor.

"(...)

"Yetişmek ve geçmek stratejisi çerçevesinde yalnızca kapitalizmde görülen metaları üretebilmek, bireyciliğe karşı bilinçli ve kalıcı bir mücadeleyi yürütememek ve en önemlisi sosyalist bir boş zaman kullanımı teorisi ve pratiğini geliştirememek, hoşzamanı realize edememek, ne sonuç veriyor; ...

"... Sistem depolitize edilince ve daha ileriye gitmek mümkün olmadığı bir zamanda sanayileşmek ve kapitalizmin tanıdığı mal ve hizmetleri üretmek kapitalizmi getiriyor."

* Yanıtlar

Tabii, yanlışı savunmak zordur. Bu nedenle, Küçük ne kadar büyük bir demagog olursa olsun, söyledikleri sırtıyor. Mantık bağlarından ve neden-sonuç ilişkisinden yoksun, birbiriyle de çelişen bir çorba ortaya çıkıyor.

Bunlara birer cümleyle değinip geçelim.

Bir kez, Sovyetler Birliği için emperyalizme yetişmek ve geçmek ne zaman gerçekleşti? Ya da ileri kapitalist teknoloji ve üretim düzeyine ne zaman gelindi? Bunu, Batılı yazarlar, Sovyet yazarları, istatistikler dahil, Yalçın Küçük'ten başka dünyada hiç kimse söylemiyor. Keşke doğru olsaydı. O zaman tarihin akışı bambaşka bir yoldan yürüdü ve bugün yaşadığımız geçici ama çok ağır yenilgiyi yaşamazdık.

Şimdi, sosyalizmden kaçışın "nedenleri" olarak sıralanan noktalara gelelim.

Birincisi, kaçışta, Marks'ın "kapitalizme övgüsü bir etken"miş! İnsaf derler, herhalde Marks'ın sosyalizme övgüsü daha fazladır! Kapitalizmin tarihte oynadığı devrimci role olan övgüsü de onu kendinden önceki sistemlerle kıyaslarken yapılıır. Oysa Marks sosyalizmi kapitalizme karşı över. Marks'ın sözleri toplumu ya da sosyalizmden kaçmak isteyenleri bu kadar etkilemişse, durumun tam tersi olması, sosyalizme dört elle sarılınması gerekmez miydi?

İkincisi, bu kaçışta, yetişme-geçmeye fazla vurgu bir etken olmuş! İyi ya, yetişip geçmeye çok vurgu yapılmışsa ve "ileri kapitalist teknoloji ve üretim düzeyine" de gelinmişse neden kaçılınsın? O düzeye sosyalizmle gelinmiş oluyor, sosyalizmin üstünlüğü somutta kanıtlanıyor.

Üçüncüsü, kaçışta, "kapitalist olmayan meta üretimini düşünmemek" bir etken olmuş. Nasıl oluyor bu? Kapitalist olmayan meta üretimi, basit meta üretimidir. İleri kapitalist düzeye "erilmiş" bir sosyalist toplumun, kapitalizmdeki üretim ve piyasa anarşisini bir yana bırakırsak, basit meta üretimine ne gereksinimi olur? Sonra, basit meta üretimi de meta üretimidir ve değer yasası temelinde işler. Hani bu sosyalizme tersdi? Biraz önce öyle söylüyordu. Ama "bir yazdığını bir daha okumamakla" övünen yazara çok haksızlık etmeyelim, daha önce yazdıklarını nasıl aklında tutsun!

Dördüncüsü, kaçışta, bir yanda hoş zaman teorisi ve pratiğini ihmal, öte yanda hoş zamanı öne çıkarmak bir etkenmiş. Hoppala! Tüm iyiniyetimizi seferber ederek, bunun koca bir toplumu sosyalizmden kaçışa nasıl yönelttiğini anlamaya çalışıyoruz. Yine de içinden çıkamıyoruz. Hoş zaman teorisini ihmal, herhalde hoş zamanın sistem için önemi ya da nasıl geçirilmesi gerektiği üzerinde durmayı ihmaldir. Hoş zaman pratiğini ihmal, herhalde, insanlara hoş zaman geçirecekleri bir boş zaman vermemektir. Bunlar böyleyse, hoş zamanı öne çıkarmak nasıl yapılır? Ve bunlar kaçışı nasıl

yaratır?

Beşincisi, kaçışta, “yetişme ve geçme stratejisi nedeniyle yalnızca kapitalizmde görülen metalleri üretmek” bir etkenmiş. Bu durumun o stratejiyle ne ilgisi var? Bunun nedeni, kapitalizmde görülmeyen bambaşka ürünleri (metalleri değil!) üretecek üretim araçlarına ulaşamamış olmakta yatar. Öyle de olsa, bu durum neden kaçış yaratsın? Orada da aynı mal, burada da aynı “mal” ise, bunca zahmete ne gerek var?

Altıncısı, kaçışta, bireyciliğe karşı “kalıcı” mücadele vermemek bir etken olmuş! Sovyetler Birliği’nde hiçbir düzeyde doğrudüzgün, tutarlı ideolojik eğitim verilmediği bir gerçektir. Bunun, özellikle Komünist Partisi’nin yumuşamasında rolü olmuştur. Ne var ki, “kalıcı” sözcüğü, ideolojik eğitime, taşıyabileceğinden çok daha büyük bir sorumluluk yükler. Bireyciliğe ya da kapitalizmin öteki kültürel zehirli mantarlarına karşı mücadelede “kalıcılığı” sağlayan, asıl olarak üretim güçlerinin gelişmesi ve üretim biçiminin olgunlaşmasıdır. Bunlar olamadı. Bunlar olmadan da hiçbir ideoloji, değil 60-70 yılda, 600-700 yılda da kültür haline gelemez, “kalıcı” mücadele verilemez.

Yedincisi, kaçışta, “daha ileri gitmek mümkün olmadığı bir zamanda sanayileşmek” etken olmuş! Ne demek oluyor bu? Anlayan varsa beri gelsin. “Daha ileri gitmenin mümkün olmadığı bir zaman” düşünülebilir mi? Dünyanın sonu mu geldi?

Görüldüğü gibi, Yalçın Küçük, sosyalizmden kaçışın nedenleri olarak geliş güzel 7 neden sıralıyor ama bunların hiçbiri kaçış neden sorusunu açıklamıyor.

Kaçışın ya da sistemden soğumanın temel nedeni, tüm öteki etkenlerin de katkısıyla, Sovyet sisteminin, emperyalist ülkelerin verebildiğini kendi halkına verememesi, özellikle 1970’lerden sonra aranın daha da açılması ve Sovyet bürokrasisinin, bu durumun gerçek nedenlerini cesurca anlatamayacak kadar suçlu ve haktan kopuk olmasıdır.

4. Sosyalizmde eşitlik

* Okuyalım:

“Lenin, proleter anlamda eşitliğin sınıf farklarının ortadan kalkmasıyla başlayacağı konusunda son derece açık...”

“Demek ki, sosyalist toplumun kuruluş süreci içinde eşitlik ilkesinin uygulanması, sınıfların ortadan kaldırılmasıyla başlayacak. İktidarın alınmasıyla başlayacak. Sınıflar ortadan kaldırıldıktan sonra eşitlikçi eğilimleri bir politika haline getirmek ‘saçma’ olmayacak. (...)

“Lenin, ‘Liberal Professor on Equality’ adını taşıyan incelemesinde şunları yazıyor: ‘... Eğer Tugan düşünme yeteneğinden yoksun ise, en azından okuma yeteneğine sahip olmalıdır; bilimsel sosyalizmin kurucularından Frederick Engels’in Dühring’e karşı yöneltilmiş olan meşhur eserini alsaydı, burada ekonomik eşitliği sınıfların ortadan kaldırılmasından başka bir şekilde hayal etmenin saçmalığını izah eden özel bir bölüm bulacaktı.’

“Dolayısıyla Engels ve Lenin’i, sosyalizmin kuruluş süreci içinde ücret makasını açma eğilimlerine destek olarak göstermek imkansızlaşıyor...”

“... Sosyalist bir toplumda daha başından itibaren, eğitimin parasız olmasıyla birlikte öğrenme ile kazanç arasında ücret yoluyla kurulan bağ ortadan kalkıyor. İlk ülkede sosyalizm kurulmadan önce geliştirilmiş olan teori bunu açıklıkla ortaya koyuyor. Ancak bu teori ilk ülkenin pratiğine uymuyor.”

* Yanıtlar:

Bu Yalçın Küçük gerçekten uslanmaz bir tahrifçi ve demagog. Konuları, alıntı kullanmadan getirirse, basitçe bilmiyor denebilir. Ama alıntılar veriyor ve her seferinde verdiği alıntıları çarpıtarak yorumlamaya kalkıyor. Çünkü, kendi varmak istediği yere ancak böyle varabiliyor. Türkiye devrimci hareketinde kaynakları çarpıtmaya kalkanlar az görülmedi ama bu çoklukta, bu yoğunlukta ve bu pişkinlikte yapan olduğunu sanmıyorum.

Diyor ki, “Lenin, proleter anlamda eşitliğin sınıf farklarının ortadan kalkmasıyla başlayacağı konusunda son derece açık(!)” Hayır, Lenin, eşitlik sınıf farklarının ortadan kalkmasıyla başlayacak demiyor. Ekonomik eşitlik, sınıfların kalkmasıdır diyor. Aradaki fark çok büyüktür. Küçük, eşitliği sınıfların kalkmasına bağımlı ama ondan farklı bir olgu olarak göstermeye çalışıyor. Ki böylece ücret farkları konusunda hazırladığı eleştiriyi kullanabilsin. Lenin ise, sınıfların kalkması ekonomik eşitlik anlamına gelecektir diyor. Bu koyuş, Marksizmin ekonomik eşitlik anlayışını, küçük burjuva tüketim teorilerinin yaptığı gibi ücret farkları gibi temellerde tartışmaya başından kapıyı kapatır.

Profesör ardından, “...sosyalist toplumun kuruluş süreci içinde eşitlik ilkesinin uygulanması, sınıfların ortadan kaldırılmasıyla başlayacak. İktidarın alınmasıyla başlayacak,” diyebiliyor. Bu okumuş yazmış, ve hatta Ortadoğu ve Balkan’ların en hızlı kitap yazan kişisi, sınıfların kalkmasının, iktidarın alınmasıyla eş zamanlı olmadığını bilmiyor mu? Bunu, sosyalizmin A’sına başlayan insan bilir. İktidar alınınca, sınıfların ortadan kalkma süreci başlıyor. Fazla uzun olmayan bir süreçte sömürücü sınıf, burjuvazi ortadan kaldırılıyor (o da fiziksel

yoketme yoluyla değil, ekonomik olarak). Ama tarımda, endüstride ve hizmette küçük ve orta üretimin kaldırılması, köyle kent arasındaki farkların (bu alanda en ileri gitmiş ülke olan İngiltere’de bile fark hatırı sayılır durumdadır), en önemlisi, bunların da aslı olan kafa ve kol emeği arasındaki çelişkinin ve bugünkü biçimiyle işbölümünün ortadan kaldırılması, yöneten-yönetilen ayrımının yokolması, ekonomik ve kültürel alanda dev boyutlu gelişmeler isteyen çok uzun bir dönemin işidir.

“Sınıflar ortadan kaldırıldıktan sonra eşitlikçi eğilimleri bir politika haline getirmek ‘saçma’ olmayacak. (...) Dolayısıyla Engels ve Lenin’i, sosyalizmin kuruluş süreci içinde ücret makasını açma eğilimlerine destek göstermek imkansızlaşıyor” cümlelerine bakalım. “Dolayısıyla” sözcüğüyle, iki ilgisiz konuyu, iki ilgisiz cümleyi birbirinin devamı gibi göstermek Küçük’ün artık kanıksadığımız hilelerinden biridir. Biz ayırarak ele alacağız, çünkü birinci cümle komünizm aşamasını, ikinci cümle ise sosyalizm aşamasını ilgilendiriyor.

Birinci cümle doğru mu? Değil. Sınıflar ortadan kalktıktan sonra, yani komünist toplumda, “eşitlikçi eğilimleri politika haline getirmek”ten söz etmek saçmalaktır. O toplumda eşitlik, politikalar yoluyla yukardan empoze edilen birşey değildir. Sınıfların kalkması eşitliktir. Sınıfların ortadan kalkmasını sağlayacak olağanüstü ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişmeleri bir gözümüzde canlandıralım. Para ortadan kalkmış. Bireyin aldığı, verdiği katkıya bağlanmaktan çıkmış. Toplum, her bireyine onun gereksinimleri kadar veriyor. Yöneten-yönetilen çelişkisi yokolmuş. Tüm toplum zamanının çok küçük bir bölümünü üretime harcıyor. Geniş bir serbest zaman temelinde tüm bireyler tüm yeteneklerini özgürce geliştiriyor. Kültür, insanlığın o güne dek görmediği bir zenginleşme içinde. İşte a’sından z’sine dek eşitlik. Sınıflar böyle bir çerçevede kalkıyor, emirle kalkmıyor, onun için sınıfların kalkması “bizatihi” eşitliktir. Böyle bir toplumda saçma olan, “eşitlikçi politikalar”dan konuşmak olmuyor mu? Sen nerede çimliyorsun demezler mi adama?

Peki, ikinci cümle doğru mu? O da değil. Sınıfların kalkması ekonomik eşitliktir doğrusundan, sosyalizmin kuruluş süreci içinde ücret makası açılmaz fikrine sığramak olamaz. O, devrimini yapan ülkenin somut durumuna, sürecin neresinde olduğuna, iç ve dış ekonomik ve hatta siyasal koşullara bakar. Sosyalist aşamanın belgisi, “her-

kesten yeteneği kadar, herkese çalışması kadar”dır. Herşeyi ne denli güzel özetliyor.

Son paragrafta şöyle deniyor: “... Sosyalist bir toplumda daha başından itibaren, eğitimin parasız olmasıyla birlikte öğrenme ile kazanç arasında ücret yoluyla kurulan bağ ortadan kalkıyor. İlk ülkede sosyalizm kurulmadan önce geliştirilmiş olan teori bunu açıklıkla ortaya koyuyor. Ancak bu teori ilk ülkenin pratiğine uymuyor.” Bu söylenenler geneliyle doğrudur. Marks ve Engels, öğrenimle kazanç arasındaki bağın sosyalizmde ortadan kalkacağını söylemişlerdir. Nedeni de şudur: Kazandığı eğitimi toplum ona bedava vermiştir. Bunun üzerinden “kâr” yapmamalıdır.

Ancak bu, nitelikli emeğin toplumsal üründen daha fazla pay almayacağı anlamına gelmez. Öyle anlaşılırsa, sosyalizmin tüm mantığına ters düşer. Sosyalist aşamada, “herkese katkısı kadar” değil mi? Ayrıca, parasız eğitim, nesiller boyu, işçinin nitelik farklarını ortadan kaldırmıyor. Kimi şu düzeye, kimi bu düzeye kadar okuyor. (Ayrıca bir de Y.K. gibi okuyanlar var! Bırak ücret eşitliğini, böylelerini komünizmde bile yaşatmayacaksınız. Asacaksın birkaç tanesini bak bir daha yaparlar mı!)

Paragrafın sonlarında söylenenlerden, sağduyulu, ön amaçsız bir kişi, Sovyetler Birliği’nin daha henüz, teoride öngörülen sosyalist aşamaya bile varmamış bir ülke olduğunu çıkarır.

B. ÖTEKİ YANLIŞLAR

Şimdi, yine çok önemli ama konuya göre ikincil sıradaki yanlışlarından birkaçını örnekleyelim.

1. Marks’ın “kapitalizmi abartması”

“... Kapitalizmin devirici ve devrimci rolüyle ilgili düşünceleri tümüyle yaşadığı döneme ait görünüyor. (DİPNOT: Marx’ın kapitalizmi abartmış olduğunu düşünüyorum.)

“... İkinci Enternasyonal edebiyat ve politikası, giderek kapitalizme ve burjuva düzenine daha büyük bir bağlanmanın ifadesidir. Bu görüşleri savunanlar, hiç kuşku yok, Marx ve Engels’in burjuvazinin devrimci gücüne ve burjuva düzenin yarattığı değerlere verdikleri aşırı önemden esinlenebiliyorlar; Marx’daki aşamacılık, eğer geçiş süreçlerinin dinamizmi üzerinde yeteri açıklıkla durulmazsa, her zaman, burjuva düzenine yönelen bir mücadele ibresini yaratabiliyor. 1917 Nisan Ayı’na kadar, politikadaki yeniliği ayrı, Lenin’in de bu genel kanalın dışında olduğunu söylemek kolay

görünmüyor...”

Yalçın Küçük hiç utanıp sıkılmadan, en ufak bir kanıtlama çabasına da girmeden, birkaç gevşek “entel” cümleyle, Marks ve Engels’e oportünist diyebilir. (Diyene değil, dedirtene bak demişler!) Dünya işçilerinin bu büyük öğretmenlerini, burjuvazinin devrimciliğini abartma ve aşamacılıkla suçlayabiliyor.

Evet, kapitalizm, bugüne dek insanlık tarihinin tanıdığı en devrimci üretim biçimidir. Her yıl, her gün, her saat yaşayabilmesi bile, üretim koşullarını devrimci bir biçimde yenileyebilmesiyle olmaktadır. Kapitalizmin cenaze çanı, bunu yapamadığı gün çalacaktır.

Kapitalizm neden insanlık tarihinin gördüğü en ilerici ve devrimci üretim biçimidir? Çünkü, kapitalist üretim biçimi altında, artı-emek sürecinde, gelecekteki toplumun maddi ön koşulları yaratılır. Marks, sermayenin büyük tarihsel işlevini işte burada görür.

Sermaye denen ekonomik kategorinin toplumsal biçimi, işçinin zorunlu emeğinde ve kapitalistin artı-değere el koymasında, yani işçi sınıfının sömürsünde kendini ortaya koyar. Sermayenin maddi özü ise, üretim güçlerinin gelişmesinin sonucu olarak, işçiyi yalnızca yaşatmanın üzerinde ve ötesinde bir potansiyel serbest zamanın yaratılmasında kendini gösterir. Kapitalizm altında, “zorunlu gereksinimlerin tatmini için gereken emek-zamanının ötesinde bir serbest zaman (miktarı, üretim güçlerinin düzeyine göre değişir) kalır. Bunun sonucunda, artı-emek sürdürülürse, artı-ürünler üretilebilir.” (*Grundrisse*, s.34, 506) Kapitalist üretim biçimi bu artı-ürünleri artı-değere dönüştürür ama aynı zamanda, ilk kez olarak, artı-emeği başka amaçlar için kullanabilme olanağını da yaratır.

Marks ve Engels, 1845-46’da ortaklaşa yazdıkları *Alman İdeolojisi*’nde özetle şöyle derler: Yeni üretim ilişkilerini, üretim güçlerindeki değişime getirir. Komünizm de, üretken güçlerin “muazzam büyümesi ve gelişmesi” temelinde gelebilir. Bu nedenle kapitalizmin, üretim güçlerini geliştirmesi, “ütopyacı komünistler”in dediğinin tersine, ilerici bir unsurdur. Çünkü ancak bu, özel mülkiyeti kaldırma olanağını yaratır.

2. Marks iradi müdahaleden kaçınıyor, aşırı determinist

“... Marx, Ondokuzuncu yüzyılda devrimleri kaçınılmaz görüyor (bugün kaçınılmaz değil mi? - R.Y.); kaçınılmazlık, bilimselliktir. Bilime

büyük tutkusuyla bu kaçınılmaz olana, gelecek yeni düzenlemelere, iradi müdahaleleri sakınma eğilimi gösteriyor. Kendisine, kaçınılmaz gördüğü devrimleri, bilimselleştirme misyonu tanıyor.

“ (...)

“Marx ve Engels, sosyalist teoriyi en çok ütöplastlere ve Blanqui’ye karşı mücadele ile geliştirdiler. Bu mücadelede ütöplastlere karşı bilimsel yasaların rolünü ve Blanqui’ye karşı da nesnel koşulların olgunluğunu vurgulamak zorunda kaldılar. Vurgulamak içermek demek oldu. Lenin marksizme, başka şeylerle birlikte, bir ateşli rahiya verdi. Ancak Narodniçestva ile mücadelesi dolayısıyla bilimsel yasaları vurgulamak ve iradeci mücadeleleri küçültmek zorunda kaldı.”

Yalçın Küçük tam bir laf ebesi. Kaçınılmazlık bilimsellikmiş. Doğada ve toplumda kaçınılmaz olarak yinelenen, rastgele oluşan ya da belirli bir düzensizlik içinde yinelenen pek çok olgu var. Bilimsellik bu olguların kendilerinde değil, onların oluşumunu, gelişim ritimini ele alıp incelemede ve onları belirleyen yasallıklara ulaşmadadır.

Marks, “bilime büyük tutkusıyla bu kaçınılmaz olana iradi müdahaleleri sakınma eğilimi gösteriyor”muş! Sen Marks’ı da kendin gibi şaşkın mı sandın? Nasıl bir “kaçınılmazlık” bu? Doğadaki gibi mi? Kıştan sonra yaz gelir, geceden sonra gündüz, su yüz derecede kaynar, atılan taş yere düşer gibi mi? Ancak öyle olsaydı, kaçınılmaza müdahaleden etmemeden söz edilebilirdi. Toplumsal alandaki “kaçınılmazlıklar”, insan iradesi, bilinci, müdahalesi olmadan ortaya çıkmayan türdendir. Toplumsal olaylardaki kaçınılmazlık, maddi-ekonomik koşulların, insan iradesini eninde sonunda harekete geçirerek, yine maddi ortamın istediği yöne doğru hareket ettireceğinden başka birşey anlatmaz. Bu nedenle, toplumsal olgular karşısında bilimsellik, tam da kaçınılmaz olana aktif müdahaleyi zorunlu kılar. Bunları dünyaya öğreten Marks’tır.

Marks, devrimde iradi müdahaleden sakınmış, onun yerine, “devrimleri bilimselleştirme misyonu”nu üstlenmiş. Laf salatası. Böyle ne bir misyon, ne bir görev olabilir. Ne devrim, ne evrim, ne hükümet darbesi, ne miting, ne grev, ne kapalı salon toplantısı, ne konser, kısacası hiçbir toplumsal olay “bilimselleştirilemez.” (Kendisiyle de çelişiyor, hani kaçınılmazlık bilimsellikti ve devrim de kaçınılmazdı.) Bu olaylar ancak bilimsel bir yaklaşımla ve bilimin bulgularını kullanarak incelenebilir ve geleceği de ilgilendiren genellemelere ulaşmaya çalışılır. Bunun ötesinde, “devrimleri bilimselleştirme” diye birşey yoktur. Devrimi yığınlar yapar ve kitaplara göre yapmaz.

Marks’ın tüm yaşamı ve mücadelesi

biliniyor. Devrimin pratik zaferi için, ömrü boyunca nasıl didindiği, kaç tane illegal işçi örgütü kurup yönettiği, dünya proletaryasının ilk büyük çaplı merkezi örgütü olan I.Enternasyonal'i nasıl yoktan var ettiği ortada. Ve bunları da, tüm "hızlı" solculuklarına rağmen (ya da daha doğrusu, o nedenle herhalde) burjuva toplumunda saygın yer tutan, mali sıkıntı görmeyen "profesörler" in koşullarında yapmıyor. Bir göz odada, çocukları masasında, sırtında gezinirken, bir çocuğu beslenme yetersizliğinden ölürken, eve yiyecek alabilmek için pardesüsünü rehine verirken yapıyor. Hayır, hiçbir küçük burjuva Marks'a dil uzatamaz. O, özülle sözünü bir etmiş en değerli devrimcidir. Dünya proletaryasının teorik ve pratik öğretmeni ve önderidir.

Profesörün hışmından Lenin de kurtulmuyor. Lenin de bilimsel yasaları vurgulamak ve iradeci mücadeleleri küçültmekten suçlu! Büyük Ekim Sosyalist Devrimi'nin teorik ve pratik lideri Lenin! İleride bir yerde de, bu kafası bulamaç olmuş profesör, Ekim devrimi Lenin'in iktidar hırsı nedeniyle oldu diyecek. İktidar hırsıyla devrime neden oluyor ama iradi müdahaleleri küçümsüyor! Galiba Oktay Ekşi bu kişi için, "cezai ehliyeti olmayan adam" demişti. Haksız mı şimdi?

3. Yanyana yaşama

"İster Fransa Devrimi'nden sonraki geniş kapsamlı savaş ve isterse Ekim Devrimi'nden sonraki uzatılmış soğuk savaş olsun, her ikisi de, eski ve yeni düzenlerin bir arada yaşayıp yaşamayacaklarının denemesidir; bir arada yaşayabilecekleri görüşü, Lenin'in bir keşfidir. Artık yanlış çıktığının kabul edilmesi gerekiyor."

Her yanlış ele alırken kendimi yinelemekte olduğumu fark ediyorum ama Yalçın Küçük'ü başka nasıl tanımlarsınız? Bu insanda bilimsel namusun zerresi yok. Bir yazar birisinin görüşlerini aktarırken, bile bile eksik ve yanlış yazarsa ve bu da yalan yazma anlamını taşırsa ne diyeceksiniz?

Bir de şunun altını çizeyim. Bilimsel namus diye, bildiğimiz namustan ayrı, onun dışında bir namus da yoktur. Bir insan, yaşamın tüm alanlarında namuslu ama teorik-bilimsel konulara gelince oflu bir yana bırakıyor, böyle birşey olmaz.

"İster Fransa Devrimi'nden sonraki geniş kapsamlı savaş ve isterse Ekim Devrimi'nden sonraki uzatılmış soğuk savaş olsun, her ikisi de, eski ve yeni düzenlerin bir arada yaşayıp yaşamayacaklarının denemesi" değildir. Tarihsel olarak, yeni düzenin

kendini sağlamlaştırıp, yeni devrimlerle de beslenerek, eskiyi dünya ölçeğinde yıkabilecek güce erişene dek, eskiyle bir arada yaşama denemesidir. "Eski" düzenin aşırı güçlü olduğu bir güçler dengesinde koşullar ve tutumlar buna izin vermedi. Ama o ayrı bir konu.

Eski ve yeni düzenlerin bir arada yaşayabilecekleri görüşü, Lenin'in bir keşfi imiş! Lenin'in böyle bir keşfi yoktur. Olamaz da. Tam tersine, Lenin her zaman emek/sermaye çelişkisinin, burjuva/proleter çelişkisinin, sosyalizm/kapitalizm çelişkisinin uzlaşmazlığını vurgulamıştır. Lenin hiçbir zaman, bir arada yaşayabilirler dememiştir. "Geçici bir süre", "belirli bir süre" bir arada yaşamak zorundadırlar demiştir. Bu süre de, uzlaşmaz çelişkinin uçları arasında en yoğun sınıf mücadelesinin yürüyeceği bir dönemdir. Sonunda biri üstün gelecektir.

Lenin, bundan başka ne diyebilir? Devrimini yapmış bir ülke. Emperyalizmi yenecek güçte değil. Öyleyse devrimi yapmayalım mı diyecek? Hayır, dünya üstünde belirli bir süre birlikte olunacak, kimin kazanacağını mücadele süreci belirleyecek. Sovyetler Birliği'nin çözülmesi bir "kaçınılmazlık" mıydı?

Böyle bir tahrifat yaparak Küçük'ün varmak istediği yer neresidir? "Bir arada yaşayabilecekleri görüşü, Lenin'in bir keşfidir, artık yanlış çıktığının kabul edilmesi gerekiyor" dediğin zaman, ya günümüz koşullarında tüm dünyada devrimin aynı anda gerçekleşeceğini söyleyeceksin, ya da devrim yapılamaz, yapılsa da yenilir diyeceksin. Başka bir almaşık yoktur. Bugün devrimlerin hep birlikte, bir anda gerçekleşeceğini söyleyebilecek akıllı başında bir kişi bulunamaz. Hoş, Küçük'ü ayrı tutmak gerekir ama o da söylemiyor. Öyleyse, şu son sıralarda Ortadoğu devrimiyle insanlığı kurtarma masalları söyleyen dehşetli devrimcinin varmak istediği yer, devrimden vazgeçmedir. Ol hikayet budur.

4. Kültürsüzleşme

"Üretici güçlerin gelişmesi ve bu arada iş bölümünün artması, ileri sürüldüğünün aksine, işçinin becerisini azaltıyor ve hiç kuşkusuz daha kültürsüz hale getiriyor..."

"... Kapitalizmin gelişmesi ve otomasyon, işçiden mesleğini ve kendi yaratıcı gücüne güvenini alıyor..."

"Ancak bunu daha üst soyutlama düzeyine çıkarmak mümkündür; üretici güçlerin gelişmesi ve kompüterizasyon, işçiyi tümüyle kültürsüzleştiriyor..."

"... Gorz, bu düzende kültürsüzleştirmenin sadece işçiler açısından geçerli olduğunu sanıyor... bu, bütün sınıflar içindir..."

Kitapta bu fikirler uzun uzun anlatılıyor. Artizan, kapitalizmin işçisinden daha kültürlüydü, manüfaktür döneminin işçisi makinalı dönemin işçisinden daha kültürlüydü vb. Bunlar Gorz'un fikirleri. Kendi "katkısı", bu kültürsüzleşmenin tüm sınıflar için olduğudur.

Üzerinde çok durmaya değmez. Yaşlı insanların, "otuz yıl önce dünya ne güzeldi" demelerine benziyor. Onlar bunu masumca, gençliklerine duydukları özlemin anlatımı olarak söylerler. Ama bir "profesör" söylüyorsa, o gerici kafa olur!

Dünya, tüm sömürü ilişkileri ve çarpıklıklar içinde daha iyiye gidiyor, sınıfsız toplumun temelleri olgunlaşıyor. Otomasyon ve kompüterizasyon, işçinin mesleğini çalıyor ama hem yeni ve çok daha rafine meslekler yaratıyor, hem de zaten "çaldığı" meslekler kültür veren meslekler değildir. Üretim güçlerinin ilerlemesi insanları kültürsüzleştiriyor. Tam tersine, kültürü her yönüyle ve toplumsal düzeyde daha da geliştirmenin nesnel olanaklarını yaratıyor, potansiyel serbest zamanı arttırıyor, kafa-kol emeği ayrımını azaltıyor.

Günümüz işçisi, 100 yıl önceki işçiyle, emekçiyle karşılaştırılabilir mi? Yüz yıl önce Bursa'da yaşayan emekçi, sinema televizyon seyretti mi, Londra'nın neresi olduğunu, siyahlardan çok iyi atlet çıktığını, en zevkli futbolun İtalyan futbolu olduğunu bilir miydi? Acaba Betofen, Mozart adlarını hiç duymuş muydu? Devam edip gider. Üretim güçlerinin sürekli ilerleyişi sayesinde kültür, tüm toplum çapında yayılıyor ve yükseliyor. Bu gelişim eğrisi içinde, kapitalizmin kültüre vurduğu, yer yer iğrenç sınıfsal damgayı eleştirmek başka şeydir, üretim güçlerinin ilerlemesi tüm toplumu kültürsüzleştiriyor demek başka şeydir. İkincisi, sözcüğün en dolu anlamıyla gerici olur.

5. Tekeller-kriz / Devrim-kriz

"Sınıf çelişmesine, Newton'un gravitesi kadar bir büyük ağırlık ve rol veren Marx'ın krizleri sisteminin ortasına koymasına şaşmamak gerekiyor; krizlerin belli bir periyodla kendisini tekrarlayacağını, derinliğinin artacağını ve sonunda patlama noktasına varacağını yazıyor... Marx'ın kriz teorisi, daha sonraki gözlemlerle, kesinlikle doğrulanıyor..."

"Krizlerin en önemli sonuçlarından biri yönetenlerde güvensizlik yaratmasıdır... Yönetilenlerin ise yönetime olan güvenleri sarsılıyor... Ancak buradan devrimin çıkacağı kesin değildir; yönetilenlerin bir başka düzenin varlığına ve bunun gerçekleştirilebilir olduğuna inanmalarını ve inanmaları da gerekiyor."

"1980 yıllarında tekeller düzenlerinin yönetenlerinin kendilerine olan güvenlerinde büyük

bir artış gözleniyor... Bu güvenin altında krizlerin yokluğu bulunmuyor; tam tersine bir durum var... Tekeller düzeninin ekonomik krizlerin doğuşunu önleyemediği kesinlikle belli oluyor; ancak bu düzende yeni olan, krizleri lokalize edebilmesi ve herhangi bir paniğe kapılmamasıdır. Krizler kapitalist düzende yönetim için bir güvensizlik kaynağı iken tekeller düzeninde krizleri yönetebilmek, ayrı bir güven kaynağı oluyor."

Yalçın Küçük özetle şöyle diyor: Marks, krizlerin sürekli tekrarlanacağını ve sonunda patlama noktasına varacağını yazıyor... Bu teori, kapitalist düzende doğrulanıyor. Tekeller düzeni de krizleri önleyemiyor, ancak, bu krizleri lokalize edebiliyor ve paniğe kapılmıyor. Krizler kapitalist düzende yönetim için güvensizlik kaynağı iken, tekeller düzeninde krizleri yönetebilmek, güven kaynağı oluyor. (Böylece, Marks'ın doğruları da yara alıyor. Krizlerin süregenliği bölümü doğruluğunu koruyor ama kriz-devrim bağına vurgu yapan yönü yanlış çıkıyor.)

Bir kez Küçük, kapitalizmle, onun emperyalist aşamasını ayrı düzenlemiş gibi ele alıyor ki bu doğru değildir.

Dördüncüsü, neden krizler kapitalist aşamada yönetim için güvensizlik kaynağı iken, emperyalist aşamada güven kaynağı oluyor? Kapitalist dönem krizlerle başedemiyor, emperyalist dönem kolayca başediyor, "krizleri yönetiyor", öyle mi? Peki, kapitalist düzen yönetemiyor da ne oluyor? Her yanı devrimler mi sarıyor? Yönetemeseydi, kapitalizm bugünlere gelebilir miydi? Tabii ki, kapitalist dönem de krizleri "yönetiyor".

İkincisi, emperyalizm krizleri lokalize edebiliyor mu? Hayır, edemiyor, etmesi de olanaksızdır. Son yıllarda yaşanmakta olan bunalım, bu yanılığın en güncel yanıtı değil mi? Ayrıca, dünyanın gördüğü devrimlerin, biri dışında tümü emperyalist aşamada ve ekonomik krizle doğrudan bağlı olarak gerçekleşmiştir. Bu da en sağlam kanıttır.

Üçüncüsü ve en önemlisi, ekonomik krizle devrim arasında bağ bulunmuyorsa, milyonlarca insanı tüm riskleri göze alarak sokaklara, mücadeleye, düzeni devirmeye iten nedir? Bıçak kemiğe dayanmadan, "yetti artık, ne olacaksa olsun böyle yaşanmaz" demeden insanlar ölümü göze almıyorlar. Özel radyoların kapatılması, çevre kirliliğinin artması gibi nedenlerle devrim olmuyor.

Ekonomik kriz ve devrim bağı, tüm insanlık tarihinden süzülen son derece doğru bir tezdır. Bir noktayı daha vurgulamak gerekir ki, bu tezin, "ne kadar ezilirsen, o kadar devrimci olursun" diyen Maocu

tezle en ufak bir akrabalığı yoktur.

Devrimler ekonomik krizlerden doğar, ama her kriz devrime varmaz.

Yalçın Küçük, bu sübjektivist savıyla, bir başka kapıdan, yine devrimlerin kaçınılmazlığını sorgulamakta, yasallığını yoketmektedir. Anlaşılan işi bu!

6. Bolşeviklerin iktidarı alışıının nedeni

“... Ekim Devrimi ile iktidarı alan parti aslında son derece küçüktür; Bolşevikler’in iktidarı alışı, yönetenlerin bir tür yönetimden kaçışları kadar, Lenin’in yönetim hırsının da bir sonucu olarak gerçekleşiyor.”

İşte size, dünyanın her yanında burjuva üniversitelerinde okutulan, sıradan anti-komünist kitaplardan bir örnek. Tam bir burjuva yaklaşımıdır. Ekim Devrimi, Lenin’in yönetme hırsının sonucu. Stalin, çocukken anası çok dövdüğünden o kadar adam öldürdü. Troçki hiç aşk yaşamadı, vb.

Evet, Ekim Devrimi ile iktidarı alan parti son derece küçüktür. Hayır, ne yönetenler yönetimden “sıkıldılar” ve ne de kişilerin hırsları bu çaptaki toplumsal olayları etkileyebilir. Kaldı ki, Lenin’in tüm varlığıyla devrimi istemesini, onun özülüyle sözü bir komünist olduğuna kanıt olarak değerlendirmek yerine, “yönetme hırsı” gibi hastalıklı bir yapıya bağlayabilmek için, insanın kendisinin oldukça hastalıklı bir yapıya ve kasıtlı bir amaca sahip olması gerekir.

Küçük bir partinin iktidarı alabilmesinde baş rolü oynayan, bu “garip” profesörün değinmeyi unuttuğu temel öğe, yığınların desteğidir. Yönetenlerin kaçmasını sağlayan da, o küçük partiyi iktidara taşıyan da, halkın aktif ve örgütlü kesiminin ezici çoğunluğunun Bolşevikleri desteklemesidir.

7. Lenin ve NEP

“İktidar alındıktan ve iç savaş tamamlandıktan sonra, Lenin’in döneminden bugüne kalanların fazla öğretici olduğunu düşünmüyorum.

“(...)

“... Tıpkı NEP’te yapıldığı gibi, bir süre için sosyalist ilkelerden geriye adım atıldığı söylenemez miydi?

“(...)

“Brzezinski, ... NEP’i, yeni akım gibi, kalıcı bir düzen olarak değil, geçici bir gerileme olarak sayıyor. ‘Özünde, ekonomiyi canlandırmak için piyasa mekanizması ve özel inisiyatifeye dayanan NEP, yeni proletarya diktatörlüğü tarafından sosyalizmin hemen kuruluşunu geleceğe ertelen bir tarihsel rahatlama hareketidir.’ Bu, son bir-iki yıl öncesine kadar Stalinist, Hruşovien, Brejnevien dönemlerde, Sovyet yazımının NEP’e değişmeyen bakışını yansıtıyor; olayların

gelişmesi de bu bakışın doğruluğunu gösteriyor.”

Yalçın Küçük, “İktidar alındıktan sonra, Lenin’in döneminden bugüne kalanların fazla öğretici olduğunu düşünmüyorum” diyor. Bir insan sosyalizmi tarihselliğinden, ekonomik ve toplumsal gelişimden koparak anlamaya çalışırsa, böyle der. Der de, bir yanlış daha yapmaktan başka birşey yapmış olmaz. NEP anlayışı ve programı, Lenin’in ölmeden önce teori ve pratiğe yaptığı son

Rusya, sosyalizmi kurmaya hazır, kurabilecek bir ülke değildi. Ancak, çeşitli iç ve dış koşulların birleşmesi, ülkenin küçücük işçi sınıfına köylünün desteğini getirdi ve işçi sınıfı iktidarı aldı.

önemli katkısıdır. Sosyalizme tam anlamıyla olgunlaşmamış tüm ülkeler için önemi evrenseldir.

Küçük’ün, “bir süre için sosyalist ilkelerden geriye adım”, “geçici gerileme” gibi tanımlamaları tam anlamıyla gevezeliktir. Nereden gerileme? “İlkelerden” mi geri adım atmış Lenin? Göstersin bakalım. Ya da, Rusya’da o gün varolan durumdan mı geri adım atılmış? Bunların hiçbiri değil. Tam tersine, NEP programı, ülkeyi o günkü gelişme düzeyinde sosyalizme geçişe hazırlayabilecek tek programdı.

Rusya, sosyalizmi kurmaya hazır, kurabilecek bir ülke değildi. Ancak, çeşitli iç ve dış koşulların birleşmesi, ülkenin küçücük işçi sınıfına köylünün desteğini getirdi ve işçi sınıfı iktidarı aldı. “Dünya tarihinin gelişimi bir bütün olarak genel yasaları izlerken, belirli gelişme dönemlerinin biçimde ya da gelişmenin izlediği sırada değişiklikler gösterebileceği hiçbir şekilde dışlanmaz, tersine kabul edilir.” Somut tarihsel gelişme Rusya’ya, “uygarlığın temel gerekliliklerini Batı Avrupa ülkelerinininkinden değişik bir yoldan yaratma fırsatını” sundu. (Lenin, *Toplu Yapılar*, İng.basım, cilt 33, s.477) (abç).

İşte bu “değişik yol”, uzun bir dönem NEP programı çerçevesinde, işçi sınıfının iktidarı ve doğrudan denetimi altında, piyasa

mekanizmalarının, meta üretiminin ve mal mübadelesinin sürmesiydi. *Gotha Programı*'nda Marks, komünizmin, üretim araçlarının ortak mülkiyetine dayalı olan her iki evresinde de, "ürünlerde kullanılan emeğin, bu ürünlerin değerini belirlememesi gibi, üreticiler de ürünlerini mübadele etmezler. Çünkü şimdi artık bireysel emek, dolaylı bir biçimde varılmaktan çıkmış, toplam emeğin tamamlayıcı bir parçası olarak doğrudan varılmaktadır" der. O günkü Rusya'yı, Marks'ın bu söylediklerini uygulayabilecek bir düzeyde görebilmek için ya son derece dar kafalı, ya da kasıtlı olmak gerekir.

NEP, Rusya'nın o günkü geriliği içinde, "geri adım" değildir, çok büyük bir tarihsel ileri adımı temsil eder.

C. SÖYLENENLERDEN ÇIKAN SONUÇLAR

Kitap sabırla okunduğunda görülüyor ki, Küçük'ün Sovyetler Birliği neden yıkıldı konusunda ciddi bir fikri yoktur. Çöküşün gerçek nedenlerine, örneğin ekonomik ve siyasal alanlarda alınan can alıcı yanlış kararlara, demokrasinin yokluğuna ve bunların içinde geçtiği sahne olan tarihsel geriliğe hiç değinmemektedir.

Kitapta yazılanlar, Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin neden çözüldüğü konusunda yardımcı olmasa bile, Yalçın Küçük'ün formasyonu konusunda oldukça aydınlatıcı olmaktadır.

Küçük, Marks'ın tarihsel materyalizm anlayışını ve ekonomi-politik anlayışını reddediyor. Dolayısıyla, Marks'ın kapitalizmi ve komünizmi ele alış biçimini reddediyor. Sosyalizmi, üretim güçlerinden bağımsız düşününce de herşeyi söyleyebiliyor. Kapitalizmi küçümseyebiliyor, istediği zaman komünizme geçebiliyor.

Öte yanda Küçük, kitabının her sayfasında Marks'ı ve Lenin'i, hem de terbiyesiz anlatımlar ve yalanlarla, karalamaya çalışıyor.

Bunlardan çıkan sonuç, Küçük Marksist değildir. (Olabilir, herkes Marksist mi yani!) Ancak, Marksizmin en temel önermelerini reddediyor ama yerine bir şey koymuyor. Marks'ın tanımlarıyla hareket ediyor, onun koyduğu ayrımları kabul etmiyor, bu tam bir hokkabazlıktır!

Yalçın Küçük necidir?

Önce Yalçın Küçük'ün tekniğiyle ilgili bir

değerlendirme yapalım.

1. Bir kere Yalçın Küçük el attığı konulara yeterince hakim olmadan söz söylemeyi alışkanlık haline getirmiş. Belli ki, Türkiye'deki ortalama okurun bilgi düzeyi onu bu konuda rahatlığa itiyor. Ancak, bu davranış, onu siyasal ve teorik konularda tam bir enkaz haline getiriyor.

Çarpıcı bir örnek verelim. 1987'ye gelindiğinde, Türkiye devrimci hareketinde, en azılı oportünistler dışında herkes, Sovyetler Birliği'nin kapitalizme yönelmekte olduğunu görmüştü ve eleştiriyordu. Ama Yalçın Küçük nelerden konuşuyordu?

"1987 Ocak ayına gelindiğinde, ... artık 'devrim' ve 'perestroyka' sözcükleri yan yana kullanılıyor. (DİPNOT: Bu dönemde de perestroykanın, Sovyet halkını bir harekete geçirme çağrısından başka bir içeriğinin olmadığını görüyordum. Ayrıca devrim olmadığını da biliyordum; Gorbaçov'un kütleyi canlandırmak istemesini son derece doğru buluyordum. Ekim devriminin 70. yıldönümü nedeniyle TASS benden demec isteyince bunları dile getirmeyi uygun buldum.

"Genel Sekreter Gorbaçov haklıdır. Sovyet toplumunda geçerli düzen, hala 1930 yıllarında Genel Sekreter Stalin'in önderliğinde temeli atılan ve kurulan sistemdir. Büyük özverilerle ve yaratıcı çalışmalarla geliştirilmiş olan bu yapı, çok büyük başarılarla kaynaklık etmiştir. Fakat bugün bu tarihsel yapıda paslanmalar teşhis ediliyor ve bu yapı, olgun sosyalizmin iç dinamizmine dar gelmeye başlıyor. Bir yeni kuruluşa ihtiyaç var.

"Perestroyka'yı 'ikinci kuruluş' anlamında son derece doğru bir değerlendirme ve açılım olarak görüyorum. Sovyet toplumunun bugün Birinci Kuruluş'un heyecan dalgasını yeniden yaşadığını görmek son derece sevindiricidir. Daha da sevindirici olan Genel Sekreter Gorbaçov Yoldaş'ın sihirli formüller açıklamak yerine Sovyet halkının ve SBKP'nin yaratıcı gücünü harekete geçirmeye öncelik vermesidir. Bugün Sovyetler Birliği'nde yaşanan, siyasi anlamda değil, ancak Sovyet halkının, işçi sınıfının, Sovyet aydın ve uzmanlarının, SBKP'nin yaratıcı gücünü toptan ve yeniden harekete geçirme anlamında, devrimci bir dönemdir." Y.K. 'İnsanoğlu Ekim Devrimiyle Büyümüştür', *Toplumsal Kuruluş*, Aralık 1987)

"Sovyet deneyimi, büyük bir pratikler zenginliği bırakarak, 1987 yılından itibaren kendi kendisine red sürecini başlattı." (Y.K., *Sovyetler Birliği'nde Sosyalizmin Çözülüşü*, 1991)

Tabii, insan 1987'de, Sovyetler'de olanlara "devrim" derse, daha sonra yazdıklarında çözülmeyi 1987'den başlatmak zorunda kalır! Ya da yanlışlığını kabul etmesi gerekir ki, bu da Küçük'e yakışmaz!

2. Yalçın Küçük alıntılarını çoğunlukla çarpıtarak kullanıyor. Bilimsel namusu yoktur.

3. Konularına yeterince hakim olmadığı için, anlaşılacak değil, anlaşılmamak için yazıyor. Çok bilinçli yapıyor, bunun için

özel yöntemler geliştirmiş. Bilimsel kitapta "roman tekniği(!)" kullanmak, tam da kendisini çürüten alıntıları İngilizce vermek gibi.

Bir de bu tutumunu savunmaya kalkışıyor. Bakın neler diyor:

"Bu çalışmamı daha az bilgi vererek yazmak istedim; yapamadım. Yapamayacağımı görmeye başlayınca üzerinde düşündüm. Uzman okuyucudan yoksun olduğumu anladım... Avrupa'da her kitabın yeterli ölçüde uzman okuyucusu var. Bu nedenle Avrupalı, eski söyleyişle 'Avrupai' yazar, daha az bilgi yazarak kitap çıkarabiliyor... Bu kitapla birlikte 'Avrupai' bir yazar olamayacağımın bilincine vardım. Buna pek çok sevindim. (Sevinirsin tabii - R.Y.)

"(...)

"Zaman zaman çeşitli dillerden aktarmayı özgün dillerinde yapıyorum; çok tepki duyuyorum (alıyorum demek istiyor - R.Y.). Toynbee, Marx ve benzerleri, bunu, benden çok önce ve benden çok daha fazla yaptılar. Bunlar yapılır, benim bunları yapmama tepki duymak, okuyucumu ayırmak ve küçümsemek anlamına geliyor. (Uzman okuyucun yok ama yabancı dili anlıyorlar her nasılsa! - R.Y.)

"(...)

"Dostoyevski'nin roman yazma hızından yüksek bir süratle, bilgi veren kitaplar yazıyorum. Artık giderek yeni bilgiler üretiyorum.

"(...)

"Hızla yazan bir romancıdan daha hızlı yazdığımı bildiğimi tekrarlıyorum. Roman yazma tekniğinden de yararlanıyorum. Bütün kurgularım bana aittir. Bunları malzemelerle kuruyorum; her bölüm, altbölüm, zaman zaman paragraf veya sayfa kümecikleri bir ayrı kurgudur..."

Anadolu'da, böyle Yalçın Küçük gibi gürlütlü konuşan, kibirli "ben'lere söylenmiş güzel bir söz vardır: "Boş başak çok dik durur" derler. Alçakgönüllülük, kendine güvene dayalı türaplık ise ayrı birşeydir.

Şimdi, Yalçın Küçük'ün düşünce sistemini değerlendirelim.

1. Savunduğu görüşlerden açıkça çıkıyor ki Yalçın Küçük, Marksist-materyalist değil, en olağanından bir idealisttir.

2. Yine kolayca görülebildiği gibi, aşırı bir sübjektivisttir. O denli ki, insanı, hiç girmek istemediği psikolojik tahlillere bile zorluyor.

3. Bunlar birleşince de, ortaya, inanılmaz boyutlarda eklektik bir düşünce sistemi çıkmaktadır.

Yalçın Küçük'ün görüşleri tam anlamıyla eklektik bir çorbadır. Bu görüşlerin bir bölümü, devrimi sonsuza erteleyen, teslimiyetçi, oportünist görüşlerdir. Bir bölümü, voluntarist (iradeci) ama devrim yolunda değil, sosyalizmi kötülemeye çıkan voluntarist görüşlerdir. Bu iki bölümün uyuşturduğu nokta, idealist felsefe üstüne oturması ve determinizmi reddetmesidir.

Şimdi, bu söylediklerimizi örnekleyelim:

Tekeller-kriz ilişkisi, devrim-kriz ilişkisi, yanyana yaşamanın reddi, devrimi sonsuza erteleyen görüşlerdir.

Komünizme ve sosyalizme geçişin zorunlu bir düzeyinin olmaması, komünizmde iki aşamanın reddi, her durumda yeni insan yaratılabilmesi, her durumda "hoş" zaman yaratılabilmesi, sosyalizmi gözden düşürmeye çıkan voluntarist görüşlerdir.

Bu iki yön yakalandıktan sonra durum ortaya çıkıyor. "Avrupai" bir yazar olmadığına neden sevindiği şimdi daha iyi anlaşılıyor! "Roman tekniğiyle" bir konuyu iki paragrafla bırak, geç başka konuya, sonra dön başka şeyler söyle, okurun seni anlamasının olanağı kalmayın. Böylesine eklektik bir düşünce sisteminden başka bir tutum beklemek zordur.

Peki Küçük, sosyalizmin çözülüşüyle ilgili söyleyecek düzgün bir fikri yoksa, o kitabı neden yazmıştır? Asıl soru budur. Kafasının içine giremeyiz ama kitabın son derece açık olarak yaptıklarını saptayarak bir yanıt getirebiliriz:

Bir kez kitap, devrim ve sosyalizm mücadelesinin hedefini bulandırmaya çalışmaktadır. İkincisi, bu hedefe ulaşım yolunu bulandırmaya çalışmaktadır. Üçüncüsü, satır aralarıyla, bilinçaltı döşemelerle inancı çürütmeye, dünya işçilerinin büyük öğretmenleri Marks ve Lenin'i modası geçmiş birer oportünist gibi göstermeye çalışmaktadır.

Kitabı okuma sabrını gösteren herkesin kolayca doğrulayacağı bu üç özellik, kitabın yazılma amacını objektif olarak vermektedir: Yalçın Küçük, sosyalist sistemin çöküşünün getirdiği moralsizlik ortamından yararlanarak, dünya emekçisinin tek kurtuluş yolu olan Marksizmi gözden düşürmeye çalışıyor.

Yalçın Küçük boşuna uğraşmasın, 150 yıl boyunca ne büyükler Marks'ı çürütemedi...

(Yalçın Küçük'ün kitabının eleştirisiyle uğraştığım günlerde, çok sevdiğimiz bir yoldaş evimize uğramıştı. Aramızda neşesi ve esprileriyle ayrı bir yeri olan yoldaşımız yemekte bir ara sözü kitaba getirdi. Sesini kayda almayı akıl edene dek epey zaman geçti. Aşağıda okuyacağınız kısa yazı, konuşmanın kayda alınabilen bölümüdür.)

ALT TABAKADAN BİR KOMÜNİSTİN MUHABBETİ

Yalçın Küçük'ün, komünizmi iki aşamaya ayırdığı için Marks'ı eleştirmesi hakkında:

Yalçın abimiz haklı Yoldaş. Biz ben-i

ademler, böyle işleri anlamayanlar bilmiyor-duk. Okuyamadık. Ama insan şimdi kızmaz mı, be adam sen 25 yılın hocasıydın demez mi? Sözüme meclisten dışarı. Sen niye farkına varmadın ha? “Marjinal notlar”ından başlayarak merkezkaçına kadar sen bize niye öğretmedin bu güne kadar da, bizi böyle cahil cühela dolaştırdın ha? Söyle! Marks dedikleri adam, zart diye, ortada fol yok yumurta yok, aşamalara giriyor. Bir daha da tık etmiyor. Evveli yok sonrası yok, yok komünizmin alt aşaması, üst aşaması. Allah allah!

Sende kabahat ki, bu Marks gibi 19.asır yazarlarıyla uğraşıyorsun. Sen delikanlı adamsın, dağların çocuğusun sen bugüne bugün. Memleketin tek Yalçın’ı be! Sen yine terbiyeli davranıyorsun abi, iyi aile çocuğu olduğun belli oluyor. Sen şu Marks’ı da bir dört cilt üzerinden ön ekleriyle, son ekleriyle güzel bir boyasana abi.

Lenin’i mi? Lenin’i boşver abi, 24 saat kafasında devrim var, “iktidar hırsı” var... Eylem adamı işte! Bizim Fukara Tahir gibi, Yalınayak İsmet gibi. Teori meçori arama. Çulha abim ne diyordu bu Lenin’e? “1917’den sonra katkın yok, birşeyin yok.” Zamanında öl, şerefine öl be, allah allah. Ne kendini harcatıyorsun, 924’e kadar bekliyorsun. Öl, arkandan konuşmasınlar.

Bak Rıza abicim, hepsini kullanabilirsin bu muhabbetin, telif hakkı da senin olsun. Bu da bizden olsun. Teoriye bu kadar da biz katkı yapalım.

Teoriyi amma büyütmüşsünüz gözünüzde abiler, ablalar? Bir kollektif çalışmaya gireriz, sabaha kadar vallahi. Yaptığımız teorinin dirhemini yiyen it kudurur. İlaç yapıyoruz burada.. Köpek itlaf ilacı. Teori dediğin ne ki? Uzun kırmızı kaşkol boynunda, düşünür bakacaksın. Kim benim hasmım? Filanca. Onu entel ağızlarla bir boyayacaksın, mosmor olacak, işte sana teori! Marks-Lenin’in ayaklarını yere indiriyorsun, müritleri kaçacak yer arıyorlar, işte sana pratik! Millet sana aval aval bakıp dinliyor. Sen millete hin gibi, cin gibi bakıyorsun, karşılıklı bakıyorsunuz. İşte sana diyalektik!

Tarihi bir gerçeğe değineceğim şimdi. Lenin’e üstün yanı var Küçük abimin. Hani nasıl gururlanıyorsun, inanmazsınız. Mesela Lenin’den kendisi o kadar alıntı yapabildiği halde, Lenin ondan bir tek alıntı yapamadan hayata veda ediyor. Keza Marks da öyle. Tarihi masabaşında yaşayıp, Yalçın Küçük’ten alıntı yapamadan öbür dünyaya duhul eylemiş. İkinizin de bahtı karaymış be! Onun için çağdaşımız Yalçın Küçük’ten gideceğiz, Ahırkapı Feneri gibi her yeri aydınlatıyor allah kitap çarpsın. Ruhumuzu aydınlatıyor. Hani nasıl derler? Yolumuzu değil de ruhumuzu!

Öyle deme Yoldaş, alçak gönüllü tarafları da var. Onun gibi ünlü bir şey adamı, nasıldı, ha bilim adamı, hiç duraksamadan yüksekçe bir kürsüye çıkarak şöyle konuşabilirdi, konuşmalıydı (ama konuşmaz, alçak gönüllüdür):

“Eeee, aaaaa, bu yıl, muhtemelen siz de farketmişsinizdir, ben hemen yakaladım, bir benmerkezcilik olgusuyla karşı karşıyayız. Ama bu benimki gibi bir benmerkezcilik değil. ‘Hepiniz akıl yürütüyorsunuz, çok saygıdeğer görüşleriniz var ama ben bir bilim adamıyım, ben bağlayayım sözü’ gibi bir olay değil. Benimkisi haklı ve yerinde. Mesela duygu mu, en keskini bende. Kadın mı, en iyisini ben severim. Kebap mı, en yağlısını ben yerim, acıya en dayanıklı benim. Bu tabi vicdan acıları filan değil, doğrudan doğruya Antep biberi. Sıkıysa gelin, bir oturuşta bir kilo, birbuçuk kilo biber yerim ulan! Domuz köselesi mi, en iyisini ben giyerim. Sen ne yaparsan ben onu yaparım ve fazlasını yaparım. Ben adamı her zaman için, tüm zamanlar için, gerekirse geçmiş için, evvel ve ezel için, sıfırlarım. Dümdüz ederim. Bilim de, her şey de bende ulan. Marks Engels Lenin benden sorulur. Gerekirse hepsini iptal, o da bende. Ben yerim adamı. Akıl yürütmek mi, bende. Analoji, bende. Analiz, o da bende. Coğrafya, tamam. Her türlü kimya bende. Biyoloji, terliksi hayvan mı, onun da resmini en iyi ben çizerim. Benimle dalga geçmek yok. Yok öyle dava. Dövmenin de en kralı bende, hepinizi döverim istersem be!” ■

KONGRE'DEN BELGELER VE BİLGİLER

SBKP-KPB'nin geçtiğimiz mart ayı içinde yapılan 29.Kongre'sinin çeşitli belgeleri Glasnost gazetesinde yayınlandı. Bunlardan, gazetenin 8 Nisan 1993 tarihli nüshasında yayınlanan "SBKP'nin Sovyetler Birliği Komünist Partisi - Komünist Partilerin Birliği (SBKP-KPB) olarak reorganizasyonu hakkında bildiri'nin tamamı ile bazı kongre delegelerinin konuşmalarının kısaltılmış, gayriresmi çevirilerini yayınlıyoruz.

29.Kongre'nin SBKP'nin SBKP-KPB olarak reorganizasyonu hakkındaki bildirisini

Içinde milyonlarca komünist toplanan SBKP, faaliyetini kesmedi ve kendi kendini dağıtmadı. Liderlerinin ihaneti, birçok üyenin döneçliğı, örgüt kuruluşlarının yasaklanması ve anti-komünist histeri, komünizm ideallerine candan bağlı ve namuslu parti üyelerinin halk düşmanı rejime karşı, emekçilerin temel çıkarları uğruna savaş birliğı içinde olma arzusunu kıramadı.

Komünistlerin bu arzusunu ifade ederken, SBKP 29.Kongresi, şunu duyurur:

1. SBKP, SBKP 20.Konferansı'nın kararları uyarınca ve cumhuriyetlerdeki komünist partilerinin reel durumunu, o

topraklarda yürürlükte olan mevzuatı göz-önünde tutarak, geçici olarak, Sovyetler Birliğı'nin yeniden kurulmasına kadar, kendisini Sovyetler Birliğı Komünist Partisi - Komünist Partilerin Birliğı (SBKP - KPB) olarak reorganize eder.

2. SBKP-KPB faaliyetini uluslararası sosyal, siyasal bir kuruluş olarak yürütür. Bu çalışmanın amacı, komünist partilerinin politikası ve komünist hareketin geliştirilmesinin temel sorunları konusunda genel tutumu hazırlamak, 17 Mart 1991'deki referandumun kararına dayanarak, komünistlerin Sovyetler Birliğı'nin ekonomik, politik ve toprak birliğinin yeniden kurulmasına yönelik faaliyetinin eşgüdümünü sağlar.

3. SBKP-Komünist Partilerin Birliğı, SBKP'nin hukuki açıdan biricik halefidir. Bundan şu anlaşılır ki, (SBKP'nin mal/

açıklarken “bu birlikte bütün partiler eşit haklara sahiptirler, bunun için bu kongreyi Moskova’da yapmak bir zorunluluk değildi” dedi. Konuşmacının partililere “eski Rus hastalığından vazgeçme” teklifi çok alkışlanmadı.

“Emekçi Rusya” hareketiyle Rusya Komünist İşçi Partisi’nin (RKRP) lideri V. Anpilov’un açıklaması ilgi ile karşılandı. Açıklamasının kardeş basında bile yayınlanmayacağından şikayet eden Anpilov, Rusya Federasyonu KP’nin 2.Kongresi’nde yaptığı konuşmanın başına gelenleri buna örnek gösterdi.

“Ben SBKP’nin üyesiyim, partiye öğreniyken girdim. SBKP’nin dejenerasyonu 50’li yılların ortalarında başladı. O zaman Parti Programı’ndan sınıf savaşı fikri kaldırılmıştı. Yavaş yavaş parti küçük burjuvazinin partisine çevrildi. Bundan sonra gelecek olan yenilgi idi. Belirli bir anda karşıdevrime karşı çıkmanın büyük önemi vardı. Kim böyle yaptı?” diyen V.Anpilov’a göre, Rusya Komünist İşçi Partisi böyle yaptı.

“Biz o sırada boş oturmadık, 20 yerli gazete kurduk. Siz niçin böyle yapmıyorsunuz? Tarihin objektif analizi, komünistlerin yaptıkları bütün işlerin değerlendirmesi olmadan, işimiz yürümez.” diyen ve bir önceki konuşmacıyla polemige giren V.Anpilov, “Stalin yalnız bizim ülkemize ait değildir. Düşmanımızın onu tek taraflı değerlendirmesine inanmak olmaz. Eğer devletimizin başında bir manyak ve sadist var idiye Hitler’i yenmek mümkün olmazdı. Stalin komünist idi” dedi.

V. Anpilov “emekçi Ukrayna” hareketinin oluşturulduğunu bildirdi ve delegelere “toplumsal örgütlerde hızla yer edinme” tavsiyesinde bulundu. Sovyetler Birliği’nin yıkılmasını tanımıyoruz diyen Anpilov, Sovyet kadınlarının kongresine çeşitli cumhuriyetlerin delegasyonlarını beklediklerini duyurdu.

Bundan sonra Rusya Federasyonu Komünist Partisi (RKP) Merkez Yürütme Komitesi temsilcisi B. Slavin söz aldı.

“Biz bu kongrenin çalışmalarına katılma kararı aldık. Ama bu kongre zamanından önce yapılıyor. Bunun için biz kongrenin ertelenmesini rica ettik. Bunun bir hukuki nedeni var. Komünist partilerinin resmi kayıt

yapmalarına mani olacak. Gelecek forumu (kongrede böyle bir fikir yürüttü) komünist ve işçi partilerinin milletlerarası konsültatif kongresine çevirmeyi teklif ediyoruz.”

B. Slavin daha sonra, SBKP’nin burnu büyüdüğü için devrildiğini söyledi ve 29.Kongre’ye sunulan raporun reel durumu değerlendirmedeğini belirtti.

Özbekistan temsilcisi O.Tuhtahocayef, cumhuriyetinde komünist hareketin yeniden kurulması ile uğraşan bir tertip komitesi bulunduğunu duyurdu ve “partinin rolünü güçlendirmek lazımdır. Partinin adı ne olacak? Önceki gibi; SBKP!” dedi.

Moskova bölgesinin delegesi L.Pervuşina konuşmasına, “buraya ne için geldim?” sorusuyla başladı.

“Sizi, yeni Letonyalı, yeni Estonyalıları vb. görmek için geldim. 5 çocuğum var, çocukların ıstıرابını gördüğüm zaman susman. Ben traktörçüyüm, basit bir kadımm. Ve SSCB’nin yeniden güçlü, barışçı, ve hayatı düzene koyan bir kale olmasını istiyorum.

“Bizim eski Pravda kolhozu şimdi işgal altında. Yetkililer 500 hektar araziye zorla aldılar, hayvan yemleri azaltılmış oldu. Ve tarım işletmelerine zarar verdiler.

“Diyorlar ki halkımız Yeltsin’i seçti. Ben de Yeltsin için oy vermiştim. Şimdi birçok insanın gözü açıldı. İktidara hızla geçen Yeltsin şimdi seçilmeyecektir. Biz şimdi SSCB’yi yeniden kuramasak da, o ergeç yeniden kurulacak.”

“Biz ne yapacağız? İşte bu soruya cevap vermek lazımdır.” Leningrad’dan gelen RKRP MK Örgüt Bürosu sekreteri V.Tülkin konuşmasına böyle başladı.

“RKRP’nin belgelerinde şu yazılıdır: SBKP ve SSCB’nin yeniden kurulması. Ama bu amaçla güçlerin birleştirilmesi çok zaman alacak. Nereye gidiyoruz, neye karşıyız? Bu tayin edilmeli. Gorbaçof’un ‘insani sosyalizminin’ mi taraftarıyız, yoksa emekçilerin egemenliğinin ve halkın gerçek yaratıcı olmasının mı?” diyen V.Tülkin, RKRP’nin sosyal-demokrat sapmasını de eleştirdi. ■

(Bu yazı Glasnost gazetesinin 8 Nisan 1993 tarihli nüshasından kısaltılarak Türkçeye çevrildi.)

Tarihin tekerleği geriye çevrilemez

T. HABAROVA ile
SÖYLEŞİ

Eski SBKP'deki Bolşevik Platform'un kurucu ve liderlerinden, yeni kurulan SBKP-KPB'nin önde gelen simalarından olan T.Habarova ile 1992 Eylül ayında yaptığımız bu söyleşiyi, bazı güncel konuların eskimiş oluşuna karşın genelde öneminden birşey yitirmediği için yayınlıyoruz

Sovyetler'de sosyalizm nasıl, neden çöktü?

Biz 3 ya da 4 yıl içinde çökmedik. Çöküş 40 yıllık bir birikimin açığa vurmasıydı.

Sosyalizmin gelişmesinin bazı iç çelişkileri vardı. Dış güçler bunlardan faydalandılar. Gerçekte, Stalin'in ölümünden sonra, sistemin gizlice yıkılma ve çözülmesi, dışarıdan da büyük yardım alarak sürdü. Yaklaşık 40 yıl süren bu yıkıcı çalışma sonunda başarıya ulaştı.

Bütün bu süre boyunca savaştaydık. Yöneticilerimiz (bu durumun gerektirdiği) görevleri beceremediler. İç çelişkilerin çözümü Stalin, Lenin gibi büyük insanları gerektiriyordu. Ama öyle biri yoktu. Ve sonuçta 40 yıllık yıkıcı çalışma böyle bir sonuç getirdi.

Ana saldırı partiye karşı başlatıldı. Sistemimiz partimizin, Komünist Partisi'nin

düzenin bir iskeleti, belkemiği olmasını varsaymaktaydı. Dolayısıyla zayıflatma, gözden düşürme kampanyası en çok partiye yöneltildi. İhanetçi memurlar özellikle orada yetiştirildi. Sonunda bunlar partinin tüm üst düzeyini işgal ettiler.

Bu durumu aşabileceğimizi, (sürecin) hâlâ tersine çevrilebileceğini düşünüyoruz. Yeltsin rejimi uzun sürmez. Herşey hizaya girecek. Ama böyle olabilmesi için *partiyi* yeniden canlandırmak gerekir.

Ayrıca tek bir parti olmalıdır. Küçük partilerin bu kalabalığı rezilliktir, son vermek gerekir. Bu "mini-partilerin" oluşma süreci, SBKP'ye yasak konduktan sonra başladı. Şimdi bütün bunları birleştiremeyiz. (Liderlerin) her biri genel sekreter olmayı seviyor. Birleşik bir partide sahip olmayacakları bir prestije ve bir çeşit statüye sahipler.

Hareketimiz SBKP'nin yeniden kurulmasından yanadır. Tabii ki bu Gorbaçov'un partisi olmayacaktır. Parti, değişmiş olarak yeniden kurulmalıdır. Bütün çabalarımızı buna yoğunlaştırıyoruz. (Bu söyleşi yapıldığında SBKP'nin 20.Konferansı henüz toplanmamıştı- *Kaynak*)

Uzun zaman Andreyeva (Nina Andreyeva, şimdi Tüm Birlik Komünist Partisi-Bolşevikler'in lideridir) ile beraber çalıştık. Belki SBKP içindeki Birlik Platformu'ndan haberiniz vardır. Orada tanınmış bir yöneticiydi. Ben, ideoloji komisyonunun başkanı olarak oradaydım. Birlik'in tüm ana program belgelerini ben hazırladım. Bolşevik Platform da benim eserimdi.

Temmuz 1991'de Andreyeva ile beraber SBKP'deki Bolşevik Platform'u örgütledik. Ağustos'ta ise bildiğiniz olaylar (başarısız darbe girişimi ve karşı-devrim- *Kaynak*) oldu. İlk başta tam bir dağınıklık oldu ve tüm ilişkiler kayboldu. İnsanlar kendi başlarına hareket etmeye başladılar. Bir sürü parti ortaya çıktı: *Rusya Komünist İşçi Partisi (RKRK)*, *Rusya Komünistlerinin Partisi (RPK)*, *Komünistler Birliği (SK)*.

Süreç böyle başladı. Bir açıdan, komünistlere çalışma fırsatı doğduğu için iyi oldu. Öteki açıdan ise, birleşmesi zor bir sürü küçük parti doğdu.

Bu partilerin ortaya çıkışı, sizce nasıl oldu?

Bu partiler değişik parti platformlarından kaynaklandı. RKRK'yi oluşturan *Komünist İnsiyatif Hareketi* vardı. Komünistler Birliği'ni (başını Prigarin çekiyor), RPK'yi (Kryuçkov ve Burdiyukov) ve *Emek Partisi'ni* (Buzgalin) ortaya çıkaran Marksist Platform vardı. Bunlardan son ikisi Marksizm ve komünizmden tamamen saptılar.

Bolşevik Platform, büyük bir platformdu. Buradan Nina Aleksandrovna (Andreyeva) kendi partisini kurdu: Tüm Birlik Komünist Partisi-Bolşevikler. Bolşevik Platform'un Moskova'ya yönelen parçası ise SBKP'nin bir platformu olarak kalmaya karar verdi.

Yeltsin'in 20 Kasım (1991) karnamelerinden sonra, şöyle bir çağrıda bulunduk: 1) Yeltsin'in karnamelerini tanımamak (açıkça, yeraltına geçmeden, sadece tanımamak); 2) SBKP'yi restore etmek, onun daha fazla yıkılmasını önleyip daha fazla çözülmesini engellemek (parti keseneklerini toplamak, temel örgütlerin varlığını sürdürmek).

İlk başta herkes bizden uzak durmaya çalıştı, çünkü bizi deli sandılar. Kimse bu bildiriye yayınlamak, bizi ciddiye almak

istememedi. Bu durum yaklaşık bir ay sürdü. Ondan sonra 1992 Ocak başında Prigarin'i harekete geçirmeyi başardık. BSKP Merkez Komitesi'nin üyesi olan Prigarin, SBKP MK Plenumu toplayacak bir insiyatif gurubu yarattı. *Komsomol* da benzer bir tutum aldı. Onlar SBKP'yi restore etmek ve Yeltsin'in karnamelerini tanımamak gerektiğini düşünüyorlardı.

Çalışmalar yavaş ilerliyordu. Çünkü Prigarin kararsızdı, bir yandan SBKP MK'da çalışıyor, bir yandan da kendi partisini (Komünistler Birliği) kuruyordu. Biz ise onları arkadan itiyorduk ve sonunda SBKP MK Plenumu 13 Haziran'da (1992) yapıldı. "SBKP'nin 20.Konferansı'nı ve 29.Kongre'sini Örgütlenme Komitesi" oluşturuldu.

SBKP'yi yeniden kurma kararı alan Skvortsov gurubu Moskova'nın varoşlarında kendi 29.Kongre'lerini yaptılar. Bu muhalif gurup, partinin yeniden kurulma sürecinin normal ilerlemesine de katılıyor. Normal yol SBKP MK'nın 13 Haziran Plenumu'ndan geçmektedir.

Ben bu Örgütlenme Komitesi'nin üyesiyim. SBKP'nin 20.Konferansı 10 Ekim'de (1992) yapılacak. (Yapıldı.-*Kaynak*) Şimdi bölgesel konferanslar yapılıyor ve delegeler seçiliyor. Aşağı yukarı her yerden delegelerimiz olacaktır. Prigarin bir program deklarasyonu hazırlamış, ama oldukça zayıftır. Tabii, Gorbaçov zamanında yazılanlardan çok daha iyidir, ama yine de zayıftır. Dağılmaktan kaçınmak için biz onu destekleyeceğiz.

Prigarin'le aranızda ne gibi görüş farklılıkları var?

Prigarin anti-Stalincidir. Biz ise Stalinciyiz. Prigarin devlet mülkiyetinin iş kolektiflerine verilmesinden yanadır. Biz ona kökünden karşıyız. Mülkiyet bizce devlete ait olmalıdır.

Öteki partiler?..

Küçük partiler direnmiyorlar. Kapitalistler bunu bilinçli destekliyorlar. Ama bir parti yaratıldığı anda dağılmaya başlıyor. Onlar SBKP'yi yıktılar, bir sonraki adım onun tüm kalıntılarını yıkmaktır. Dolayısıyla topluluklar arasına düşmanlık tohumları ekiyorlar. Hırslı ve birbiriyle uymayan yöneticileri çatıştırıyorlar...

Küçük partilerin en büyüğü, RKRK. 100 bin üyesi var. SBKP'nin ise 16 milyon üyesi var. RKRK tabii ki küçük bir partidir. Nina Andreyeva'nın TBKP-B'si (eski Birlik örgütü) daha da küçüktür. Ülke çapında belki 10

bin üyesi vardır. En küçüğü RPK'dır. Sosyalist Emek Partisi de bunların oldukça büyüklerindedir. Gerçekte eski SBKP yapısıdır. SBKP'nin SEP olarak yaşayacağı planlanmıştır. Ama, Gorbaçov gibi fazla sosyal demokratlaştı ve popüler olamadı. Komünistlerin büyük bir kalabalığı ise bekliyorlar. Üstten emir almaya alışıkırlar. Bunların sayıları daha çoktur.

Son sıralarda RKRK'den çok sayıda insan bize geçti. Dolayısıyla bu parti tedirgin olup işlerimize karışmaya başladı. Andreyeva'nın partisi SBKP'nin yerine geçmeyi umuyor, ama bunu yapamayacaktır. Platformu likide etmekle kalmayıp, üyelik kartlarını atarak SBKP'den çıktılar. Gidebilecekleri tek yol, SBKP'nin yeniden kurulmasına karşı durmaktır.

Bence en akıllıları Prigarin'dir. Hem kendi partisini (Komünistler Birliği) yarattı, hem de platformu tuttu. Eğer SBKP yeniden kurulursa o zaman bir platform olarak partiye döneceklerini ilan etti. RKRK ise daha kötü çalıştı. Kendi partilerini yarattıktan sonra platformu likide ettiler. Ama RKRK'nin bir bölümü SBKP'nin yeniden kurulmasından yana. Aralarında Tülkin (Leningrad) ve Anpilov var. Moskova gurubu (Kosolapov) SBKP kuruluş sürecine katılmaya yöneliyor.

Daha alt düzeylerdeki komünistler SBKP üyelik kartlarını tutuyorlar ve partilerine geri dönmeye başladılar. Olması gereken zaten buydu. RKRK bu süreci yavaşlatmaya çalışıyor. Her durumda ayrı kalacaklarını ilan ettiler.

SBKP'nin yeniden kurulması Komünistler Birliği, Komsomol ve Bolşevik Platform'ca destekleniyor. Örgütlenme komitesinde temsilcimiz var. Bütün partilerin temsilcilerini örgütlenme komitesine çağırdık. Ama kimse gelmedi.

Komünistlerin bölgesel konferanslarını yapıyor, üstten başlayarak eski yapıları kullanmaya çalışıyoruz. Ama her yerde herşey yıkılmış durumdadır. Birkaç bölge komitesinin sekreterleri hâlâ çalışıyorlar: Samara'da Romanov ve başka bazıları. Ama, bunlar parmakla sayılacak kadar azlar. Sekreterler düzeyinde birçok ilişki kopuk, vb. Ben ise, daha alt düzeyde, bilinen insanlar ve yerlerle mektuplaşarak ilişkileri götürmeye çabalıyorum. 20.Konferans delegelerini böyle bir çalışma içinde hazırlıyoruz.

Bence süreç yürüyecektir. Ama Prigarin yeniden canlanan SBKP'yi şu anda yönetebilecek biri değildir. O bu rolü üstlenemez. Daha sert, işleri daha sıkı tutan, daha kararlı

biri gerekir. Prigarin fazla tedbirli, kolayca korkutulabilir. Nikolayev de öyle. Ama asıl nokta bu değil, işin başarılması önemli. Ondan sonra birisi çıkar, alır götürür.

Parti yeniden kurulduğunda herşey geri gelecektir. Bir anlamda şu anda bir hükümet oluşturuyoruz. Çünkü (Rusya Parlamentosu'ndaki- *Kaynak*) sayıların %90'ı SBKP üyesiydi. Yani formel olarak, SSCB'nin anayasaya uygun bir hükümetini kurup harekete geçme hakkımız var... Bir hükümet oluşturup Yeltsin'e aldırış etmeden hareket etmemiz gerekir.

Yeltsin'e tutum ne olmalı?

Yeltsin'in kararnamelerinde hiçbir meşruluk yoktur. Ona karşı daha kararlı olmamız lazım. Herkes onu bizim yaptığımız gibi tanımazlıktan gelse, bizim gibi davransaydı, partiyi (1992) kışı ve baharı boyunca yeniden kurabilirdik. O zaman yüzbinlerce komünistler olurdu, hiç kimse hiçbirşey yapamazdı, bu anayasa mahkemesi davası gerekli olmazdı.

Yeltsin'i açıkça suçlu ilan etmeliyiz, önerimiz budur. Hatta onu parti içinde yargılamalıyız. Kendisi emeklilik yaşına (60) kadar parti içindeydi. Yukarıya parti merdivenlerinden çıktı, *herşeyi* parti sayesinde elde etti. Dolayısıyla, üyelik kartını masaya atmış olması hiçbirşeyi değiştirmez. Ona, yetmişine gelirken kimden, nasıl "ilham aldığını" sormaya hakkımız var. Parti onu taşıdığı kişisel sorumluluklarla ele alıp adi, üçkağıtçı, çöp parçası biri olarak ilan edebilir. Ülke içinde ve dışında hiç kimsenin onunla ilişki yürütmemesini ve direktiflerinin uygulanmamasını isteyebilir...

Biraz önce de belirttiğiniz gibi, burada (Rusya'da), Urallar'da, Murmansk ve Ukranya'da çok sayıda komünist parti dışında duruyor. Belli bir merkeze dayalı olmadan, ırlıl ufaklı bölgesel komünist örgütlenmeler gelişiyor...

Bir nükleer santralımız var, Arzamas-16. Kent komitesinin birinci sekreteri Bolşevik'tir, bizden. Bir konferans yaptı, ama fazla komünist katılmadı. Nükleer santralde sadece 250 komünist var. Smolensk bölgesinde 102 delege vardı, Naberezniye Çelni'deki Kamaz fabrikasında yaklaşık 100 delege vardı... Astrakhan'dan gelen bir mektuba göre, Ağustos darbesinden önce bölgede 60 bin komünist vardı, şimdi 250-300 kadar kalmış. Toplanıp delegelerini seçip 20.Konferans'a gönderecekler.

Murmansk'da komünistler var ama, bildiğim kadarıyla bunlar SBKP grubudur.

Urallar'da, İzevsk'tekiler (Udmurtya) RKRK'ye daha yakındırlar... Her yerde çok sayıda gurup var. Bakın, Vladimir kentinde yalnızca o kentte örgütlü Bolşeviklerin Komünist Partisi vardır... Adı olmayan bölgesel komünist birlikler var, Kuban'da, Komi'de. Adını paylaştıkları partiyle hiçbir ilişkisi olmayan komünistler var... Çoğunlukla askerlerin oluşturduğu, Leninsk Kenti Komünistler Birliği var.

Öte yanda, ulusal partiler yeni bir adla yeniden canlandırılıyor. Örneğin, Kazan'da Tataristan Cumhuriyeti Komünistler Birliği. Naberezjniye Çelni'de Nakamasin'in bir gurubu var, kendilerini SBKP'nin parçası olarak görüyorlar. Novosibirsk'te aşağı yukarı 20 üyesi olan bir parti var...

Biz bunların hepsinin birarada olmalarını istiyoruz. Adı şimdi önemli değil, *birleşik bir parti gerekiyor*. Her kentte, bölgede ayrı bir parti olur ve hepsi birbiriyle rekabete devam ederse hiçbir işe yaramayacak. Onların birleşik bölgesel toplantılar yapmalarını ve 20.Konferansa, 29.Kongre'ye delege yollamalarını istiyoruz.

Konferansta temsil edilecekler, öyle mi?

Her bölgenin kendi delegelerini yollamasına dikkat ediyoruz. Örneğin, Odessa'da taraftarlarımızın oluşturduğu "Lenin'i Koruma Derneği" bir toplantı örgütleyip delegelerini seçti. Amacımız değişik, küçük gurupları, birçok programları olan tek bir partide birleştirmektir. Bu parti, muhalefeti de kapsamalıdır. Eğer muhalefet dışarıda kalırsa, saçma sapan parlamenter sisteme varacağız.

Bize birleşik bir parti gerekir, ama herkesin başkasının dediklerini tekrarlayacağı gibi bir parti değil. Sorunumuz zaten buydu. (Eski partide) eleştiriye yer yoktu. 1980'lerde propagandasını yaptıkları (ben bunun aptalca olduğunu defalarca belirtmiştim) "gelişmiş sosyalizm" kavramı, toplumumuzda olgunlaşan çelişkileri görmemize izin vermedi.

Komünist Partisi iktidarı bırakamaz. Bırakırsa, sistem şimdi olduğu gibi bir anda çöker. İşte, Anayasa'nın 6.maddesi kaldırılır kaldırılmaz herşey çöktü. Seçimler olacağını söylüyorlar, partiler yarışacakmış. Böyle olmaması gerekir. Sosyalizm altında böyle olmayacak. Her zaman tek bir parti, Komünist Partisi olacak. Ana toplumsal eğilimler *onun içinde* yansıtılacaktır.

Eğer tüm değişik eğilimlerine yer veren böyle birleşik bir partiyi yaratmayı başarır-sak o zaman her şekilde başarılı oluruz.

"Platform"lar bu amaca hizmet eder. Üç ana platform var: Gorbaçov'un platformunu saymayacağız, çünkü o kapitalist bir platformdur. Ana komünist eğilimler, İnsiyatif Hareketi (RKRK), Marksist Platform (Komünistler Birliği, Prigarin) ve Bolşevik Platform'dur (Andreyeva ve biz). Bunların bir parti içinde yaşamaları gerek, partinin dışına itilemezler. Herkes kendi platformunda kendi teorik çalışmalarını yapıp kendi hatalarını inceliyor, vb. O zaman iktidar tek bir partinin elinde olabilir. Bunun için medeni bir mekanizma bulunmalıdır. Asıl tehlike değişik parti yöneticilerinin geçimsizliğidir.

SBKP'nin eski yöneticilerinden Ligaçef hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?

O, bizim çalışmalarımıza hiç katılmıyor. SBKP MK Plenumu'na da katılmadı. Aslında (eski) partinin seçkinlerinin çoğu bu toplantıyı tanımazlıktan geldi. Üç bölgesel sekreter katıldı, Politbüro üyeleri sadece Baltık devletlerinden geldi: Annus (Estonya), Letonya'dan - Burakiaviçus yeraltına geçtiği için - Brinkhauskas geldi. MK sekreteri Maltsev, MK üyesi ve Rusya Merkez Bankası'nın başı Gerasçenko katıldı. Rusya Federasyonu KP MK sekreteri Kuptsov gelmedi. Onlar SBKP'nin yeniden canlanmasına karşı çıkıyorlar.

Siyasal hırs da bugün çok önemlidir. Andreyeva'yı alalım. Tüm Birlik Komünist Partisi-Bolşevikler'in MK genel sekreteridir. Konumunu bırakacak mı? Kanını son damlasına kadar kendisinin genel sekreter olacağı olan ayrı parti için dökecektir. Aynı şey RKRK'nin liderleri olan Tülkin ve Anpilov için de geçerlidir. Bunlar, kendi partileri için savaşıacaklardır.

Bu küçük partilerin yöneticileri ülkenin şimdiki karışık durumundan faydalanıyor, birleşik bir partiye ayak diriyorlar. Hepsi de, çamurda balık avlıyorlar. Tüm bu küçük yöneticileri kırmanız, ya da parti üyelerini geri kazanmamız lazım. Ve Gorbaçofçuların bir daha SBKP'ye el koymalarına izin vermemeliyiz. Çünkü bu tehlike de vardır. Bazıları "geri dönmeyi" bekliyorlar. Bunu yaparlarsa partiyi bir daha yıkabilirler.

Komünist hareketin işçi sınıfı ve sendikalar içinde durumu nedir?

Sendikalar Yeltsin'in taraftarı. İşçi hareketine gelince İzevsk'de (Udmurtya), Samara'da (eski adı Kubişev) bazı birimler var. Moskova'daki işçi hareketi o kadar yoğun değil. İşçi hareketi daha çok RKRK'den etkileniyor. RKİP ise *işçi hareketinin*

siyasetleştirilmesi politikasını ilerletiyor. Bolşevikler'in ya da Komünistler Birliği'nin etkisini kırmak, etki yapmasını engellemek için, "işçilerin hiçbir partiye ihtiyacı olmadığını" iddia ediyorlar. Böylece işçilere egemen olma niyetlerini gizlemeye çalışıyorlar.

Tam da bu nedenle, partiyi (SBKP'yi) yeniden kurar kurmaz işçilerle olan ilişkimizi genişletmemiz lazım. Örgütlenme Komitesi'nde ilk başta "partiyi çalıştırmaya" karar verdik. O zaman sendikalarla ve diğerleriyle tüm sorunlarımızı çözeriz. İşletmelerden çekilince parti etkisini kaybetmişti. Şimdi, konferansların yapıldığı yerlerde yoldaşlarımız işletmelerdeki *temel örgüt birimlerini* yeniden kuruyorlar. Yani Yeltsin'in "işletmelerin partisizleştirilmesi" hakkındaki emrini tanımıyorlar. İşçilerle ilişki budur, böyle çalışmamız lazım.

İşçilerin yarısı SBKP'den yana, yarısı karşı. Tabii ki bu (anti- komünist) propaganda açık, komünistlerin son 70 yıldır ülkeyi tahrip ettiklerini söyleyen işçiler de, maalesef vardır. Ayrıca "demokrat"lar(!) işçi sınıfını ücret farklılıklarıyla ustaca bölüyorlar. Aynı işletmede bazıları muazzam ücret alırken, başkaları gerçekten sefalet ücreti kazanıyor. Böylece işçileri birbiriyile karşı karşıya getiriyorlar. İşçiler, kendilerini bölmek için herşeyin yapıldığını anlamak yerine, birbirlerine karşı savaşmaya başlıyorlar. Parti ve onun işletmelerdeki birimleri yeniden kurulduğu zaman işçilerle olan ilişki geri gelecek, bu gibi durumlarla baş edilebilecektir.

Kollektif çiftçilerle ilişkileriniz nasıl?

Köylerde komünistlerimiz var. Oralarda da konferanslar yapılıyor. Köy bölgelerindekiler, kentlerdekilere göre daha çok sosyalizm ve partiden yana...

Silahlı kuvvetlerin "partisizleştirilmesi" hakkında ne düşünüyorsunuz?

Ordu içinde çok sayıda taraftarımız var. Burada da her zaman davrandığımız gibi davranmamız gerekir: Getirilen yasakları, karamameleri, vb. tanımazdan gelmek. Baykonur'da genç subaylar kendi Komünistler Birliği'ni kurdular. Burası gerçekten SBKP'nin bir şubesidir. Parti çalışmalarını sürdürüyorlar ve öyle gözüküyor ki yakında konferans yapacaklar. Yahudilerin Uzak Doğu'daki özerk bölgesi Birabijan'da sınır nöbetçileri arasında bir örgütümüz var... Herşey insanlara ve yerlere bağlıdır. Hiç kimse üyelik kartını bırakmadı. Partiyi yeniden kurmak kolay olacaktır.

Komsomol'un konumu nedir?

Orada takınılacak tutum da deminkine çok benziyor. Partiyi yeniden kurmak ve Yeltsin'i tanımazdan gelmek. Komsomol, SBKP'nin yeniden canlanması için çalışan üç ana aktif grup (Prigarin'in Komünistler Birliği, biz yani Bolşevik Platformu) ve tabii, SBKP'den geriye kalanlar arasındadır.

SBKP'ye kimlerin ihanet ettiği konusunda ne düşünüyorsunuz? Partiyeye işten hainlik yapan yüksek düzeyde yöneticiler, intelligentsia var mıydı?

Tabii. Ortalama komünistler partiyeye ihanet etmediler. Kendilerinin komünist partisinde olduğunu, herşeyin de Lenin ve Stalin'in zamanlarındaki gibi yürüdüğünü düşündüler. Ama orta düzeyden başlayarak ve kuşkusuz üst düzeyde ihanet edenler vardı. Üst düzeyde, Gorbaçov ve Andropov'lar düzeyinde... ihanetçiler, bilinçli hainler bulursun.

İntelligentsiya kesinlikle olumsuz bir rol oynadı. Çünkü herşey Marks'ın öğretisinin "revizyona" uğratılmasıyla başladı. Bunu yapan intelligentsiya idi. Daha önce Lenin'i, Marks'ı ve sosyalizmi öven bu sözde bilim adamları, şimdi tamamen farklı konuşuyorlar.

Onlar, parti yayınlarını, parti okullarını, tüm felsefe ve Marksizm-Leninizm öğretimini ve bir bütün olarak ideolojiyi ellerinde tutuyorlardı. Hiç kimsenin kendilerini eleştirmesine izin vermediler. Öte yanda Batılı istihbarat servislerinin ilk satın aldıkları bunlar oldu. Dış ülkeleri gezenler, çürüyenler bunlardı. Yani intelligentsiya, ideolojik işlerle görevli olanlar, *ana ihanetçilerdi*. Parti seçkinlerinin içinde bile, örneğin bölge sekreterleri düzeyinde olanlar arasında gerçek hainler yoktu. Eleştiri ya da muhalefetin yokluğunda bazıları kendini beğenmiş, sapıtmış olabilir ama bilinçli olarak ihanet etmediler. Şimdiye kadar onlardan beş kişi intihar etti. Bazıları gelişmelerin sonucuna dayanamayıp öldüler. İntelligentsiyaya gelince, ona hiçbir şey olmadı, serpilip geliyor. Onlardan hiç kimse intihar etmedi. Hiçbiri vicdanından rahatsız değil. İşte entelleğentsiya, özellikle ideolojik işlerle görevlilerin hali böyle...

Ben 1960'lardan bu yana Moskova'daki Uluslararası İşçi Hareketinin Enstitüsü'nde çalışıyorum. Gorbaçov'un bütün bu perestrojka'sı orada vardı. Bu adamlar, Ekim Devrimi'nin gereksizdi, Şubat Devrimi'nde durmamız gerekirdi diye konuşuyorlardı ve Lenin ve Marks'ın icat ettiklerinin safi saçmalık olduğunu söylüyorlardı. Bunlar 1968 yılında açıkça olan şeylerdi. O zaman

ben 400-450 meslekdaşımınla eşitsiz bir savaşa giriştim. Aralarından ancak 4 ya da 5'i "duru Marksizm" diye adlandırabileceğim konumu paylaştı. Bunlar işten çıkmak zorunda kaldılar, ya da atıldılar. Tabii ki ben de işten atıldım. Beni destekleyenlerin başına da benzeri şeyler geldi.

Bu durum bütün "ideolojik" kuruluşların bir özelliği idi.

Felsefe Enstitüsü. Buradaki görevliler ya Stalin'in ezdiği insanlar, ya da onların çocukları, akrabaları arasından seçilmişti. Bunların tümü, sosyalizmden, Sovyet iktidarından vb. şeylerden şiddetle nefret ediyorlardı. 1960'ların sonuna gelindiğinde, Felsefe Enstitüsü, Ekonomi Enstitüsü, Tarih Enstitüsü, vb. bütün bu ideolojik kuruluşlar tamamen anti-Sovyet olmuştu. SSCB Bilimler Akademisi, tamamen anti-Sovyet'ti. Bu noktada benim çok dramatik bir deneyimim oldu. 1960'ların sonundan itibaren her yerden kovalandım. Bu, Bilimler Akademisi'nde oldu. Keldiş'e ve bütün başkan yardımcılara, tüm felsefe kongrelerinde ülkemizi temsil etmiş olan Fedoseyef'e bile başvurduğum. Sonuçsuz kaldı. Çünkü ben onlardan farklı idim...

Bu ihanetleri nasıl açıklıyorsunuz? Hangi işleyişler, partinin kalbindeki insanları, hele ideolojik işlerle uğraşanları söylediğiniz gibi ihanete götürdü?

Çünkü, sosyalizmin ana sorununu, herşeye nedeni olan ana sorunu, yani "sosyalizmde muhalefetin nasıl varolacağı konusu"nu çözemedik.

Siyasal bir muhalefetin olmasına gerek var mı? Muhakkak, ama hangi biçimde? Çok sayıda partiye yer yoktur, o dönem geride kaldı. Bu, hemen çözmemiz gereken bir sorundur. Toplumda hiçbir muhalefet yoktu. Biz Stalinciyiz, ama onun zamanında değişik düşünce eğilimlerine muazzam baskı da vardı.

Stalin sosyalist ekonomik sistemi buldu, yarattı. Ve sistem işledi. Fiyatların sürekli düştüğü bu sistem, 6-7 yıl işledi. Ama siyasal alanda buna benzer bir uygulama yoktu. Daha bulunacaktı. İnsanlar (bunun eksikliği) hissediyorlardı. Kapitalist bir toplumdaki gibi, (resmi görüşle) çelişen bir görüş söylemek imkansızdı. Orada bu, çok partili sistemle işliyordu. Bir parti yönetiyor, onu beğenmezsen başka bir partiye gidiyorsun.

Biz tek parti sisteminde bunu nasıl yapabiliriz? Böyle bir mekanizma yoktu. İhanete varan spekülasyonların nedeni buydu. Dolayısıyla var olan tek görüş parti

kongresinde benimsenen görüştü. Ancak, her zaman var olan eleştiri ve muhalefet için bazı kurumsal biçimler olmalıydı. Ancak bu, çok partili olmamalıydı, çünkü parti iktidarı bırakamazdı. Her zaman iktidarda kalmalıydı. Çünkü parti giderse herşey yerle bir olurdu. Dolayısıyla, "medeni" bir siyasal muhalefet olmalıydı. Bu, Gorbaçov'un spekülasyonlarından birisiydi. Neyle başladılar? *Glasnost*'la.

Gerçekten baskı vardı, resmi görüşten farklı birşeyi yayınlamak oldukça zordu. Ama bunların eninde sonunda vardıkları yer *glasnost* (yani açıklık) *olmadı*. Yalnızca bir görüşün yerini başka - ve daha kötü - bir görüş aldı. Sonuçta, sorunun çözümü için gerçek bir mekanizma bulamamış oldular. Bugün farklı görüş getirmek, hâlâ Brejnev'in zamanında olduğu kadar zordur. Biz komünistler şimdi muhalefetteyiz ama (legal) yayınlarda hiçbir şeyi ifade edemiyoruz. Yine yeraltındayız.

Onlar (hainler) insanları kandırdılar ve bunu kolayca yaptılar. Bunu fazla çaba harcamadan nasıl beceribildiler? Çünkü bizzat sosyalizm kavramımızda az gelişmişlik vardı. Farklı görüş getirme, anlaşmazlığa düşme, eleştiriye ifade etme için hiçbir mekanizma *yoktu*. İşte bu, düşmanların ve ihanet peşinde koşanların spekülasyonlarının dayandığı bir nokta ve dürüst komünistlerin çürümesinin nedeni oldu.

Bölge Komitesi'nde oturan, oranın çarı, allahı idi. Hiç kimse onu eleştiremezdi. Bunun işleyiş yolu, böyle bir kurum yoktu. Ona mektuplar yazarlardı, ama o hiç tınmazdı. Böyle bir atmosferde hiç de kötü olmayan işçiler bile çürüyüp dejenere oluyor ve yerel derebeyi vb. haline geliyorlar.

Stalin'in zamanında, "alt düzeylerden eleştiri, özeleştiri ve yığın eleştirisinin gelmesi gerekir" diye bir teori vardı. Maalesef çeşitli nedenlerden ötürü bu program yürümedi. Savaş başlamış ve eleştiriye zaman kalmamıştı. Biz bu fikri çok değerli sayıyoruz. Eğer geliştirilip bir çeşit kurumla desteklenseydi, tek parti sisteminde muhalefetin mekanizması olacaktı. Tabandan gelen eleştirinin gelişme süreci, kurumlaştırılır ve siyasal yaşamın tüm alanlarında incelenirse, karşı görüşe tam ifade özgürlüğü sağlar.

Belgemizde biz buna kısmen değiniyoruz. Bugün karşı karşıya olduğumuz sorun budur. Gorbaçov'un neden bu kadar kolay üstün geldiğini açıklıyor. Halk bu eksikliği hissediyordu. Birşeyi söylemek istiyorsun, ama söyleyemiyorsun. Bunu gerçekleştirebileceğin herhangi bir kurum yok.

Parti devamlı iktidarda olmalı, ama kişisel

özgürlüğün kapitalist çok partili sisteminden daha farklı ve etkili bir mekanizması olmalıdır. Eğer bu "tabandan eleştiri" programını daha anlamlı bir hale getirip bir kurumla sağlama bağlarsak, o zaman çok daha fazla kişisel özgürlük sağlarız.

İşte, sosyalizmin bu ana eksikliğini gidermek için çok çeşitli önerilerimiz olacak. Bu sorun diğer komünist partilerde yeterince hissedilmemektedir. Bakınız, SBKP'nin Prigarin grubu kendi bildirgesini çıkarmış, bize çeşitli bildirgeler gerekirken onlar değişik bildirgelerden yana değiller. Ama işte bu yol, bizce Brejnev sistemine giden yoldur.

Yani aynı parti içinde farklı görüşler, programlar olacak...

Eleştiri özgürlüğünü elde etmeye çalışacağız. Kendi belgemizi sunacağız, sanırız başka belgeler de olacaktır. Korkmaya hiç gerek yok. Ben size müthiş bir örnek vereyim: Partinin çeşitli programları olabilir. RKRK'nin sürekli 3 programı var: Leningrad grubunun (Tülkin, Popov) programı, Moskova grubunun (Kosolapov) kendi programı var. Üçüncü programı da Gubanov adlı bir ekonomist çıkardı.

Çok partili bir sistemde varolan programı kabul etmeyen insanları o partide tutamayız. O programı desteklemeyen, ama parti içinde de karşıt görüşlerini geliştiremeyen insanlar partiden ayrılacaklar. O zaman şimdiki gibi olur ve çok sayıda küçük parti birbiriyle karşı karşıya gelir. Dolayısıyla, öyle bir mekanizma geliştirmeli ki, ana eğilimler, programlar tek bir parti içinde görüşlerini, eleştiri ve muhalefetlerini ifade etme olanağına sahip olsunlar.

Bolşevik Platform'un dışında bu fikri formüle edecek kimse yoktur. Sosyalizmin ana sorunu muhalefetin (mekanizmasının) yokluğudur. Bu sorun üzerine görüşlerimizi geliştireceğiz. Eğer bunu yapmazsak başka bir perestrojka, başka Gorbaçov'lar gelecektir.

Bolşevik Platform'un 1991'deki konferansında kabul edilen belgeyi ben yazdım, ama fena olmayan başka projeler de vardı. Örneğin SBKP Lenin ve Stalin Platformu'nun Kuzey Kafkasya (Ossetya) örgütünden gelen bir proje vardı. Ben bütün bunların bir paket halinde kabul edilmesini önerdim. Ama Andreyeva öneriyi anti-Leninci ve anti-Stalinci bularak reddetti. Dolayısıyla konferansta yalnızca benim belgem kabul edilirken öteki projeler reddedildi.

Bence tek bir belge değil, gelebildiği kadar çok sayıda belge olmalı. Tamamlan-

mış çalışmaları bölüp birleştirmek zordur. O zaman kavram bölünür ve iyi bir sonuç çıkmaz. Eğer bu çalışmaların genel hattı doğru ve komünistse o zaman benimsenmeleri lazım. Bütün mesele, değişik yazarların tek ve aynı sorunun değişik yönlerini değişik yönlerden görmeleridir. Eğer bu öneri ve programlarda kabul edilemez birşey yoksa, kabul ederiz. Yazarları kovmaya ne gerek var? Tam tersine, onlara kendi görüş ve yanaşmalarını geliştirme fırsatını vermemiz lazım. Ben mekanizmayı aşağı yukarı böyle görüyorum.

Neden ısrarla muhalefet için çok partili bir yapıda değil de tek parti içinde bir mekanizma öneriyorsunuz?

Çünkü Sovyet sisteminde komünist partisi iktidardadır. Herşey ona bağlıdır. Çoğulcu partilerle parlamentarizme döneriz ve kapitalizm gelir. Çözüm, tek parti sistemdedir.

Her platforma tek bir yayın mı olacak?

Bu yayının tüm görüşleri yansıtmalıdır. Tüm partinin organı olabilir, ya da somut bir platforma ait olabilir. Ama özel bir mekanizma olmalıdır. Yaşadık çünkü...

Siyaset yapmak isteyen için gazete ya da derginin sürekli ve düzenli çıkması çok önemli...

Evet doğru. Ama burada bu hâlâ çok zordur. SBKP yeniden kurulduğunda ya *Pravda*'yı geri ister, ya da değişik görüşleri yansıtan yeni bir gazete çıkarır. Ben bunu kastediyorum. İnsanlar dergiye/gazeteye yazı, mektup yolluyor, hiçbir tepki almıyorlar. Bir yasa gerekli. Öyle ki başvurduğun zaman devlet yayınevleri yayınına reddedemesin, ya da böyle bir görüşün varlığını halka açıklamak zorunda kalsın. Biraksınlar o görüşü halk değerlendirsın. Ve şu durumu düşünmek lazım: Başvuran kişi yayınlamada ısrar ederse, reddedilememeli. Gazete bu görüşü yayınlamak zorunda kalmalı, seçim editöre bırakılmamalı. Kanunla denetlenmeli.

Eğer ben birşeyi yazıp onun önemli olduğunu düşünürsem, o zaman senin onu yayınlaman veya özetlemen gerekir. Eğer okuyucular ayrıntılı bilgi isterlerse o zaman benim görüşüm hakkında ayrıntılı bir rapor yayınlaman lazım. Bu yapılabilir.

Sözünü etmiş olduğum "tabandan eleştiri", bütün bir hukuk sistemidir. Basından işyerine kadar herşeyi kapsmalıdır. Çok sayıda insan işyerlerinde düzensizlikleri eleştirdikleri için işlerinden atılıp zorluk çekti. İş akdi, bir işçinin işi hakkında eleştiri

ve öneriler yapabilmesini varsaymalıdır. Çünkü o üretimi yürütme hakkını kullanıyor ve hiçkimse onu bundan ötürü cezalandırmaz. İnsanın bu hakka ihtiyacı var. İşçinin fabrikasında - örneğin işini geliştirmenin bir yolu üzerine - görüşünü açıklayabilmesi ve bundan ötürü işinden atılmaması lazım.

Eskiden nasıldı? Birisi üsttekilerini eleştirmeye başlayınca dört duvarın, kapalı kapıların ardında bulurdu. Basını denerdin, görüşlerin orada yayınlanmazdı. Parti toplantısında konuşmaya kalktın mı kendini parti dışında bulurdun. Basında ya da arka bahçede karşıt bir görüşü ifade etmenin herhangi bir mekanizması yoktu. Gerçek buydu.

Seçmenlerin seçeneği yoktu. Her zaman yalnızca tek bir aday olurdu. Oysa sosyalizmde birden fazla aday olabilirdi. Bu ta Brejnev'in zamanında yapılabilirdi. Bu konuda belgemizde şöyle diyoruz:

Perestroykanın amaçlarına yanaşmak için sosyalizmi yıkmaya gerek yoktu. Gösteriler Brejnev'in zamanında kahuni bir hale getirilebilirdi. Gösteriler sosyalizme müdahale anlamını taşııyordu, ve ne özel mülkiyeti ne de 100 misli fiyat artışını gerektirmiyordu. Bir kilo ekmeğin fiyatı 10 kapikken de sokaklarda gösteri yapabilirsin. Bu, sosyalizmle hiç çelişmezdi ve çok önceden buna izin verilmeliydi.

Bütün bu haklar 1977 Sovyet Anayasası'nca da destekleniyordu. Anayasa'da aklınıza gelebilecek her hak vardı, ama bu hakları destekleyen hiçbir gerçek mekanizma yoktu. Bakınız 50.maddeye:

“Halkın çıkarlarına göre ve sosyalist sistemin gelişmesi için SBKP vatandaşlarının konuşma, basın, toplantı, gösteri ve protesto özgürlükleri hakları güvenceye alınmıştır.

“Bu siyasal özgürlüklerin gerçekleştirilmesi işçiler ve örgütlerine kamu binaları, sokaklar ve meydanların sağlanmasıyla, basın, televizyon ve radyo kullanma fırsatlarının genişçe dağıtılmasıyla sağlanır.”

Bu hakları nasıl gerçekleştireceğimiz konusunda somut direktifler yoktu. Bir toplantı için başvurunun nasıl yapıldığı, iznin nasıl istendiği, onu kimin koruyacağı, hoparlörü kimin sağlayacağı vb. konularda hiçbir idari belge yoktu. Yine de bu, sosyalizmi yıkmak gerektiği anlamına gelmiyordu. Anayasa'yı okuyunuz. Yeltsin'in dediklerinden çok daha iyidir. İkisi birbiriyle karşılaştırılmaz. Broşürün fiyatı 5 kapikti, her kitapçıdan satın

alınabilirdi. Niye kimsenin okumadığını merak ediyorum.

Sonra Gorbaçov gelip bize “gösteri yapma özgürlüğü”nü vaad etti. Ama aynı zamanda Sovyetleri devirmek ve fiyatları yükseltmek istiyordu... Sonuç ortada.

SBKP yeniden canlandığında eski cumhuriyetlerdeki partilere ne olacak?

Yeltsin giderse cumhuriyetlerde iktidarda olanların da ertesi gün gideceği söyleniyor... Bu partiler dönüp tekrar SBKP'nin parçası olacaklar, aynı zamanda kendi bağımsız politikalarını belirleyecekler. Kendi programları olacak. Federal ilke bunun bir temelini oluşturacak. (Bugün) bazı cumhuriyetler partiyi yasakladıkları sürece bu konfederatif yoldan gitmemiz gerekecek.

Yine de kimi komünistler bu yasağı tanımıyorlar. Örneğin Baltık cumhuriyetlerinde SBKP'nin sıkı taraftarları vardır. Örgütlenme Komitesine katılmak için Estonya'dan gelen Annus, eğer kurulacak parti SBKP değilse bir daha gelmeyeceğini söylemişti. Orada kanun dışıydılar. “Eğer bir şey için ıstırap çekeceksek bu SBKP olmalıdır” diyorlar. Aynı şey Letonya ve daha az ölçüde Litvanya için geçerlidir.

Bazı ulusal komünist partiler de yeniden kuruldu, ama oldukça tedirgin olup sürece hâlâ katılmıyorlar. Örneğin Tacikistan Komünist Partisi yeniden kuruldu, ama SBKP'yi reddediyorlar.

Azerbaycan'da resmi KP'den kalanlar SBKP ile ilişkilerini keseceklerini söylediler. Ama bir bölümü de ortak konferans yapacaklar.

KP'nin yasaklandığı Ukrayna'da da aynı şey geçerli... Bazı bölgelerde değişik partilerin taraftarları ortak konferanslar yapıyorlar. Odessa'dan bir rapor geldi. Bölgesel sekreterin hâlâ çalıştığı Donetsk bölgesi için de bir rapor hazırlandı.

Ukrayna Sosyalist Partisi, Nikolayev bölgesinde örgütleniyor. Delege göndereceklermiş. Kazakistan partisi de, resmen gözlemci olarak katılacak, ama o partinin bazı bölgeleri delege yollayacak. Örneğin Baykonur'dakiler.

“Emekçi Rusya” hareketi hakkında ne diyorsunuz?

Gerçekte RKR'dir. Çoğunlukla gösterilerde yoğunlaşıyorlar. Anpilov bunda başarılıdır. İyi bir konuşmacıdır, ama toplantıların dışında başka bir çalışma yapmıyorlar. Parti birimleri yoktur.

Ama bu gösteriler bir sonuç getirmiyor.

İnsanlar sürekli katılıyor ve öyle bir nokta geliyor ki herkes bir şey bekliyor, Ama hiçbirşey olmuyor. Meydana gelip sohbet ediyorlar. Her zaman aynı konuşmacılar konuşuyor ve de herkes konuşmacının ne diyeceğini biliyor.

Milliyetçi ve yurtsever güçlerle işbirliği konusunda görüşleriniz nasıl?

“Yurtseverler” şimdi anti-komünist olmaya başladılar. Bolşevizm ve komünizmin Rusya’da bir çeşit veba olduğunu ve yeniden kurulmaması gerektiğini söylüyorlar. İşte Duganov, tamamen sapıttı. Sovyet iktidarının yeniden kurulmasından artık söz etmiyorlar. Özel mülkiyeti, büyük de olsa kabul ediyorlar. Biz bunu destekleyemeyiz. Kırmızı ve beyaz arasında barış yapılması çağrısını kabullenemeyiz.

Ve ne yazıyorlar? Sovyetleri, Lenin’i, Bolşevizmi, devrimin ilk yıllarını nasıl sunuyorlar? Kısmen Stalin’i övüyorlar. Şimdi Stalin’i kabul edip Lenin’i, Bolşevizmi ve devrimi reddediyorlar. Ve her gün büyüyen anti-semitizmelerini kabul edemeyiz. (Şimdi Yahudilerin ayrı bir sınıf olduğunu gazetelerinde yazıyorlar.) Ben kabul edemem. Bize *sınıfsal* bir yaklaşım lazım. Biz oraya gidemez ve onları destekleyemeyiz.

Zaten onlar da bizi reddediyorlar. Bolşevik Platformu Zuganov’un Eşgüdüm Konseyi içindeydi. Kurucu konferans ve özel mülkiyetle ilgili görüşünü kabul edemeyeceğimizi bildirince artık bizi toplantıya çağırılmaktan vazgeçtiler. Sonra da Bolşevizm ve Leninizmin “bir veba, bir felaket ve Allah’ın Rusya’ya gazabı” olduğunu söylemeye başladılar.

“Yurtseverler”, Sovyet ya da Sosyalist Rusya’yı değil “Rusya’yı” yeniden canlandırmak istiyorlar. Sınıfsal tercihleri ulusal burjuvazidir. Bizim için ulusal burjuvazi Batıcılardan daha kötüdür. Batıcılar hiç olmazsa Batı’ya bakıyorlar, ama ötekiler cehaletten, bilgisizlikten yanalar. Eğer milliyetçiler iktidara gelirlerse ertesi sabah ilk iş olarak Lenin’i Kızıl Meydan’dan kaldırıyorlar. Ondan sonra hepimiz hapse gireriz.

Biz, komünist fikrin ve Rus ulusal fikrinin aynı kaynaktan geldiği, Rusya’nın yeniden canlanmasının ancak sosyalist olabileceği,

bir monarşi ya da kapitalist devlet olarak canlanamayabileceği çizgisini ilerletmeye çalışıyoruz. Ulusal fikri sosyalist fikirle eşitlemeye çalışıyoruz.

Kollektivizm ve tinsel, ideolojik temel “sivil”in üzerinde olmalı, devleti yönetmelidir. Bu tipik bir Rus görüşüdür ve partinin yönetici rolü fikrinde, yani partinin ideolojik yöneliminde ipuçları vardır. Bu tinsel yönelim sosyalizm altında herşeye egemendir. Yani, genişçe ele alırsak sosyalist ve milliyetçi görüşler arasında birçok içsel bağ vardır.

Biz “Rusya’nın yeniden canlanmasının Sovyet Rusya’nın canlanması” olduğu görüşünü ilerletmeye çalışıyoruz. Stalin, savaştan sonraki yıllarda bu fikirleri birleştirmede çok iyiydi. Ruslara karşı görevlerini yerine getirirken öteki halkları incitmedi. O sosyalizmle şunları birleştirdi: Rus yurtseverliği, Büyük Rus halkı, kendisinin savaştaki rolü, Büyük Rusya’nın kurduğu özgür cumhuriyetlerin dokunulmaz oluşu - ki bu, ulusal marşımızdan bir alıntıdır! Hiç kimsenin haklarını çiğnemeyen, sosyalizm-yurtseverlik-proleter enternasyonalizmini birleştiren birlik formülünü Stalin bulmuştu.

Eğer yurtseverliği sosyalizmden ayırırsak ulusal burjuvaziyi iktidara getirir. Şimdi bizim “yurtsever”lerimiz *ulusal kapitalist devleti* kurmaya yöneliyorlar. Anti-semitizmleri var. Öyle ki, bir Yahudi yoldaşımız örneğin TBKP-B’nin bir toplantısına gittiğinde kendisine “burada Yahudilere ihtiyacımız yok” denildi.

Türkiye’deki komünistlere, Türkiye işçi sınıfına özellikle iletmek istediğiniz bir mesaj var mı?

Batı’da bize çok yardımcı olabilirsiniz. Brezilyalı, Hintli, Yunanlı komünistlerle ilişkilerim oldu. Batı, burada olan biteni anlamıyor. Ülkenizde bir görüş oluşturmanızı, sosyalizmin yenilmez olduğunu, burada olup biten herşeyin *geçici* olduğunu ve komünist hareketin yeniden canlandırılacağını oradaki halka anlatmanızı isterim. Şimdiki rejim aynen çürük bir diş gibi, ya da kötü bir rüya gibi geçip gidecek, ortadan kalkacaktır. Tarih geriye çevrilemez. ■

Türkiye Komünist Partisi PROGRAM

PROGRAM'ın GİRİŞ bölümünde şunlar söyleniyor:

“Türkiye Komünist Partisi, Büyük Ekim Sosyalist Devrimi'nin doğrudan etkisi altında, 10 Eylül 1920'de kuruldu.

Bu program, Türkiye Komünist Partisi'nin dördüncü programının 8.Kongre'de yapılan değişikliklerle ikinci basımıdır. I. Program, 1920'de Bakü'de Mustafa Suphi Yoldaş'ın liderliğinde toplanan I. Kongre'de kabul edildi. II. Program'ın hazırlanması kararı 1926 yılında Viyana'da, Şefik Hüsnü Yoldaş'ın katıldığı konferansta alındı. II. Program 1929'da örgütlere sunuldu. 1930'da yayınlandı.

1932'de toplanan IV. Kongre, İkinci

Program'ın değiştirilmesini kararlaştırdı, ancak 'parti yönetiminde uzun süre oportünistlerin program ve tüzük yenilenmesi önerilerine aldırılmaları' nedeniyle, 41 yıl bu karar gerçekleştirilemedi. III. Program, 1973 yılında parti örgütlerinin onayı ile yürürlüğe girdi. III. Program'ın fikir liderleri Yakup Demir ve İ.Bilen yoldaşlar olmuşlardır.

Oportünizmin partimize getirdiği zarar yalnız 41 yıl programın yenilenmemesi değildir. I. Program dışında öteki iki program kongrece onaylanmamıştır. Partimizde 52 yıl kongre toplanmamıştır. III. Program'ın kendisi de eklektik, oportünist bir program olmuştur.

Partinin oportünizmin elinden çekilip alınması için komünistler, 1979 yılında örgütlü-disiplinli bir kavga başlattılar. 1980 yılında toplanan TKP I. Leninciler Konferansı, IV. Program'ın hazırlanmasını ve V. Kongre'ye sunulmasını kararlaştırdı.

1981 yılında toplanan Türkiye Komünist Partisi Leninci örgütlerinin II. Konferansı bu kararı yineledi.

1985 yılında toplanan V. Kongre, partimizin IV. Program'ını kabul etti.

IV. Program, Türkiye'de devlet-tekelci kapitalizminin olduğu, yönetici sınıfın emperyalistleşme gereksinimine vardığı, yayılmacı eğilimlerin belirginlik kazandığı, bu amaçlara erişemediği için de kapitalizmin çıkmazda olduğu, ekonomik-toplumsal açıdan sorunların ancak devrimle çözülebileceği bir aşamanın programı oldu.

Uluslararası alanda sosyalist sistemin çökmesi, Dünya Komünist Hareketinin dağılması gibi olaylar, Türkiye'de yaşanan gelişme süreçleri, IV. Programın saptamalarının ne kadar doğru olduğunu kanıtladı.

1991 yılında toplanan VII. Kongre (VI. Kongre 1987'de toplandı), uluslararası ortamda ortaya çıkan büyük değişiklikleri içerecek biçimde programın yenilenmesini istedi. 1992 yılında toplanan VIII. Kongre bu görevi yerine getirdi.

IV. Programın ikinci basımı, ideolojik çizgi, teorik yaklaşım ve siyasal çözümler açısından, IV. Programdan bir farklılık göstermez.” ■

Türkiye Komünist Partisi

PROGRAM

Alev Yayınları

Küçük boy, 94 sayfa

Fiyatı: 10 000 TL

Kitapçılardan ve yayınevinden isteyebilirsiniz

Sosyalist toplum ve sosyalist devlet

Bu sayımızda yayınlanan röportajda Habarova yoldaş, sosyalizmin ancak tek parti ile mümkün olacağını ileri sürüyor. Biz tamamen farklı bir kanıdayız. Sosyalizm demokrasisiz, demokrasi çokpartisiz mümkün değildir. Neden böyle olduğunu aşağıda verdiğimiz TKP Programı'nın Sosyalizm bölümü yeterince açıklıyor.

5.1. Sosyalizm: Komünizme dönüşüm dönemi

Sosyalizm, tarihte bağımsız yer tutan bir toplumsal-ekonomik yapı, bir üretim biçimi değil, komünizmin alt aşamasıdır.

Sosyalizm, yaşanacak, bitirilecek ve bir sonraki aşamaya geçilecek bir aşama değildir. Kapitalizmden komünizme geçiş, proletarya diktatörlüğü altında, sürekli ilerleyen ve genişleyen bir dönüşümdür. Sosyalizm, içinde kapitalist toplumun kalıntılarını taşıyan komünizmdir.

Sosyalizm, genel olarak, "işçi sınıfının iktidarı, üretim araçlarının toplumsal mülkiyeti ve planlı ekonomi" diye tanımlanabilir.

Sosyalizmde sınıflar ve sınıf savaşımı sürer

Sosyalizm döneminde en başta kentle kır, kafa ile kol emeği arasındaki çelişkilerde kendisini dışarı vuran işbölümü ve bu temel

üzerinde sınıflar ve katmanlar, bölgesel ve ulusal farklılıklar sürmektedir.

Sosyalizmin sınıfları, üretim araçları karşısındaki konumlarıyla, emeğin toplumsal örgütlenmesindeki rolleriyle ve gelir dağılımı biçimleriyle farklılık taşıdıkları için farklı sınıftırlar.

Sosyalizm, sınıfların varolduğu, dolayısıyla sınıf kavgasının sürdüğü bir dönemdir. Ancak bu, komünizme gidiş sürecinde kişilikleri değişmekte olan sınıfların kendine özgü kavgasıdır.

Sosyalizm döneminde yaşanan bu kendine özgü sınıf kavgasında uluslararası ve ülke içi güçler dengesine ve izlenen sınıf siyasetine göre, kapitalizme geri dönmek, yerinde saymak ve komünizme yürümek olasılıkları vardır. Komünizmin ilk aşaması sosyalizmden komünizme yürüyüş kendiliğinden bir gelişme olmayıp, izlenen siyasal çizgiye ve geliştirilen aktif yığın demokrasisine doğrudan bağlıdır.

Sosyalizm, farklı çıkarlar temelindeki sınıflararası çelişkilerin gelişmeyi hızlandı-

racak biçimde çözülebilmemesinin nesnel temelini yaratmıştır. Ancak, bu çelişkilerin zamanında görülüp doğru bir siyasetle çözümlenmesi gerekir.

Sınıflar komünizmde kalkar.

“Herkes çalışması kadar”

İlk aşamasında komünizm ekonomik olgunluğa erişmiş, kapitalizmin geleneklerinden ve kalıntılarından kurtulmuş değildir. Bundan dolayı, komünizmin, ilk aşamada, “burjuva hukukunun dar çevrenini” korur.

“Hak” kavramı (insanların neyi yapmaya, neyi istemeye ve neyi elde etmeye hakları olduğu anlayışı) sosyalizmde ekonomik gelişmenin yetersiz düzeyi nedeniyle sürer. Herkesin ancak topluma verdiği kadar almaya hakkı vardır. Hak, katkıya bağlanmıştır. Bu kısıtlamanın aşılması emek üretkenliğinin yükselmesine bağlıdır.

Sosyalizm, meta üretiminin ortadan kalkmasına gidiş süreci içinde, ama meta üretimi üzerine oturmuş bir dönemdir. Ekonomik özendiriciler, ekonomik muhasebe, para, kredi, ticaret gibi unsurlar meta üretiminin unsurlarıdır.

Sosyalist toplumun üretici güçleri, “herkese gereksinimine göre” ilkesinin uygulanamayacağı bir düzeyi temsil eder. Emegın farklılaşmışlığı sürdüğünden toplumsal emek, doğrudan harcanan emek zamanı ile değil, ancak toplumsal olarak zorunlu ortalama emek ile ölçülebilir.

Bu nedenle değer yasası sosyalist toplumda emek, doğrudan harcanan emek zamanı ile ölçüldüğü zaman, komünizmde ortadan kalkacaktır. O zaman, üretim yalnızca toplumsal tüketim için üretilen bir emek ürünü olacak, alınıp satılan mal olmaktan çıkacaktır.

Sosyalist devlet proletarya diktatörlüğüdür

Sosyalizmin (komünizmin alt aşamasının), içinde kapitalist toplumun kalıntılarını taşıyan komünizm oluşunun başta gelen göstergesi, bu dönemde devletin varlığıdır.

Proletarya diktatörlüğü (sosyalist devlet) iktidarı ele alırsın belirli bir yolunun dayattığı sorun değil, devlet olmaktan gelen gerçekliktir.

Devletin baskı rolü, kapitalist sınıfın varlığıyla değil, sınıfların varlığıyla bağlıdır. Sosyalizm proletarya diktatörlüğüdür.

Bireyler arası ilişkilerin toplumsal işbölü-

mü yoluyla maddeleşmiş ilişkiler durumunu alması ve bunların düzenlenme, baskı gerektirmesi ancak bireylerin yeniden maddesel güçleri ve ilişkileri kendi egemenlikleri altına almaları ve işbölümünü ortadan kaldırmalarıyla ortadan kalkacaktır.

Toplumsal işbölümü ve sınıflar sürdükçe, çalışma yaşamın başta gelen zevki durumuna gelmedikçe, devlete (baskı rolüne) gereksinme vardır. Hukuk, iş yasaları, mahkemeler, çalışma disiplini, çalışma zorunluluğu, vb., zora dayalı emek demektir. Hak kavramının sürmesi bu zoru anlatır.

Devleti yalnızca düşman sınıflara karşı baskı olarak ele alma son çözümlemeye doğrudur. Devlet, topluma, toplumun tüm bireylerine karşı bir soyutlamadır. Kendine egemen olan sınıfın bireylerine karşı da zorlamayı temsil eder.

Proletarya diktatörlüğü işçi sınıfının kendi devletini kurmasından komünizmin üst aşamasına dek uzanan süreyi kapsar. Bu sürede kendi içinde değişimlere uğrar, ülke içi ve dışında sınıf savaşının gelişmesine bağlı olarak işlevi değişir. Bu süreç, dünya ölçüsünde emperyalizmin çökmesiyle yeni aşamalara büyüyecektir.

Dünya proletarya diktatörlüğü, sosyalizmin her alanda emperyalizme üstün geldiği, geri dönüşsüz egemenlik anıdır. Tam da bu nedenle, bu aşamadan önce hiçbir ülkede devlet ortadan kalkmaz.

Devletin kuruyup gitmesi de, sınıfların ortadan kalkması gibi üretim güçlerinin dünya çapında gelişmesi temelinde gerçekleşecektir. Dolayısıyla komünizm ancak dünya çapında gerçekleşebilir.

Tek ülkede komünizm olmaz.

5.2. Sosyalist demokrasi

Proletarya diktatörlüğünün en uygun devlet biçimi aktif yığın demokrasisidir.

Her devlet gibi proletarya diktatörlüğü de çok farklı biçimlerde örgütlenebilir. Proletarya devleti çoğunluğun devletidir, dolayısıyla içeriğinde en demokratik devlettir, ama biçiminde demokrasi de, çıplak diktatörlük de (geçici süreler için) olabilir.

Proletarya diktatörlüğü çoğunluğun çıkarlarını temsil eder. Demokrasi de çoğunluğun yönetimidir. Yaşanan ortama, partinin izleyeceği hatta vb. bağlı olarak içerikle biçim arası derece derece açılabilir. Proletarya devleti olma içeriğiyle, biçim olarak demokrasinin uygulanması arasında açıklığın ortaya çıkması, devletin proletaryanın girişimi

dışına çıkması demektir. Uzmanlık dalı olmaya devam eden devlet işleyişinin proletaryanın yeterince ağırlığını koymadığı, aktif olarak katılmadığı bir biçimde yürümesi demektir. Bu bürokratik deformasyondur.

Sosyalizmde demokrasi, çoğunluğun yönetimi, en başta, emekçiyi çeşitli oyunlarla yönetimden uzak tutan ve onu ezmede araç olan burjuva devletini dağıtıp yerine proletarya devletini kurarak sağlanacaktır. Çoğunluğun devletini kurmak başlıbaşına dünyanın en demokratik kazanımıdır.

Ancak bununla bitmez. Amaç çoğunluk adına bir gurubun (bürokrasi) değil, çoğunluğun kendi yönetimi olduğu için, yalnız eski devlet bürokrasisini yoketmek için değil, yenisinin de halka karşı dönmesini engellemek için önlemler alınacaktır.

Bunların yanında, insanlık tarihinin kazanımları olan tüm demokratik haklar ve özgürlükler, hiçbir burjuva devletin veremeyeceği ölçüde emekçi halka sağlanacaktır. Böylece çoğunluğun yönetimi olan demokrasi, her alanda azınlık görüşlerin de çoğunluk haline gelebilmesinin olanaklarını içinde taşıyacaktır.

Demokrasi yalnızca oy verme vb. gibi anlaşılabilir. Demokrasi sürekli bir fikir oluşturma ve karar verme sürecidir. Böyle olduğu için her alanda, her düzeyde geniş tartışma olanağı ister. Tartışma ortamını yaratamamış, farklı görüşlerin ortaya getirileceği platformları olmayan, açık tartışmayı kurumlaştıramamış bir demokrasi en iyi biçimiyle rıza demokrasisi olur. Oysa sosyalizmin gereği yığın demokrasisidir.

Tutarlı bir demokrasi (çoğunluğun yönetimi), ezilen çoğunluğun erki olan proletarya diktatörlüğünü gerektirir. Ezilen çoğunluğun devleti olan proletarya diktatörlüğü de, çoğunluğun yönetimi demek olan demokrasiyi gerektirir. Bu nedenle, proletarya diktatörlüğünün en uygun devlet biçimi aktif yığınsal demokrasidir.

Sosyalizmde demokrasi komünizme ilerleyebilmenin zorunlu koşuludur

a) Sosyalizm sınıflı ve sınıf çatışmalı bir toplumdur. Demokrasi ise sınıf savaşının daha özgür, daha açık, daha geniş örgütlenmesi demektir.

Sosyalist toplumda da, sınıfların ve katmanların çıkarları en yoğunlaşmış biçimiyle siyaset alanında belirlenir. Sosyalist devlet sınıf ve katmanların özel çıkarlarını siyasal alanda dikkate almak zorundadır. Bu

ancak merkezi işleyişle, her düzeyde (örgütsel, bölgesel ya da toplumsal) yığın girişimini birleştirebilmekten geçer.

b) Devlet mülkiyeti sosyalizmde tüm halkın mülkiyetini temsil eder, kendisi değildir. Bu nedenle işgücü ve üretim araçları arasında ayrılığı tam anlamıyla ortadan kaldırmaz. İşçi üretim araçlarının mülkiyetini kendi adına kullanması için devlete verir.

Zaten toplumun üzerinde bir kurum olan devlet bürokratikleşirse, işçi sınıfından uzaklaşırsa işgücü ile üretim araçlarının bütünleşmesi o ölçüde biçimselleşir.

Sosyalizmde toplumun ve üretimin örgütlenmesi ve yönetimi de hâlâ uzmanlık işidir. Üreten-yöneten ayrımı azalarak sürmektedir.

Devletin sınıf egemenliği sorunu, devletin işletilmesi sorunundan farklıdır. Komünizme devrimci dönüşüm aşamasının önemli bir çelişkisi budur. İşçi sınıfı, egemen sınıftır ama devleti işletmeye hazır değildir. Onun adına bu işi yapacak bir kesimi (bürokrasi) kabul etmek zorundadır. Bunları ne derece denetleyebildiği onun komünizme ne denli ilerleyebileceğini belirleyecektir. Ne derece denetleyebildiği de demokrasinin ne denli uygulandığıyla, işçi sınıfı-devlet bütünleşmesinin ne denli derinleştiğiyle eş anlamlıdır.

c) Sosyalizmde işgücü ile üretim araçlarının bütünleşmesinin nesnel temeli vardır. Üretim araçlarının proletarya diktatörlüğü mülkiyetine girmesi, tarihte ilk kez yığınlarla devlet arasındaki uçurumu kapatma olanağı sağlamıştır. Emek alanında, ekonomik gelişme de, siyaset alanında gelişme de artık birbirine doğrudan bağlanmıştır. Dolaşısıyla ekonomi de, devlet de ilerleyebilmek için halkın aktif katılımına bakmaktadır.

Komünizmin ilk aşamasında demokrasinin giderek genişleyen biçimde uygulanması, halkın demokratik pratiğinin genişlemesi, sınıfsız ve devletsiz topluma yürüebilmesinin zorlu koşuludur.

5.3. Türkiye'de sosyalizm kuruculuğu ve sosyalist demokrasi

Her uygulama gibi Sosyalist Türkiye de sosyalizmin evrensel özelliklerini ve toplumumuzun gelişiminden kaynaklanan özellikleri birlikte barındıracaktır.

Sosyalizm kapitalizmin geliştirdiği taban üstünde, ondan ileri bir aşamadır. Türkiye'de sosyalizmin kurulabilmesi için gerekli mini-

mum taban vardır. Ancak gelişmiş-yaygın üretim güçlerine dayalı gerçek sosyalizmi kurmak uzun bir tarihsel süreç olacaktır. Önce kapitalizmin yetersiz hazırladığı tabanı son hızla döşemek gerekecektir. Türkiye’de sosyalizm kuruculuğu devrimi yapmaktan daha zor olacaktır.

Türkiye’de özel mülkiyetin ortadan kaldırılması, üretim ilişkilerini toplumda varolan üretim güçlerinin ancak bir bölümüyle uyumlu duruma getirecektir. O bölüm kapitalist makinalı üretimin var olduğu alandır. Bu nedenle ve özellikle üretim güçlerinin en hızlı biçimde geliştirilmesine zaman tanımak için çeşitli kapitalist mülkiyet biçimlerinden geçici olarak yararlanılacaktır. Buna bağlı olarak, tekeller dışında özel işletmeler, uzun bir sürede ve adım adım devletleştirilecek, kollektifleştirme hareketi özellikle yavaş ve gönüllü yürütülecektir. Kapitalist ülkelerden egemenlik haklarımıza karışma oluşturmayan kredi kullanılacaktır.

Türkiye toplumu kendi içine kapatılmayacak, halkımızın tüm dünya ile doğrudan tanışması her yoldan teşvik edilecektir.

Türkiye’de sosyalizm zaman içinde üretim güçlerinin gelişmesine, üretim biçiminin olgunlaşmasına, kültürel düzeyin yükselmesine paralel olarak partinin bilinçli-aktif çabasıyla her geçen gün gelişecektir.

Proletarya diktatörlüğü, hem çoğunluğun çıkarlarını temsil ettiği için, hem tüm kapsamıyla demokrasiyi varsaydığı için demokratik burjuva devletinden bin kat daha demokratiktir.

Türkiye’de sosyalist demokrasi açısından kısa ve orta dönem farkları yanında uzun dönem farklarını da dikkate almak gerekir.

Uzun dönem farkları, ancak kuşaklar boyu çalışma içinde kapatılabilecek farklardır. Bunlar azgelişmişlik- gelişmişlik farklarıdır.

Türkiye toplumunda demokratik yan çeşitli tarihsel-kültürel-ekonomik- toplumsal-uluslararası nedenlerle geride kalmıştır. Bu geri kalışın önemli bir göstergesi olarak sivil toplum çok cılızdır. Sivil toplum örgütlenmelerinin, devlet işlevlerinin ve toplumsal yaşamın her alanında giderek daha fazla yer tutması gerekir. Sosyalist demokrasi ancak böyle sağlanır, geliştirilir, haklar yığınların aktif katılımı-denetimiyle yaşama geçebilir.

Sivil toplum, ekonomik gelişme ve kültürel gelişme, üçü birlikte Türkiye’de proleter demokrasisini sosyalizme yakışan bir düzeye ulaştırılacaktır.

Partinin, Türkiye toplumunun demokratik gelişmesinin bilinçle önünde yürümesi gerekir, çünkü demokrasi sosyalizmin, demokrasinin kendini yadsıyacağı sınıra dek genişletilmesi ise komünizme geçişin vazgeçilmez koşuludur.

Komünizm ülke çapında büyük ölçekli üretimin olabilen en yüksek merkeziliğini gerektirir ve varsayar. Ancak, sosyalist ekonominin gelişmesine paralel olarak merkezi otoritenin etkinliği, merkezileşme arttıkça, tabanın etkinliği, demokrasi de artmak zorundadır. Tabanda yaratıcı eylem, yeni kamu yaşamının temel unsurudur. Canlı, yaratıcı sosyalizm, Türkiye halkının kendi ürünü olacaktır.

Proletarya diktatörlüğünün en uygun devlet biçimi olan aktif yığın demokrasisi programımızın Türkiye’de ilk anda ne derece uygulanabileceği, devrim sırası ve sonrası koşullara bağlıdır. Ulaşmak istediğimiz budur. Tüm engelleri aşarak kuracağımız budur. ■

Orta Asya Türk toplulukları arasında ilk yayılan Sünni İslam değildi

İSMAİL KAYGUSUZ

Araştırmacı-yazar İsmail Kaygusuz'un Alevilik inanç ve kültür tarihi dizisinin bu bölümünde, İslamiyetin, Orta Asya Türk toplulukları arasında Karahanlıların sünni islamlığı kabul etmesine kadar geçen sürede ehlibeyt inancı, Ali yandaşlığı yani Alevilik olarak yayıldığını anlatılıyor

Devlet tarihi Türklerin İslamiyete girişini, Ebu'l Fazl Muhammed'in 1282 yıllarında Kaşgar'da yazmış olduğu *Mülhakatu eş-şurah* ve Musullu İbn el-Athir'in (İbn ül-Esir olarak bilinir, ö.1234) *Kâmil fi Tarih* adlı yapıtlarında anlatılanlara dayanılarak, Karahanlılar devletini kuran Satuk Buğra Kara Han'ın 10.yüzyılın ortalarında (955-960) 200 bin çadırılık halkıyla yeni dini kabul edişine bağlamaktadır. Bu bilgilerin birer menkibeden öteye gitmediklerini, burjuva tarihçileri de ileri sürdükleri halde (R. Rahmi Arat, *Kutadgu Bilig I*, Ankara- 1979 2.baskı, s.IX), iddia adeta kesinlik kazanmıştır. Gerçekte bu, Karahanlı sülalesinin Sünni İslama

geçişini iddia etmekten başka bir şey değildir.

Oysa, Hazar'ın güneyinde ve Orta Asya'da yaşayan çok çeşitli Türk boylarının İslamiyetle ilk ilişkileri ve onu benimsemeye başlamaları, daha öncedir ve Muhammed peygamberin ölümünün üzerinden daha yüzyıl geçmeden, dine farklı yorumlar getiren ilk mutasavvıflar ve yandaşları, doğrucası heterodoks (Sünni İslama aykırı, ortodoks olmayan) İslamiyetle olmuştur. Diğer bir deyişle Ali-Ehlibeyt inançlı İslamiyet (Emevi değil!) bu halkları kendine bağlamıştı.

Bu dönemler, Emevi (Umeyyed) halifelerinin topraklarında Türklerin *mawali* (köle,

yabancı, müşteri) diye aşağılanan topluluklardan öte fazla önemsenmediği dönemlerdir. Ancak, tarihçi Yakut'a bakılacak olursa, Emevi halifesi Hişam'dan (722-743) beri Orta Asya'daki Türkler arasına, onları Sünni İslama davet etmek üzere - kimlikleri bilinmeyen - misyoner elçiler gönderilmeye başlanmıştır. Fransız tarihçisi Jean-Paul Roux şöyle değerlendiriyor:

“İslamiyeti Türkler arasına asıl götürüp yayanlar; uçsuz bucaksız Asya steplerinde dolaşan gezginci mutasavvıflar ve yüklerinin içinde Kur'an mushafları taşıyan tüccarlardır. Bu tüccarlar Hicret'in ilk yüzyıllarında en önemli din yayıcılarıydı. Dünyanın en güçlü ekonomik acentaları ve yüksek uygarlığın temsilcileri olmanın prestiji içinde oralara sokulmuşlardı.” (Jean-Paul Roux, *Histoire des Turcs (Türklerin Tarihi)*, Paris, 1984, s.138-140)

Roux, gezginci sufilerin betimlemelerine geçerek, gerek tacirlerin ve gerekse sufilerin etkinlikleri ve yöntemleri konusunda geniş ayrıntılar da veriyor. Bizi en fazla ilgilendiren yargısı şudur:

“(…) Aydınlık kafalı bu varlıksız sefiller, canlı bir inanç ve tanrı sevgisiyle hareket eden yüksek ruhlu insanlardı ve yeterince muhalif, aykırı bir gurur oluşturuyorlardı. Kuşkusuz bunların (sufilerin -/K.) anlattıkları, kent din bilginlerinin yabancıları İslama davet ederken sundukları bilgileri destekleyici teorik katılımda değildi.” (Jean-Paul Roux, *Religion des Turcs et des Mongols (Türklerin ve Mogolların Dini)*, Paris, 1984, s.39,40)

Bunlar doğrudur ama yeterli ve açık değildir.

Hazar denizinin batı ve güneyindeki ülkelerden ve Horasan'dan tutunuz, Aral'ı aşip Baykal gölüne, Çin sınırlarına değin İslamiyet, Karahanlılar Sünni İslamı kabul edinceye kadar, dağınık durumda yaşayan Türk toplulukları arasında Ehlibeyt inancı, Ali yandaşlığı yani *Alevilik* olarak yayılmıştır. Karahanlılar sülalesinin yönettiği bu ilk Türk-İslam devletinde Alevilerin hatırı sayılır derecede varlığını da görmekteyiz. Yoksa Yusuf Has Hacip, Tavgaç Bugra Han'a 1069 da sunduğu *Kutadgu Bilig (Kutlu Bilgi)* adlı yapıtında, “Aleviler birle katılmakı ayur (Alevilerin de birlikte katılmasını öğretir)” başlığı altındaki kısa bölümde şu beyitleri geçmezdi:

Onlarda biri savcı urğı turur
Bularnı ağır tutsa kut kıv bulur

Bularnı katığ sev köngülde berü
nengin edkülük kıl baka tur körü

Bular ehl-i beyt ol habibka kadaş
Habib savcı hakkı için sev adaş

Bu beyitler günün Türkçesinde şöyle

anlamlandırılabilir:

“Onlardan (Alevilerden) biri elçi yaptırılsa ve bunlar ağırlansa, devlet mutluluk bulur

“Bunları (Alevileri) kuvvetle sev; sevgin gönülden gelsin.

Dur bak, gör ve herşey için iyilik et!

“Bunlar Ehlibeyt'tendir ve peygamber ile kardaş,

sevgili peygamber hakkı için (Alevileri) sev arkadaş”

Büyük mutasavvıf Hallacı Mansur'un (857-922) çağdaşı Tabari'ye göre; Orta Asya'daki Türkler heterodoks (aykırı) inançlarla, bir harici olan Haris bin Süreyç'in kaldırdığı peygamber sancağı çevresinde toplanan Da'iflerin (ezilmiş, zayıf halk) başkaldırısı sırasında (735-745) temasa geldiler. Horasan'da başlayan bu başkaldırı, Emevi yönetiminin yerel prenslerin işbirliğiyle bölge halkını sömürmesine karşıydı. Ayaklanmanın yenilmesiyle Haris bin Süreyç, yanındakileriyle birlikte Toharistan ve Transoksian'ın Müslüman olmayan Türkler tarafından tutulan bölgelerine sığındı. (Tabari, *Tarih u Rüşul wa'l mulük*, Leiden-1879 /81 den aktaran E.Esin, *Turcica XVII*, 1985, s.8)

Emevi İslam imparatorluğunun fetihçi ve yayılmacı siyaseti, Mezopotamya'dan Orta Asya'ya değin işgal ettikleri ülkelerin halklarını köleleştirme ve topraklarını, zenginliklerini sömürme üzerine kurulmuştu. Onların İslam dinine sokulmaları da bu hakimiyetin zorgücüyle olacaktı. Mensup oldukları dinin peygamberinin soyundan gelenlere ve yandaşlarına küfretmek, zulüm ve baskı altında tutmak, ilk fırsatta ortadan kaldırmak ise bu devletin iç siyasetini oluşturmaktaydı.

Emevilerin Horasan valisi Kuteybe'nin komutası altındaki Arap kuvvetleri, “mücahitlere has İlahi kelimetullah azim ve hamlesi ile, Türk hakimiyeti altında olan ve bölünerek zayıf düşmüş Fars ve Türk sekene üzerinde zaferler kazanarak Amu Derya ve Siri Derya çevresinde ilerlediler. 713 de Kül Tegin'i Semerkand çevresinde geri çekilmeye icbar etti. Kuteybe'nin başarılarını, Batı Türklerinin (Türgişler) kahramanca saldırıları geçici olarak hiçe indirdi”. (Prof.Dr. Laszlo Rasonyi, *Tarihte Türkler*, Ankara, 1971, s.159)

Emeviler, bunun üzerine değişik bir yöntemi uygulamış ve bölge feodallerinden, prenslerden işbirlikçi kazanma yoluna başvurmuşlardır. Bu konuda Paul du Breuil'in

bir saptamasını özetleyerek, Emevi Sünni İslamın yeni siyaseti nasıl uyguladığını görelim. Amaç, mawali (köle, yabancı, müşteri) diye adlandırılan halkların topraklarını işgal etmek ve bu sayede Şam'daki (daha sonra Bağdad, Abbasi siyaseti de değişmiyor) halife saraylarının ihtişamını artırmak için para sağlamaktır.

“Araplar cizye (baş vergisi) adı verdikleri aracı kullanarak Müslüman olmayanları serbest bırakma yoluna gittiler. Böylece Yahudi ve Hıristiyanlar gibi Zerdüşt dinindekiler de kendi kültürel kimliklerini koruyacaklardı. Ancak verginin ödenmesi süreklidir. Bu nedenle Zerdüşt inançlı orta toprak sahibi köylülerin (Dehakin) pek çoğu, arazi vergilerine eklenen cizye ve faizleri yüzünden ya da bu aşağılayıcı baş vergisinden kaçınmak için din değiştirip Müslüman oldular. Ancak yedi İranlı büyük aile, yüksek memurlar, rahip ve askerler cizyeden muaf tutulmuşlardı. Dağlı nüfus ve Horasan halkının sık sık çıkardığı isyanlar birlikte bastırılmıştır.” (Paul du Breuil, *Le Zoroastrisme (Zerdüştlük)*, Paris, 1982, s.94-95)

Görüldüğü gibi büyük toprak sahibi ailelere, yerli dinin rahiplerine ve askerlere ayrıcalıklı davranılmış, İslama davet sözkonusu bile edilmemiştir. Yerli halkı yönetmek için onlarla işbirliği yapmış, Roma imparatorluk döneminin “yerli prens ve kralların işbirliğinde merkeze uzak eyaletleri yönetme” siyasetini uygulamışlardır.

Böylece farklı inanç ve etnik kökenli toplumlar iki yanlı baskı altında bırakılmıştır. Yeteri kadar toprağı olan orta köylüler (dehakin), cizyeden kurtulmak için zorunlu din değiştirip İslama geçmişler. Bu iki kesim de işgalci Araplarla ortaklaşa, diğer insanlar ve konar-göçer topluluklar üzerinde baskılarını sürdürmüş, onların sürülerine, yaylak ve otlaklarıyla yurtlarına, canlarına ve mallarına acımasızca el koymuşlardır.

İşte Azerbaycan, Hazar'ın güneyindeki ülkeler, Horasan ve Orta Asya'da verilmekte olan bu toplumsal yaşam mücadeleleri içerisinde, Emevi Sünni İslam'ın karşısındaki Ehlîbeyt-Ali inancı, önder ve yandaşlarıyla girip, Türk topluluklarıyla (genelde yerli halklarla) bütünleşmiş ve bunlar kavgalarını birlikte vermişlerdir. Bu bölgelerde yaşayan halkların sosyal mücadele bileşkesinde ilk buluşan, Ehlîbeyt-Ali soyundan 4. İmam Zeynelabidin'in oğullarından Zeyd, oğlu Yahya ve torunları olmuştur.

Zeyd ve oğlu Yahya'nın mücadelelerine toplu bakış

İmam Zeyd'in fıkıh bilgini olduğunu görmekteyiz. Kendisi Mutezile öğretisinin ku-

rucusu Wasil bin Ata al Gazzal'ın (669-743) öğrencisi olmuştur. Ancak onun siyasi yönden Harici görüşü desteklemesine, atası Ali'nin “bazı bakımlardan haksızlıkları olduğu” düşüncesine karşı çıkmıştır. Zeyd, ilk iki halifeyi kabul etmekle birlikte, Ali'nin onlardan her bakımdan üstünlüğüne toz kondurmamıştır.

Fıkıh anlayışı ve felsefesini sistemleştirdiği *Zeydilik*'in kurucusu olan Zeyd, diğer birçok bakımlardan Mutezile'nin ortaya attığı us ilkelere (örneğin Kuran'ın yaratılmış, yani yazılmış olduğu düşüncesine-İ.K.) dayanmıştı. Hatta (onun gerçek imamlığına ve başkaldırı hareketine zarar verecek olan), siyasi yönden Ebubekir ve Ömer'in halifeliği zorla ele geçirmede, gaspçı olmadığı düşüncesi de aynı öğretiden kaynaklanıyordu. (bkz. Al-Şahrîstani, *Kitab al-Milal*, çev. Jean-Claud Vadet, *Les Dissidences de l'Islam, (İslâm'da aykırı-isyancı düşünce ve hareketler)*, Paris, 1984, s.270-278)

Zeyd bin Ali'nin (Zeynelabidin) Emevîlere karşı ayaklanma eylemini, İslam tarihçisi Julius Wellhausen'in Kâmil, Egani, Vakıdî ve Ebu Mihnef gibi eski Arap tarih yazarlarından kaynaklanarak verdiği açıklamalardan özetlemek istiyoruz. Konunun derli toplu verilmiş olması ilginçtir. Yoksa kullanılan dil, Emevî yandaşı Arap yazarlarınınkini aynen yansıtmaktadır. Ama çok büyük olasılıkla bu üslup, kitabı Türkçeye çevirenin aşırı Sünnî İslamcılığından gelmektedir. Şu anlatıma bakınız:

“Gerçek peygamber evladı, Ali'nin Fatima'dan gelen nesli, İslamiyetin emekli aristokratlarının şehri olan Medine'de yaşıyorlardı. Bunlar oradaki bozulmakta olan sosyetenin en gözde ve en popülerleriydi. Emevîler bunları uslu uslu oturdukları takdirde şımartıyorlardı. Ali oğullarına herkes kızını seve seve veriyor ve onlar da kutsal kanı üretmek fırsatını güzelce kullanıyorlardı. Bunlar, bu dindar, şarap ve muganniyeler (şarkıcı kadınlar) şehrinde keyif sürmekteydiler. Devlet üzerindeki iddialarından filvaki vazgeçmiş değillerdi. Aralarında ehliyetli bir erkek yoktu... Ailenin Hasan ve Hüseyin kolundan, daha genç olan Hüseyin kolu, daha yaşlı olan Hasan hak ve hukukunu şerefsizce satmış, buna mukabil Hüseyin, hukuku uğruna kanını akıtmış olduğu cihetle ana kol sayılmaktaydı. Hüseyin'in halefi, Kerbelâ'da hayatı bağışlanmış olup, o zamandan beri ateşten ürken Ali bin Hüseyin (Zeynelabidin) idi. Bunun oğulları arasında Zeyd ve Muhammed (Bakır), sonra da Muhammed'in oğlu Cafer temayüz ettiler.” (Julius Wellhausen, *İslamiyetin İlk Devrinde Dini-Siyasi Muhalefet Partileri*, çev. Fikret İşıltan, Ankara, 1989, s.156-157)

Arap tarihçileri, Zeynelabidin oğlu Zeyd'in, taraftarlarıyla başkaldırdığı Irak'taki

Küfe kentine gelişini, İmam Hasan ve Hüseyin kolundan gelenlerin anlaşmazlığa düştükleri bir miras işine bağlamaktadır. 717'de tahta çıktığında Emevi halifelerinden Mervan'ın torunu 2.Ömer'in ilk yaptığı iş, Muaviye'nin koymuş olduğu "cuma günleri hutbelerde Ali'ye lanet edilmesi" geleneğini kaldırması olmuş, arkasından da Fedek Hurmalığı'nı Fatıma'nın soyundan gelenlere geri vermişti. Yine Ommayed oğullarının Ehlibeyt'ten gasbetmiş oldukları herşeyi asıl sahiplerine bıraktı. Onun bu Ehlibeyt yandaşı tutumu üç yıl sonra zehirletilerek öldürülmesine neden olmuştur. (bkz. A.Gölpınarlı, *Tarih Boyunca İslam Mezhepleri ve Şiilik*, İstanbul, 1987, s.412-413)

İşte bu malların iki kol arasında paylaşılmasında halife Hişam'ın aracılığı(!) söz konusu oluyor. Zeyd, Hüseyin kolu temsilcisi olarak birkaç akrabasıyla halifeye başvuruyor. Ancak Küfe valisi Yusuf bin Ömer, kendisinden önceki valinin oğlu Yezid'e zorla, Zeyd'in kendisine çok büyük miktarda borcu olduğunu söyletiyor ve bu da Hişam'a duyurulduğundan, Zeyd ve akrabaları, halife tarafından sorguya çekiliyorlar ve alacaklı(!) ile yüzleştirilmek üzere Küfe'ye gitmek zorunda bırakılıyorlar. Bu olayın sonunda, her ne sebepten gelmiş olursa olsun Zeyd Medine'ye dönmüyor ve izini kaybettirerek Küfe'de kalıyor.

Sakinlerinin büyük çoğunluğu Ehlibeyt-Ali yandaşı olan bu kentte sürekli yer değiştirerek kalan, iki ailenin kızıyla da evlenmiş bulunan Zeyd, Emevi halifesine karşı büyük bir başkaldırı hazırlıkları içindeydi. Bunu gizli yürütüyordu. Halife'nin güvendiği Suriyeli askerlerin, değil Küfe'nin çıkarabileceği yüzbin savaşıya, kendisini destekleyecek olan Mezhic, Hemdan, Bekr ya da Temim kabilelerine bile dayanamayacağına inandırılmıştı.

Zeyd Küfe'de kaldığı bir yıla yakın zaman içinde Musul ve Basra'da da propaganda yaptırdı. Küfe'de Zeyd'in ordu listesine tam 15 bin kişi kaydolmuştu.

Zeyd, iktidarı ele geçirdiğinde, kuracağı yönetimin esaslarını özetle şöyle belirlemişti:

1. Adil olmayan iktidar sahipleri savaşarak alaşağı edilecek.
2. Kuran ve Muhammed'in buyrukları aynen uygulanacak.
3. Önce ezilmekte olan zayıflar korumaya alınacak.
4. Devlet kapısında çalışanların aylıkları ve ellerinden varlıkları zorla alınmış olanların malları, paraları verilecek.

5. Devlet gelirleri hakkı olanlar arasında eşit ölçüde dağıtılacak.

6. Gadre uğrayanların zararları telafi edilecek.

7. Uzak seferlere gönderilenler şehirlerine geri çağrılacak.

8. Peygamber ailesi, kendilerine haksızlık eden ve karşılarında bulunan herkese karşı korunacak.

Biat ederek Zeyd bin Ali'ye katılanlar, bu ilkeleri içeren bir çeşit biat belgesi imzalıyorlardı. Ancak Küfeli Şiilerden bazıları bunları yeterli bulmamış ve Zeyd'in özellikle Ebubekir ile Ömer'i meşru halife kabul etmesini eleştirmişlerdi. İyi bir örgütçü olduğu anlaşılan Zeyd'in, Haricileri de saflarına çekmek için kullandığı bu siyaset iyi anlaşılmadığından, Emevileri de lanetlemeyince, bunlar, karşı propagandasını yaparak onu terkettiler; kendilerine *Rafıza* (ayrı yola gidenler, terkedenler) denildi. (Bkz. Julius Wellhausen, *agy*, s.167-8)

Zeyd'in bu eleştirilen tutumu, Mutezile öğretisinden, yani Wasil bin Ata'nın öğrencisi olmasından kaynaklanıyordu. Al-Şahrastani'nin anlattığına göre; ayrıca kardeşi Muhammed Bakır'la da bu konuda tartışmaları olmuştur. Bir gün tartışmayı şu sözlerle bitirmiş, Muhammed Bakır:

"Senin bu öğretiyi harfi harfine izlemen için, öz babanın asla İmam olmadığına karar vermen gerekiyor. Zira o hiçbir zaman isyan etmediği halde, iktidarı alma iddiasını hiç de elden bırakmadı, daha az düşüncelerini yaymadı." (Al-Şahrastani, *Kitab al Milal*, s.271)

Gerek Muhammed Bakır ve gerekse 6.İmam Caferi Sadık, zamanın İslam bilginlerinden ve birer mutasavvıf idiler. Siyasi tutkuları yoktu ve bu mücadeleye girmediler. Kendilerini imam kabul eden, peşlerindeki geniş Rafizi kitlelerle (Zeyd'den ayrılanlar) bu yönde ilgilenmediler.

Küfe valisi Yusuf bin Ömer kentin dışında, Hire'de oturmaktaydı. Zeyd'in çok gizli yürüttüğü etkinliklerini, ele geçirdiği iki kişiden tam ve kesin olarak öğrenmeyi başararak geniş tutuklamalar yaptı. Bu arada, Zeyd'in tutuklamalar yüzünden ayaklanma tarihini öne almayı (6 Ocak 740) kararlaştırdığını bile öğrendi. Bu tarihten bir gün önce bütün Küfeliler mescide çağrılıp, az sayıda Suriyeli askerle burada gözaltına alındılar.

Anlatıldığına göre, gece sabaha karşı, şiddetli soğuğa rağmen Zeyd, yanındaki 218 kişilik kuvvetle mescide saldırıp Küfelileri kurtarma girişiminde bulundu. Ancak adamlar korku ve umutsuzluktan kapatıldıkları yerden çıkıp da Zeyd'e katılmak

istememediler.

Zeyd, buna rağmen Hire'den üzerine gönderilen 2000 kişilik Suriyeli savaşçıları gündüz bozguna uğrattı. Ancak ertesi gün kendisine katılanların azlığı ve Rafıza'nın Muhammed Bakır'ın yanında yer alması yüzünden Zeyd'in direnişi kırıldı. Özellikle akşama doğru Halife'nin kuvvetleri Kikanlı ve Buharalı 300 okçu ile takviye edilince, Küfelilerin küçük birliği büyük kayıplar verdi. Sokak savaşları yaparak karanlıkta evlere dağıldılar. Zeyd bir okla yaralandı ve o gece sığındığı evde, ok çıkarılırken öldü. Bir kanalın suyu boşaltılarak, kanal yatağına gömülmüş, sonra su tekrar kanala çevrilerek mezarı gizlenmişse de, ihbarla gömüldüğü yer öğrenilip, cesedi buradan çıkarıldı. Baş kesilip önce Şam'a, oradan da Medine'ye gönderildi. Başsız cesedi Küfe'de çarmıha gerildi ve Hişam'ın ölümüne kadar, beş ay boyunca orada asılı kaldı. (Bkz. Ebu Mihnef'ten aktaran Julius Wellhausen, *agy.* s.159-160; A. Gölpınarlı, *agy.* s. 413-414; İ.Zeki Eyüboğlu, *Tarikatlar Mezhepler Tarihi*, İstanbul, 1987, s.439)

Şafii mezhebine mensup olan Muhammed bin Abdul Kerim al-Şahristani'nin, 1116 yılında yazmış olduğu *Kitab al-Milal*'de, Zeyd'in öldürülmesinden sonra olup bitenler hakkında verilen bilgiler ise aynen şöyledir:

“Zeyd'in oğlu Yahya, babası öldürülünce imam adayı olarak ortaya çıktı ve Horasan'a gitti. Orada çok sayıda yandaş buldu. İsyana girişmesini istemeyen amca oğlu Caferi Sadık'ın vaktiyle ona söylemiş olduğu “babası gibi öldürülüp, çarmıha gerileceği” kehaneti aynıyla gerçekleşti.

“Ondan sonra Muhammed ve İbrahim imamlık iddialarıyla ortaya çıktılar. İki kardeşten Muhammed Medine'de ayaklanırken, İbrahim Basra'daki partizanların başına geçti. Hesaplaşma sonunda iki kardeş birbirlerini perişan ettiler. Bu sıralarda yine Caferi Sadık gelecekte neler olup biteceğine ilişkin görüşlerini şöyle açığa vurmuştu: ‘Umeyyed oğullarının (Emevilerin) mağrur durumu, zavallı ölümlüler (fakir insanlar) karşısında bütün korkunçluğuyla dikilmiş bulunuyor. Eğer dağlar onların yüksekliğiyle rekabete kalkışsa, üste çıkamazlar. Peygamberin soyundan gelenlere ait olan herşey için, Emeviler, kalblerinin derinliklerinde nefret doludurlar. Peygamber soyundan hiç kimse, Tanrı onların hanedan iktidarlarının kaybolmasına izin vermeden önce, en küçük bir ayaklanmaya girişmeyecek.’

“Zeyd, Hişam'ın emriyle Küfe şehri meydanında asıldı. Oğlu Yahya yine onun valisinin emriyle Horasan eyaletinde Cüzcan'da aynı biçimde cezalandırıldı. İmam Muhammed Medine'de, kardeşi İbrahim Basra'da, İsa bin Mahan tarafından öldürüldü. Bu son iki olayda buyruk Halife El-Mansur'dan (754-775) gelmişti.

“Zeyd'in öğretisini takip eden Zeydiler üç ayrı kola ayrıldılar: Jarudiye, Süleymaniye ve Budruye. Daha sonra Budruye, Süleymaniye ile birleşti.” (Al-Şahristani, *agy.* s.272)

Zeyd oğlu Yahya hakkında başka yazarlar da ayrıntılar geçmektedir: Yahya, Kerbela yakınındaki Ninive'de Beşr bin Abdülmelik adında Emevi Arabın azatlısının evinde saklanmış, Buradan Horasan'a kaçıp, Hişam'ın ölümüne kadar Belh'de bir Arab soylusunun yanında kalmıştır. Yahya sonradan gammazlanarak yönetime teslim edilirse de Halife 3.Velid onu serbest bırakmıştır. (Emevi halifelerini temize çıkarma gayreti- İ.K.). Yahya, bölge valisi Nasr bin Sayyar tarafından bir yerden öbürüne sürülmüş ve en sonunda bölgenin batı sınırı kenti Beyhak'a gitmiş.

Yahya daha ilerleyerek, babası Zeyd'i ortadan kaldırtan vali Yusuf bin Ömer'in eline düşmek istemiyordu. Bu nedenle Doğuya geri döndü, Nasr'ın memurlarının Doğu'ya geçişine engel olma buyruğunu almış olmalarına rağmen, 70 adamıyla Herat'a ulaştı. Buradan da Cüzcan'a doğru yola çıktı. Nasr bin Sayyar'ın arkasından gönderdiği birlik tarafından yakalandı. Bölgenin başkenti Anbar kenti yakınında, çarpışmada öldürüldü. Halife'nin emri üzerine vücudu yakılarak külleri suya atıldı. (Bkz. Yakut I s.370 ve Ebu Mihnef Tab. 2, s.1770-74 aktaran Julius Wellhausen, *agy.* s. 160-161)

Yahya'ya “İrak'ın danası” diyen Emevi yandaşı tarihçiler, hunharca mezarından çıkartılıp çarmıha gerilmiş olan babası hakkında da: “Sizin Zeyd'inizi bir hurma ağacına mıhladık; biz ağaç gövdesine mıhlanan bir Mehdi (kurtarıcı anlamında - İ.K.) hiç görmedik” diye yazmışlardı. (Kâmil s.270 den aktaran J. Wellhausen, *agy.* s.160)

İmam Hüseyin ve yetmiş yakını, kendilerini davet etmiş olan Küfelilerin ihaneti yüzünden Yezit ordusunun tuzağına düşürülmüştü. Yahya'nın babası Zeyd de, aynı şekilde (yukarıda açıklandığı gibi) kendisine 15 bin kişilik biat listesi sunan Küfe'lilerin ihanetine uğramış ve onların aşırı korkaklığı nedeniyle yalnız kalmıştır.

Yahya, üç yıl boyunca (ö.743) Küfe'den Belh'e, Orta Asya'ya ulaşan çok geniş bir alanda, Emevilere karşı, çoğunluğu Arab olmayan halklarla birlikte mücadele vermiştir. Ehlibeyt inancı çerçevesinde İslamiyeti kabullenmiş ve eski dinlerindeki bir dizi öğeyi de taşıyarak Alici (Alevi) olmuş *Toharistan, Kûhistan, Tabaristan ve Horasan*'daki Pers ve Türk topluluklarının büyük bir kısmını, onunla birlikte, yayılmacı ve baskıcı Emevilere karşı mücadelenin içinde görüyoruz. Hatta 735'lerden beri bu bölgelerde Emevi valilere karşı yerlilerle birleşip

isyan bayrağını dalgalandıranların arasında bir mutezile olan Haris bin Sureyç ve özellikle oğlu da vardır. Bu bölgelerde yayılan İslam'ın Sünni şeriatı olmadığını bizzat Şahrîstani (agy, s.272) söylemektedir.

— Tabari'ye göre başının kesilip Şam'a gönderilmesinden sonra Yahya'nın vücudu Cüzcan'da surlar üzerinde çarşıya gerildi. Bu eyalette, 737 yıllarında Toharistan'daki Yabgu Türklerine bağlı çok sayıda Karluk ve Hallaç Türk toplulukları ve Persler yaşamaktaydı. Yahya'nın mücadele içinde şehit oluşuna tanık olan bunlar, bir yıl sonra yükselecek olan *Ebu Müslim ayaklanması*'nin partizanları oldular. Bu büyük ayaklanma Yahya bin Zeyd'in öcünün alınması için başlatıldı. (Bkz. Tabari, İbn Rusta ve Minorski'den aktaran E.Esin, agy, s.8-9)

Hossein Sadîki'nin, eski Arab kaynaklarından naklettiğine göre Horasanlılar, Yahya'nın şehit edildiği günü, artık Emevi baskısından hiç korkmadan, yas günü ilan edip yedi gün boyunca karalara büründüler. O yıl doğan çocuklara Yahya ve Zeyd adları verildi. (G. Hossein Sadîki, *Hicri 2. ve 3.yüzyıllarda İranlıların dinsel hareketleri*, s.53)

Zeyd oğlu Yahya'nın ortadan kaldırılmasının (743) ertesini yılı, Emevilere karşı son Şii ayaklanmasının lideri Abdullah bin Muaviye'den kısaca sözedelim. (Bu Muaviye oğlu Abdullah'ın ilk Emevi halifesi Muaviye (661-680) ile hiçbir yakınlığı yoktur. İmam Ali'nin kardeşi Cafer'in torununun oğludur. Ancak kutsal aileden, Ehlibeyt'ten sayılmaz. Zeyd gibi, ailesiyle ilgili ekonomik nedenlerle Küfe'ye gelip yerleşmek durumunda kalmıştır.)

Emevilerin son hanedanları arasındaki saltanat kavgalarını fırsat bilen Küfeli Şiiler Abdullah bin Muaviye'yi başlarına geçirip Küfe devlet sarayına götürerek, ona biat ettiler. Sonra, onun buyruğu altında, 740'daki Zeyd ayaklanmasını kanlı biçimde

bastırılmış olan Emevi valisi İbn Ömer'in Hire'deki Suriyeli kuvvetlerinin üstüne yürüdüler (Ekim-Kasım 744). Ancak çarpışmalar başlayınca, Küfeli Şiiler yine dönekliliklerini gösterip, kaçtılar. Sadece Rebia kabilesiyle Zeydiye fırkası mensupları karamanca savaştı. Bağışlanmaları ve Abdullah bin Muaviye'nin serbestçe çıkıp gitmesine izin verilmesi koşuluyla mücadeleyi bıraktılar. (Tabari'den aktaran J. Wellhausen, agy, s.161-162)

Buradan İran'a geçen Abdullah, önce İsfahan'a yerleşti. Ertesi yıl İstahr'a giderek, buradan oldukça geniş bir bölgede egemenlik kurdu. Çevresinde çok renkli ve karışık topluluklar bulunuyordu. Mervan'la girdiği savaşı kaybetti ve 747 yılı sonlarında Kirman ve Sicistan üzerinden Ebu Müslim'e katılmaya gittiyse de onun buyruğuyla yakalanıp öldürüldü. (Tabari ve İbn ül-Esir'den nakleden J. Wellhausen, agy, s.162)

Çok renkli bir kişiliği olan Abdullah bin Muaviye hakkında J.Wellhausen, Egani'den kaynaklanan şu ilginç bilgileri geçmektedir:

“Abdullah ibn Muaviye açık elli, zeki, şiire yetenekli ve fakat aynı zamanda hayasız ve hür fikirli bir kimseydi. Etrafına, birisi sonradan ba'sü badelmevti (ölümden sonra dirilme) inkâr edip, insanların otlar gibi olduğunu iddia ettiği için daha sonra idam edilen, sapıklar toplanmıştı.”

Bu suçlayıcı, kötileyici cümleler Abdullah bin Muaviye'nin konumunu ortaya koymakta, Emevi-Sünni şeriatının tam karşısında olduğunu göstermektedir. Alman İslam tarihçisi J.Wellhausen'nin dönemi çok yerinde yorumlayan birkaç cümlesiyle konuyu bağlayalım:

“Emevi hakimiyetinin bu son devrinde sınırlar birbiri içinde erimişti. Birbirinden çok farklı güçler sallanan devlete karşı yapılan mücadelede birbirlerine yardımcı oluyorlardı; Şiiler ve Hariciler aynı bayrak altında savaşıyorlardı.” (J. Wellhausen, agy, s.162-163)

(Devam edecek) ■

"KAVGANIN ANAHTARI DOĞRU BİLİNÇTİR"

ALEV YAYINLARI PİYERLOTİ CAD. 17/4 ÇEMBERLİTAŞ-İSTANBUL TEL: 516 84 64

DAĞITIM İSTANBUL: C.K.K., ARKADAŞ, BARIŞ, PAPIRÜS, SAY, TÜMDA
ANKARA : ADAŞ, DOST İZMİR : İLERİ

ALEV YAYINLARININ KİTAPLARINI KİTAPÇINIZDAN BULABİLİR, TOPLU, ÖDEMELİ
VE İNDİRİMLİ KİTAP İSTEKLERİNİZ İÇİN BİZİMLE DOĞRUDAN İLİŞKİYE GEÇEBELİRSİNİZ.
YAYINEVİMİZ, İŞSİZLERE % 40 İNDİRİM UYGULAMAKTADIR.

İNCELEME ARAŞTIRMA ÇÖZÜMLEME

Kaynak

Kaynak sosyalizmin, dünya işçi hareketinin, sınıf siyasetinin sonunlarını incelemeye, araştırmaya ve hiçbir kopyacılığa düşmeden Marksizmi ülkemiz koşullarına uygulamaya, Marksizmin verdiği araçlarla ülkemizin ve halkımızın koşullarını anlamaya çalışacaktır.

Bugünkü koşullarda *Kaynak* genel dağıtıma verilmeyecek ve ancak abonelere postalanacaktır. Şimdilik iki ayda bir yayınlanacak olan *Kaynak* bu nedenle ancak abone olanların eline ulaşacaktır. Dolayısıyla değerli dostlar, hepinizden *Kaynak*'a abone olmanızı, yanırlarımızı eleştirmenizi ve katkılarınızı istiyoruz.

ABONE FORMUNU İŞARETLİ YERDEN KESEREK ABONE BEDELİNİ YATIRDIĞINIZ YERDEN ALDIĞINIZ BELGENİN ASLI YA DA FOTOKOPİSİ İLE BİRLİKTE AŞAĞIDAKİ ADRESE GÖNDERİN. ELDEN DE TESLİM EDEBİLİRSİNİZ.

Kaynak Abone servisi
Merkez yönetim bürosu
Piyerloti caddesi,
17/4, Çemberlitaş,
İstanbul
(Tel: 1-516 84 64)

YILLIK ABONE BEDELLERİ:

Yurtiçi: 100 000TL. ● İngiltere: 17 Sterlin
● Almanya: 80 DM ● Fransa: 200 FF
● Hollanda: 60 HFL ● İsviçre: 65 SFr
● Amerika 53 \$ ● Avustralya: 53 \$

HAVALELER:

Akbank, Türbe Şubesi, Bedir Yöle, Hesap No:
0011695-4/A00/01

Kaynak Abone servisine

Kaynak'a bir yıllığına abone olmak istiyorum. Abone bedelini (.....) banka havalesiyle gönderdim/elden teslim ettim.

ADI SOYADI: _____

ADRES: _____

TELEFON: (iş) _____

(ev) _____

İMZA: _____

TARİH: / /1993